

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2015

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2015

SUMAR

iulie
2015

4 Asistență medicală
pentru toate pungile

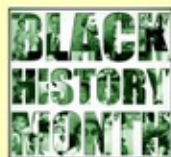
5 O Europă
în miniatură
Transilvania

I.-A. POP

9 Factor comun
între București
și Washington
*Diplomatul
Charles J. Vopicka*

ȘTEFAN
CIOCHINARU

EXCLUSIVITATE

14 Alba lună neagră
A. DORFMAN

TRISTEȚILE MUZEI CLIO

16 De ce un apel
pentru Brukenthal
S.A. LUCA

20 Cum nu a vândut
George Pomuț Alaska
I. BISTREANU

ISTORIE TRĂITĂ

25 Coșmarul
Sarajevo
V. LECA

29 Un nume,
mai multe nave
„Mărășești”
M. MOȘNEAGU

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

32 Iuliu Maniu,
profesor de Drept civil
A. MAN

DIȚIONAR ISTORIC

33 Reuniunea
istoricilor
pe tărâm legendar
Jinan
A.E. BUDURA

39 Ctitoria ctitorilor
*Palatul Vorvoreanu
din Craiova*
S.G. POPESCU,
I. APOSTOLACHE

43 Vânătoare
fără... gloanțe
*22 iulie 1944.
Confruntări aeriene
pe cerul României*
AL. ARMĂ

47 Mica metropolă
cu marele
imperiu colonial
Portugalia
V. IONESCU

52 Boala mămăligii
Pelagra
C. BĂRBULESCU

magazin istoric

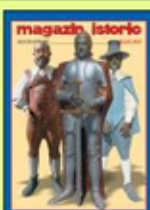
Anul XLIX – serie nouă – nr. 7 (580)

iulie 2015

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Vizitatorii Muzeului Național Brukenenthal din Sibiu sunt întâmpinați în curtea instituției de câteva figuri decorative, numite Hermannii, ce ilustrează tipologiile orășeanului. De la stânga la dreapta: cârciumarul, cavalerul medieval și tămăduitorul

2 Marie-Louise-Thérèse de Savoia, prințesă de Lamballe, prietena și favorita reginei Maria Antoaneta, a fost printre puținele persoane care au rămas loiale familiei regale franceze, plătind cu viața această loialitate; aici într-un portret din 1788 pictat de Anton Hickel, ce poate fi admirat la Muzeul Liechtenstein, din Viena

3 Regele englez Ioan (1199-1216), din dinastia Plantagenet, supranumit Ioan Fără Țară, a uzurpat puterea fratelui său, Richard Inimă de Leu, persecutându-i partizanii, dar, ulterior, cei doi s-au împăcat. Încoronat, Ioan a pierdut Normandia (1204) și majoritatea teritoriilor franceze pe care le stăpânea, într-un război împotriva lui Filip al II-lea August. Miniatura târzie, de secol XIV, îl înfățișează la vânătoare

4 Când Napoleon a ocupat Portugalia, regele João al VI-lea s-a refugiat în Brazilia, adică a părăsit metropola, pentru colonie. A luat la Curtea sa și o misiune de artiști, între care pictorul francez Jean-Baptiste Debret (1768-1848), trăitor în Brazilia între 1816 și 1831, autorul lucrării *Voyage pittoresque et historique au Brésil*; volumul abundă în asemenea imagini, ce ilustrează viața și obiceiurile locului (*sus*); tot un pictor, de data asta brazilian, Victor Meirelles (1832-1903), fiul unui cuplu de emigranți portughezi, a realizat o pânză de mari proporții (*jos*) ilustrând bătălia de la Guararapes (din februarie 1649), victorie portugheză clară asupra olandezilor, a căror prezență în Brazilia înceta odată cu acest eșec

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

SCUMPETEA MEDICAMENTELOR

In ultimul timp s-a ridicat o avalanșă de protestatari din partea medicilor împotriva prea marelui gratuități ce se face în asistența sanitară. Medicii au dreptate: profesiunea lor suferă materialmente de pe urma faptului că se beneficiază cu prea multă ușurință de consultațiile medicale în spitale, dispensarii și policlinici. Este, în adevăr, în această privință, o stare de lucruri care nu mai poate fi tolerată: profită de asistența sanitară gratuită de cele mai multe ori persoane care și-ar putea permite... luxul unei consultații medicale plătite.

În Capitală avem câteva zeci de instituții create prin munificența unor generoși filantropi, care cheltuiesc anual câteva milioane pentru asistența sanitară gratuită. Avem spitalele Eforiei și ale Brâncovenesci și, în afară de ele, o sumedenie de alte așezăminte spitalicești. Este incontestabil că de gratuitatea asistenței lor medicale beneficiază de foarte multe ori acei care nu o merită.

Policlinica „Regina Elisabeta” a construit cu concursul Primăriei șapte dispensarii policlinici pe la periferia orașului. Și de asistența gratuită a acestora profită oamenii care și-ar putea-o plăti. O anchetă domiciliară a dovedit că 43% din cei care solicită asistență medicală gratuită la aceste dispensarii nu o merită.

Ancheta în chestiune s-a întins asupra a 500 de familii și a avut ca criteriu: ocupația solicitatorului, câștigul lui zilnic, e proprietar sau nu, câte camere locuiește, câți copii are și ce meșteșug au ei. Rezultatul a fost, precum am spus, că 43% din cei anchetați n-au mai dat pe la dispensarii.

Unul din motivele pentru care toată lumea dă năvală la asistența sanitară gratuită e și scumpetea medicamentelor. La dispensar și la spital, oricine capătă gratuit consultația și medicația. Consultația, ca consultația; mulți

și-ar plăti-o, mai ales că avem medici pentru toate pungile. Dar medicamentele sunt în adevăr costisitoare și e un preț deoptrivă pentru toate pungile.

Jumătate din populația Capitalei care se caută cu medici acasă e înscrisă în societățile mutuale de ajutor, cărora farmaciile le acordă un rabat de 35-45%. E o dovadă că prețul acesta convine farmaciștilor. De ce n-ar întinde atunci beneficiul acestui tarif pentru toată lumea?

Care ar putea fi însă soluția de adoptat pentru a face să profite de asistența medicală gratuită numai

cei realmente mizeri?

Noi credem că numai crearea unui birou general de anchete sociale, care să se ocupe exclusiv cu anchetarea la domiciliu a tuturor câți cer să fie asistați, nu numai din punct de vedere sanitar, ci și filantropic general.

Biroul acesta de anchete sociale ar libera cartele individuale celor anchetați de agenții lui, în care s-ar prevedea în detaliu starea lor de sărăcie și de care ei s-ar folosi un interval de mai mulți ani, iar la trei-patru luni s-ar face câte o anchetă domiciliară care ar avea să stabilească dacă mai merită ori nu să fie asistați [...]

Numai astfel va înceta abuzul care se face azi de unii cu asistența sanitară și filantropică gratuită, în detrimentul altora, al celor mulți. Numai așa se va putea obține mai târziu, prin asistența sanitară gratuită, infiltrarea cu adevărat în spiritul maselor populare a ideii de igienă, a cărei lipsă este, vai, atât de adânc simțită la noi.

(Primăria orașului București, Serviciul asistenței, *Asistența publică și privată în Capitală*, București, Tipografia Cooperativă „Poporul”, 1910)

55 În România,
acum 100 de ani

G. FILITTI

59 Românii
care au câștigat
Raliul Monte Carlo
pentru Ford

N. MACOVEI

CLIO ANUNȚĂ

63 Marele Război
pentru Apărarea
Patriei, la Centrul Rus

D. MATEI

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Mărturii
din anticamera morții
Însemnări din drumul
către Katyn

M. KRAWCZYK

71 Haiduci și suți
în Evul Mediu

O. MUREȘAN

ISTORIE ȘI FILM

76 Aventura
ei regală

Edward și Mrs. Simpson

T. STĂNESCU-
STANCIU

81 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale

Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

85 Să mori
din loialitate

Prințesa de Lamballe

C. PĂIUȘAN-NUICĂ

PASTILA DE CUVINTE

88 Un arbust, un vas
și-un gaz

M. SALA

ECOURI

90 Addenda la
povestea calculatorului
românesc

L. NICA

HOOVER INSTITUTION

93 1937.
Iuliu Maniu îi cere
lui Ion Mihalache
să rămână

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

91 Telex

92 Marele război
la zi

13; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Sas din Sibiu, ...

tine și neobizantine ale bisericilor ortodoxe la turnurile gotice care străpung cerul și de la arcurile rotunde ale bisericilor romanice până la fațadele baroce ale altor locuri de închinăciune. În unele zone, pe o suprafață de câteva sute de metri pătrați, se pot vedea biserici ortodoxe și greco-catolice, alăturate unora romano-catolice, calvine, luterane sau unitariene, situate în vecinătatea câte unei sinagogi. De exemplu, în orașul Cluj-Napoca (*Clus, Kolozsvár, Klausenburg, Claudiopolis*), capitala tradițională a provinciei, rezidă astăzi cinci prelați (ierarhi) creștini de rang cel puțin episcopal (un mitropolit ortodox, un episcop greco-catolic, un episcop calvin, unul luteran și unul unitarian), alături de un vicar episcopal (romano-catolic), iar în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” (cu circa 42.000 de studenți, masteranzi, doctoranzi, profesori etc.) funcționează patru facultăți teologice (între care două cu limba de predare

română și două cu limba de predare maghiară), în acord cu denotațiunile istorice principale ale țării.

Transilvania este singurul loc din Europa cu o asemenea structură culturală și confesională complexă, singurul loc unde monumentele în stilurile romanice și gotice coexistă cu cele construite în stil bizantin, în cel al Renașterii, în cel baroc sau chiar în cel numit Secession (*Modern Style, Jugendstil, Art Nouveau*). Dincolo de Transilvania, spre est, stilul romanic dispare cu totul, iar cel gotic se topește în stilul

... român din Transilvania, ...

moldovenesc, al unei lumi vechi românești, care a oscilat spiritual între Constantinopol (Noua Romă) și a Treia Romă (Moscova), pe calea „Bizanțului după Bizanț” (în acord cu formula lui Nicolae Iorga) sau – cum ar fi spus istoricul britanic Dimitri Obolenski –, al *Commonwealth*-ului bizantin.

În această lume transilvană s-au împletit în Evul Mediu modele spirituale de viață răsăriteană (ortodoxă) și apuseană (catolică), pentru ca timpurile moderne să

aducă, alături de ele, o importantă componentă protestantă, una iudaică, alta neo-protestantă etc. Toate aceste modele au fost, pentru perioade mai lungi sau mai scurte, în pericol, s-au aflat în rivalitate și în dispută, și-au periclitat reciproc existența, dar au funcționat până la urmă concomitent și s-au influențat reciproc, conferind unicitate lumii transilvane, cunoscute, de aceea, în anumite cercuri, drept o lume a *toleranței*. Toleranța transilvană a însemnat, în funcție de realitate, dar și de interpretarea fiecăruia, acceptare și respingere în același timp, primire și excludere, egalizare și segregare, dând societății o formă și o funcționare *sui generis*.

Caracterul Transilvaniei de Europă în miniatură se referă, prin urmare, la habitat, la aspectul așezărilor și al stilurilor arhitectonice, la grupurile etnice și lingvistice de bază (romanice, germanice și slav, plus cel fino-ugric), principalele religii și confesiuni

... secui, ...

TRANSILVANIA ȘI VOCATIA EUROPEANĂ A ROMÂNIEI

Transilvania este o parte integrantă a României, reprezentând circa 40% din suprafața actuală a acestui stat și aproape tot atâta din cuantumul locuitorilor. Populația Transilvaniei de astăzi este de circa șapte milioane de oameni (mai mult de o treime din populația României), dintre care, în acord cu recensământul din 2011, aproape 75% sunt etnici români, circa 18% maghiari, restul fiind slavi, romi, germani (sași și șvabi) etc.

Apartenența Transilvaniei la România s-a decis acum aproape un secol, prin voința națională a românilor (pe atunci, circa două treimi din populație), reprezentată legal și oficial la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Faptul s-a petrecut prin respectarea tuturor normelor de drept internațional aflate în vigoare (mai ales prin aplicarea dreptului popoarelor la autodeterminare) și a fost recunoscut de Conferința de Pace de la Paris, din anii 1919-1920, fiind apoi reconfirmat după Al Doilea Război Mondial.

Academician IOAN-AUREL POP

Transilvania – prin câteva dintre cele mai importante trăsături ale sale – poate fi considerată (și a fost, uneori) o Europă în miniatură. Numele de Transilvania (cu o primă variantă *Ultrasilvana*), deși, prin prisma rezonanței sale latine, pare destul de exotic și foarte vechi, nu datează din Antichitate, ci abia de la cumpăna dintre milenii I și II ale erei creștine și înseamnă „peste pădure” sau „dincolo de pădure”. Acest nume datează din perioada când cetele ungurilor atacau dinspre vest și

așteptau în fața unei mari păduri, dornici să afle vești despre țara de peste pădure, unde domnea peste români (vlahi) și slavi, „ducele vlah” Gelou. În Evul Mediu, denumirea s-a dat numai regiunii intracarpatică sau voievodatului (peste care domnise, într-o parte a sa, pomenitul Gelou), dar apoi, după 1541, când s-a format principatul, numele s-a extins și dincolo de Carpații Apuseni. Astăzi denumirea se acordă, în limbajul comun, unei arii vaste (de aproape 100.000 de km²), situată la nord de Carpații

Meridionali (Alpii Transilvaniei) și la vest de Carpații Orientali, adică în fostul voievodat, în Banat, Crișana, Satu Mare și Maramureș.

Această Transilvanie (în ungurește *Erdély*, în germană *Siebenbürgen*) a secolului al XXI-lea poartă urmele unui trecut frământat și destul de diferit de ceea ce s-a întâmplat în alte regiuni ale Europei. Încă de la o primă privire, călătorul venit de departe este frapat, deopotrivă în peisajul urban și în cel rural, de alăturarea unor lăcașuri de cult variate, de la cupolele bizan-

calvini și unitarieni, încât catolicii au rămas foarte puțini (concentrându-se mai ales printre secui). Astfel, s-a impus, din secolul al XVI-lea, o nouă organizare „constituțională” a Transilvaniei, prin care locul catolicilor la conducerea țării este luat de protestanți. Acest proces s-a chemat, în unele medii și surse, „regimul toleranței”, în sensul că noile confesiuni născute prin Reformă au fost acceptate – în urma unor înverșunate dispute, dar în chip pașnic, cu violențe minime – prin decizii ale adunării țării (Dietei). Ca urmare, într-un interval de circa trei decenii (1540-1570), alături de catolicism (devenit foarte slab și lipsit de averi, trecute pe seama noilor autorități protestante), au fost recunoscute drept „recepte” (oficiale) confesiunile luterană, calvină și unitariană. Credința creștină răsăriteană a românilor rămâne mai departe în afara recunoașterii oficiale (aidoma comunității românilor în ansamblu), lipsită de dreptul de a participa la conducerea țării.

In timpul procesului impunerii Reformei protestante în Transilvania, s-au afirmat câteva idei generoase de libertate, care anunță modernitatea. Prima este aceea de acceptare a diversității din sânul vechilor catolici. În acest sens, pe rând, sunt recunoscute confesiunea luterană, apoi cea calvină și, în fine, cea unitariană (antitrinitară). La un moment dat, în entuziasmul general și în ciuda rivalității evidente și destul de înverșunate dintre noile confesiuni aflate în concurență, Dieta țării acceptă chiar dreptul fiecărei comunități (rurale, urbane) de a-și alege

confesiunea (secolul al XVI-lea). Faptul era o noutate absolută la nivelul Europei secolului al XVI-lea. De asemenea, încep anumite demersuri de atragere și a românilor la protestantism. Radicalismul Reformei religioase transilvane s-a oprit însă aici și chiar a regresat curând. Astfel, la începutul deceniului al șaptelea al secolului al XVI-lea (1571-1572), orice „inovație religioasă” a fost oprită tot de Dieta. De asemenea, permisivul drept de alegere liberă a confesiunii la nivel de

... și alta din Brașov

comunitate (parohie) a fost complet eludat și chiar interzis. Confesiunea catolică, deși menținută formal între cele oficiale, a fost lipsită de orice putere, mai ales în urma confiscării tuturor averilor sale, inclusiv a posesiunilor episcopilor de Alba Iulia și Oradea (1556 și ulterior).

Ca toate credințele noi și pe cale de afirmare, Reforma a urmărit atragerea de partea sa și a românilor. Convertirea românilor la Reformă era

privată cu mari rezerve de românii înșiși, dar și de stările și confesiunile recunoscute, care-și vedeau amenințat monopolul puterii. Românii, lipsiți de orice cale de acces la învățătură, nu înțelegeau nimic din noile interpretări ale textelor sfinte, pe de o parte, și, pe de altă parte, nici nu puteau fi atrași de combaterea autorității Papei, de ideea căsătoriei preoților, de condamnarea indulgențelor (bilete vândute pe bani, cu scopul iertării păcatelor), de abolirea luxului clerului și al lăcașurilor de cult etc., pentru simplul fapt că biserica și credința lor nu erau afectate de asemenea practici ale catolicismului. Ca urmare, inițiativa a eșuat, românii rămânând în continuare ortodocși, adică marginali, lipsiți de dreptul de a participa la exercitarea puterii. De fapt, în practică, în anumite perioade din secolele XVI-XVII, ortodocșii (români) și puținii catolici rămași au suferit deopotrivă de pe urma discriminării, prin îngrădiri grave referitoare la manifestarea cultului, ierarhie, proprietăți bisericești, accesul în orașe etc. Deosebiră principală era aceea că românii sau ortodocșii erau excluși de la putere și de la cetățenie prin decizii oficiale cu putere de lege, pe când catolicii erau discriminați temporar *de facto*, ei fiind legalmente „recepti”, adică acceptați. Acest lucru a avut o mare importanță, fiindcă, după impunerea dominației austriece (1688-1699), catolicii au fost reasezați și *de facto* în rolul de privilegiați pe care îl aveau *de iure*, pe când românii au rămas în aceeași situație de supuși, de locuitori inferiori. ■

... româncă din zona Făgăraș, ...

(ortodoxă, catolică, iudaică, alături de culte protestante și neoprotestante etc.). Toate acestea dau personalitate continentului însuși, fiindcă Europa (ca și Transilvania) reunește aceste caracteristici sub cupola sa.

Transilvania a fost însă și o pepinieră a ideilor europene, referitoare la conviețuire și viețuire, la unitate și separație, integrare și dezintegrare, la acceptare și excludere, în același timp. Această moștenire și această vocație vin din vechime, de când sigiliul Romei a fost pus – în urmă cu două milenii – la Carpați și la Dunăre. Atunci, lumea traco-dacică a fost integrată în Imperiul Roman tricontinental, faptul creând premisele nașterii aici a unui popor roman, anume românii. Transilvania a fost unul dintre nucleele de bază ale formării, organizării și conservării poporului român. Încă din perioade etnogenezei românilor, începând cu secolul al IV-lea, au trecut prin regiune migratori germanici, turanici (turci și uralo-altaici), slavi etc. Slavii au fost cei mai numeroși și mai puternici, influențându-i în chip serios și

pe strămoșii românilor și ducând la făurirea unor state slave în vecinătate (Bulgaria, Rusia Kieveană, Serbia, Croația etc.). La cumpăna dintre milenii, s-au adăugat fino-ugricii maghiari, secuii, iar între secolele XII-XIII au venit „oaspeții” germanici, numiți generic sași (*Saxones*). Populațiile principale ale Transilvaniei în Evul Mediu au fost românii, maghiarii, secuii și sașii, iar confesiunile principale au fost ortodoxia și catolicismul.

... evreu din Transilvania, ...

Cucerirea și integrarea Transilvaniei în Regatul Ungariei (în secolele XI-XII), adică într-un stat catolic, au condus la acceptarea deplină a grupurilor etnice catolice transilvane (unguri, sași, secui) și la marginalizarea comunităților bizantine sau ortodoxe (în principal, români). Marginalizarea românilor nu a avut de la început cauze etnice, ci confesionale, datorate acutizării concurenței dintre Roma și Constantinopol, pe fondul înălbirii influenței occidentale spre răsărit. Ungaria – stat catolic, creat în

cadru Patrimoniului Sfântului Petru și al familiei de regate din orbita Imperiului Romano-German – și-a luat, la un moment dat, foarte în serios rolul de „regat apostolic”, însărcinat de papalitate cu misiunea de combatere a „păgânilor, ereticilor și schismaticilor”, din interiorul și din afara granițelor sale. Or, românii se plasau iremediabil între „schismatici” și erau mențiți, prin urmare, fie convertirii, fie îndepărtării de la putere, alungării sau chiar eradicării. Planurile acestea radicale nu s-au putut aplica întocmai, dar au condus indubitabil la discriminare. În ciuda acestei discriminări, civilizația transilvană a fost construită împreună, de către toate grupurile etno-confesionale menționate.

Pentru mulți specialiști, Europa modernă începe odată cu Reforma protestantă, mișcare pentru care Transilvania a fost o scenă foarte importantă. Reforma din secolul al XVI-lea i-a transformat pe catolicii Transilvaniei în protestanți: sașii au devenit luterani (evangelici), maghiarii și secuii au ajuns (în mare majoritate)

... săsoaică din Sibiu ...

Președintele Woodrow Wilson (stânga)
și colonelul Edward Mandell House

riului Habsburgic și a fost un partizan înfocat al disoluției Austro-Ungariei. De-a lungul mandatului său, Charles J. Vopicka a sprijinit fără ezitare lupta pentru autodeterminare a popoarelor din imperiu, probând prin fapte simpatia sa pentru cehi, iugoslavi și români.

Trebuie spus că prezența unui astfel de reprezentant al Washingtonului la București nu a încetat să intrige nici până astăzi. Există opinii potrivit cărora numirea sa a fost posibilă datorită binecunoscutelor deschideri politice wilsoniene anunțate și în cele „14 puncte” enunțate de președintele american, dar, în același timp, nu pot fi ignorate nici pozițiile mai degrabă conservatoare – exprimate public în programul „Păcii fără victorie” – ale lui Wilson și ale consilierului său mai mult sau mai puțin din umbră, colonelul Edward Mandell House, față de supraviețuirea Imperiului bicefal Austro-Ungar.

De altfel, potrivit mărturiilor evocate și de istoricul român Dumitru Vitcu, în pregătirea celor două texte fundamentale pentru politica externă americană din perioada

Wilson, președintele discutasă îndelung cu colonelul Mandell House despre dezmembrarea Imperiului Otoman, despre reconstituirea Serbiei și a Belgiei, despre Alsacia și Lorena, despre problema strâmtorilor Bosfor și Dardanele, dar absolut nimic despre destinul monarhiei austro-ungare și despre aspirațiile naționale ale popoarelor din cuprinsul acesteia. Cât despre România, fusese un subiect inexistent atunci când se trecuseră în revistă statele care ridicau probleme de frontiere. Chiar și declarația de război a S.U.A., din 2 aprilie 1917, era adresată doar Germaniei, nu și Austro-Ungariei, Imperiului Otoman și Bulgariei, convingerea colonelului Mandell House, transmisă președintelui, fiind că Germania nu poate fi învinsă decât printr-o defecțiune a Vienei. Drept urmare, S.U.A. au păstrat ușa deschisă pentru o pace separată cu Austro-Ungaria. Desigur, această strategie ignora declarația oficială a Antantei care, la 10 ianuarie 1917, își asumase public misiunea eliberării naționalităților oprite din interiorul granițelor austro-ungare.

Am evocat acest context complicat deoarece el arată că, practic, Charles Vopicka nu a reprezentat la București poziția oficială a Depar-

tamentului de Stat și, cu atât mai puțin, pe cea a colonelului House și a președintelui Wilson. Și, totuși, în pofida acestui divorț ideatic, din cauza eternului joc al intereselor de grup și personale și, mai ales, a decalajului dintre teorie și practică (exemplificat foarte bine chiar prin diferența semnificativă dintre ideile președintelui privind autodeterminarea popoarelor și acțiunea sa politică), Vopicka a rămas în funcție cu toată activitatea sa proantantistă și în favoarea naționalităților asuprite din Austro-Ungaria.

Există și opinii care evocă o acțiune oarecum subterană a Departamentului de Stat, atribuind acestei activități „planificate” a lui Vopicka sporul de influență în zonă pe care l-au înregistrat S.U.A., ca putere neutră, imediat după declanșarea războiului. În orice caz, în anii neutralității României, prin tot ceea ce a întreprins, ministrul american la București și-a dobândit poziția de cel mai influent reprezentant diplomatic neutru, iar sediul Legației americane constituia, potrivit mărturiilor epocii, „singurul loc unde, după izbucnirea războiului, se mai reunea întreg corpul diplomatic străin”.

Mesaje contradictorii

Nu este mai puțin adevărat că mai exista un factor de puternică influență asupra relațiilor bilaterale, cercurile de afaceri americane înțelegând rapid că războiul deschidea oportunități extraordinare în

ASPIRAȚIILE NAȚIONALE ROMÂNEȘTI ȘI INTERESELE S.U.A. ÎN CONTEXTUL MARELUI RĂZBOI

În toamna anului 1913, la 11 noiembrie, sosea la București noul ministru american Charles J. Vopicka (1857-1935; Magazin istoric, nr. 12/1984). Spre deosebire de predecesorii săi, noul reprezentant american va avea contribuții majore la progresul relațiilor româno-americane în cursul celor opt ani ai Administrației Woodrow Wilson, între 1913 și 1921.

Charles J. Vopicka (stânga) și familia regală a României la Iași, 10 mai 1917

Conf. univ. dr. ȘTEFAN CIOCHINARU

Născut în Boemia, inima Imperiului Habsburgic, Vopicka a emigrat în S.U.A. în 1880, stabilindu-se la Chicago, unde, în scurtă vreme, a devenit un prosper om de afaceri. În 1904 a intrat în Partidul Democrat oferindu-și serviciile viitorului președinte

Woodrow Wilson. După câștigarea alegerilor din 1913, este nominalizat, la 11 septembrie, în funcția de trimis special și ministru plenipotențiar al S.U.A. la București, Belgrad și Sofia (cu reședința principală în capitala României).

Trimisul președintelui are alt program

Vopicka, cu rădăcini atât de puternice în Europa Centrală, a înțeles foarte bine aspirațiile naționale ale popoarelor cuprinse între granițele Impe-

lupta și să nu înceteze să spere. Urmărind să încurajeze menținerea României în război și după declanșarea revoluției bolșevice din Rusia, Statele Unite se declară gata să garanteze integritatea sa teritorială, nu însă și recuperarea teritoriilor românești aflate sub dominație străină (din nou Austro-Ungaria), condiții cuprinse și acceptate de aliați, în 1916, prin Convenția de aderare a României la Antantă. În acest spirit, secretarul de Stat Robert Lansing îi telegrafiază la Iași, la 28 noiembrie 1917, lui Vopicka, cerându-i să transmită regelui Ferdinand mesajul președintelui american prin care acesta din urmă exprima simpatia și admirația S.U.A. pentru lupta curajoasă a poporului român și se angaja să sprijine România și după război, în cadrul negocierilor de pace, pentru ca „integritatea României ca națiune liberă și independentă să fie apărută în mod adecvat“. Această manevră diplomatică abilă prin care președintele S.U.A. refuza să omologheze obiectivul național pentru care România intrase în război – aflată în vădită contradicție cu principiile wilsoniene publice – a stârnit o justificată dezamăgire în cercurile politice românești. În plus, publicarea Declarației de politică externă, în 14 puncte, a aceluiași președinte american, unde la punctul 10 se recunoștea integritatea Imperiului Austro-Ungar, avea să-l facă pe Nicolae Iorga să scrie în memoriile sale: „Vopicka aproape că nici nu mai îndrăzne să se arate“.

E. Porumbaru

Unul dintre cei mai mari prieteni ai României

Dramatismul situației în care se afla România la începutul anului 1918 și demersul comun, din 12 februarie, al miniștrilor Antantei acreditați la Iași către Departamentul de Stat al S.U.A. au determinat o nouă consultare între președintele Wilson și secretarul său de Stat, Lansing, la 17 februarie, soldată cu formularea unui răspuns ce avea să fie trimis chiar a doua zi. În pofida faptului că, exact cu o săptămână mai devreme, Woodrow Wilson enunțase principiile programatice ale viitoarei păci și afirmase public că „tuturor aspirațiilor naționale clar exprimate li se va acorda deplină satisfacție“, în răspunsul din 18 februarie se conservă poziția rigidă a Statelor Unite și refuzul de a se alătura guvernelor Antantei într-o declarație referitoare la România, Washingtonul pre-

ferând în continuare soluția unei păci separate cu Austro-Ungaria. Documentul, înmănat oficial prim-ministrului român Alexandru Averescu la 25 februarie, cuprindea în esență aceeași asigurare că „prin orice tratat de pace la care Statele Unite vor fi parte, integritatea politică și teritorială a României va fi apărută în mod corespunzător“ și că Guvernul american, alături de cele ale Antantei, va oferi sprijin Guvernului și armatei române „indiferent dacă acestea se vor afla înăuntrul sau în afara granițelor teritoriale ale României“, aceasta din urmă cu referire la o eventuală evacuare a Guvernului și armatei române, eventual în Rusia, și nicidecum privind un transfer în teritorii românești eliberate de sub stăpânire străină, cum eronat s-ar putea crede.

Semnarea păcii de la București de către guvernul de sacrificiu al lui Alexandru Marghiloman îl izola pe Ch. Vopicka între deziluzia românească și inflexibilitatea Washingtonului în problematica specifică româno-austro-ungară și îl determina să-și concentreze eforturile spre a preveni o reacție dură din partea S.U.A. față de „dezertarea“ României, pe care o va motiva prin sintagma „caz de forță majoră“. De altfel, atitudinea sa angajată – atât de puțin diplomatică, în fond, dar atât de necesară, chiar providențială în momentele critice ale istoriei – îl va determina pe Vopicka ca, la 6 noiembrie 1918, la celebrarea la Chișinău a unui an de la pro-

viața comercială și financiară a Europei. În plus, faptul că S.U.A. și România s-au situat de aceeași parte a frontului a dus la intensificarea relațiilor bilaterale, în primul rând a celor economice. Numeroase companii americane au inițiat sondaje privind posibilitățile de plasare a produselor sau capitalurilor disponibile pe piața românească. Nu întâmplător, pentru prima dată în istoria relațiilor bilaterale, se va pune în mod serios chestiunea reprezentării diplomatice a României în S.U.A. Ca urmare, la sfârșitul anului 1915, Vopicka obține promisiunea ministrului român al Afacerilor Străine E. Porumbaru privind alocarea fondurilor necesare înființării unei legății la Washington pentru exercițiul bugetar al anului următor. Izolarea în care intră România după închiderea Strămtorilor de către Imperiul Otoman a dus la amânarea tuturor proiectelor discutate.

Charles Vopicka avea însă să-și continue traseul politic singular, în care părea să reprezinte mai degrabă spiritul mereu liber al Americii decât litera rigidă a Departamentului de Stat. Astfel, în decembrie 1916, când armata română se retrage spre Moldova, Vopicka rămâne în București și provoacă o agitație extraordinară prin vehemența cu care protestează împotriva jafurilor, abuzurilor și exceselor trupelor de ocupație germane și austriece. Gestul său – atât de neobișnuit în epocă, ba chiar nediplomatic – determină guvernul german să ceară și să obțină

din partea Washingtonului rechemarea din post a păti-mașului ministru. Evoluția evenimentelor în contextul demersurilor de pace făcute de președintele Wilson în cursul aceleiași luni precum și în ianuarie 1917 făcuse iminentă perspectiva ca Departamentul de Stat să îl revoce chiar din funcția diplomatică, dar ruperea relațiilor cu Germania

Tren cu soldați ruși în gara Iași

avea să împiedice materializarea intenției.

Puțin mai târziu, în preajma intrării în război a Statelor Unite, Vopicka avea să fie singura personalitate reprezentând Departamentul de Stat care l-a sfătuit pe președintele Wilson să declare război, simultan, atât Germaniei cât și Austro-Ungariei, argumentând că „aliații balcanici” și popoarele subjugate din Europa Centrală sperau și conta pe sprijinul american. Dar opinia sa avea să fie, din nou, ignorată.

De altfel, chiar și după intrarea în

război a S.U.A., poziția oficială americană nu avea să înregistreze schimbarea așteptată de români în problema austro-ungară și, implicit, a revendicărilor teritoriale românești incluse în angajamentele Aliaților. Echivocul practicat de Washington în raport cu Imperiul Austro-Ungar avea să determine o conduită extrem de rezervată a S.U.A. față de îndreptățile cereri românești în tot cursul războiului și chiar după aceea, în timpul negocierilor de pace de la Paris. Această incredibilă ambiguitate a poziției americane față de Imperiul Austro-Ungar, în răspăr chiar cu principiile președintelui Wilson de reorganizare a scenei europene și a relațiilor internaționale după război, rămâne o provocare la adresa istoricilor.

Mai mult sau mai puțin paradoxal, după intrarea în război a Americii, Charles Vopicka avea să fie retrimis în misiune, de data aceasta la Iași, unde a și ajuns în septembrie 1917. Revenit pe „frontul românesc”, Vopicka a militat cu aceeași îndârjire devenită proverbială pentru a-i convinge, de data aceasta pe români, să nu abandoneze

Averescu vorbind trupelor după bătălia de la Mărășești (1917)

Exclusivitate

În fiecare an, în luna februarie în Statele Unite ale Americii se aniversează momentul în care cetățenii de culoare au primit drepturi civile, un remember al unei epoci în care americanii de culoare, celebri sau anonimi, au luptat pentru aceste drepturi.

BĂTĂLIA PENTRU DREPTURI CIVILE

ANNE DORFMAN (S.U.A.)

Manifestările culturale, comemorările și discursurile au drept scop educarea tineretului cu privire la diversitate, drepturile omului și drepturile civile. Sunt prezentate destinele unor foști sclavi și ale urmașilor lor care au adus remarcabile contribuții în domenii precum știința, cultura, dar și în viața politică americană.

„Black History Month“ (Luna istoriei populației de culoare) este un eveniment atât în S.U.A., cât și în Canada, țări în care această aniversare este importantă pentru înțelegerea culturii populației de culoare, dar și a obstacolelor puse în calea dezvoltării comunității afro-americane.

Istoriile unor oameni curajoși care au luptat pentru drepturi egale sunt promovate în această lună, precum și istoria bătăliilor juridice duse pentru recunoașterea drepturilor civile.

Marii pași au fost făcuți, dar și astăzi procesul de integrare completă în societatea americană continuă. Americani de culoare precum Barack Obama și Martin Luther King Jr. sunt personalități mondiale; alături de oameni de știință de culoare, bărbați și femei care au luptat pentru egalitate și care au contribuit la construcția S.U.A. de astăzi.

Istoria luptei împotriva sclaviei este una de lungă durată, începând în coloniile americane și dezvoltându-se odată cu creșterea numărului sclavilor aduși să lucreze pe

plantații. După ce coloniile și-au declarat independența față de Marea Britanie, problema morală a sclaviei a primit și o importanță politică din anul 1778.

Americanii credeau în noua lor Constituție, care recunoștea sclavia. Autorii Constituției, deși aveau convingeri antisclavie, nu le-au introdus decât parțial în textul legii fundamentale, deoarece mentalitatea epocii nu permitea mai mult.

Astfel, lupta împotriva sclaviei a devenit una politică și s-a desfășurat în Congresul American și în tribunalele Americii.

Istoria a trei dintre cazurile aduse în fața Curții Supreme S.U.A. ne demonstrează astăzi importanța luptei. Primul caz este cunoscut sub numele de Dred Scott Case - sclavul care a călătorit alături de stăpânul său din Missouri, până în Illinois, un teritoriu liber, devenit parte a statului Wisconsin. La întoarcerea în Missouri, un prieten al lui Dred Scott i-a spus că a devenit liber conform legii, odată cu ieșirea din Missouri, și că ar trebui să lupte pentru libertatea sa.

Marea întrebare la care Curtea Supremă a trebuit să răspundă a fost: un sclav rămâne sclav după ce a părăsit jurisdicția statului în care sclavia era permisă sau devine automat liber? A rămas în istorie una dintre cele mai controversate decizii luate de o Curte Supremă dominată de sudiști, care nu doar că a decis că

clamarea autonomiei Basarabiei, să se lanseze într-o pledoarie publică pentru cauza națională românească, atitudine deloc agreată de guvernul de la Washington. În schimb, Parlamentul României, reunit în ședința ambelor camere, va exprima public, prin vot comun, mulțumiri speciale diploma-
tului american pentru gestul său de la Chișinău.

De altfel, atitudinea sa consecventă în sprijinul popoarelor din Europa Centrală, manifestată cu aceeași ardore și pe parcursul negocierilor de pace de la Paris, avea să determine rechemarea sa la Washington în vara anului 1919. La vremea aceea, Charles Vopicka atinsese cota maximă a popularității sale

Vopicka cu familia

printre români, cehi și iugoslavi și dobândise cele mai înalte decorații românești și sârbești. Îndelung anchetat în America pentru presupuse afaceri și neglijarea atribuțiilor oficiale, Vopicka va ieși cu bine din conflictele subterane de la Washington, iar în toamna lui 1920, noul secretar de Stat Brainbridge Colby îi va permite reîntoarcerea la post, în București! Ultima și cea mai scurtă

revenire la post, deoarece Charles Vopicka își va prezenta demisia din funcție la 9 decembrie același an sub motivul „considerentelor personale, de sănătate și de afaceri ale familiei“.

Va păstra însă pentru totdeauna recunoștința și aprecierile românilor, regele Ferdinand îi

va scrie o scrisoare oficială noului președinte american Warren G. Harding, la 1 iulie 1921, în care va aprecia în termeni elogioși prezența și activitatea în România a ministrului C. Vopicka, iar jurnalul *La Roumanie* va scrie, câțiva ani mai târziu, că „el a fost unul dintre cei mai mari prieteni ai României în vremurile ei cele mai întunecate“.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 august 2015, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum s-a numit soția lui Gogu Vorvoreanu, înainte de căsătorie?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna mai 2015 este:
8 decembrie 1822

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Grigore Dalban, din Bacău**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București**

MUZEUL NAȚIONAL
BRUKENTHAL
SIBIU / HERMANNSTADT

Tristetele Muzei Clio

Muzeul Național Brukenthal a lansat o petiție online prin care se cere alocarea fondurilor necesare pentru restaurarea integrală a complexului de clădiri din care este format. Apelul pentru restaurarea muzeului se justifică și prin nevoia salvării unui patrimoniu excepțional. Rândurile care urmează vă vor convinge de acest adevăr.

*Samuel von Brukenthal
și muzeul care îi poartă
numele*

Instituția muzeală se distinge, în România, prin câteva caracteristici unice. În primul rând, este cel mai vechi muzeu public din Centrul, Sud-Estul și Estul Europei (primul an al funcționării: 1817). În al doilea rând, în alcătuirea actuală administrează nouă proprietăți (dintre care patru palate), cele mai vechi elemente de arhitectură fiind de secol XII, altele trecând prin gotic, Renaștere și ajungând la 1901. În al treilea rând, conservă un număr impresionant de piese de patrimoniu (aproape 1.600.000 piese).

MUZEUL NAȚIONAL BRUKENTHAL DIN SIBIU

SABIN ADRIAN LUCA

Numit guvernator al Marelui Principat al Transilvaniei, funcție pe care a ocupat-o între anii 1777 și 1787, Samuel von Brukenthal (*Magazin istoric*, nr. 4/2005) construiește la Sibiu un palat în stilul Barocului Târziu, după modelul palatelor vieneze. Acesta este unul dintre cele mai însemnate monumente în stil baroc din România, construirea clădirii fiind realizată în etape, între anii 1778-1788. Edificiul a fost ridicat pentru a servi baro-

nului ca reședință oficială și sediu al colecțiilor sale. Fațada principală, ieșită mai în față în comparație cu frontul celorlalte clădiri din piață, este o realizare târzie, într-un stil baroc auster (transilvănean). Elementul central al fațadei este ancadramentul de piatră al portalului, susținut de coloane deasupra cărora se ridică antablamentul. Este decorat cu elemente de plastică precum blazonul aurit al lui Samuel von Brukenthal și alte elemente decorative ale

barocului: urne, rozete și festoane. Portalul principal se deschide spre pasajul de trecere – compartimentat în trei travee –, prin care se poate ajunge în curtea palatului.

Construcția are un plan dreptunghiular, închizând între laturile sale o curte interioară. Un al doilea portal se află în fundalul primei curți. Deși are un concept similar cu cel al primului portal, este susținut de atlanți, iar nu de coloane. Prin acest portal se face trecerea în curtea a doua,

„Black History Month“ (Luna istoriei populației de culoare) sau „African-American History Month“ (Luna istoriei populației afro-americane) își are originile în anul 1926, când istoricul Carter G. Woodson și Asociația pentru Studiul Vieții și Istoriei Negrilor au propus ca cea de-a doua săptămână a lunii februarie să devină „Negro History Week“ (Săptămâna istoriei negrilor) fiind perioada din an în care erau sărbătoriți, încă din secolul al XIX-lea, Abraham

Lincoln, președintele american care a abolit sclavia, și Frederick Douglass, liderul și simbolul mișcării aboliționiste, o săptămână în care în școli, biserici, asociații culturale să se povestească istoria și tradițiile populației de culoare.

Dred Scott va rămâne sclav, dar și că un sclav reprezintă doar o proprietate, nu un cetățean, și nu poate introduce o acțiune într-o curte de justiție. Această opinie a fost considerată în 1859 ca fiind incorectă de statele din nord și a reprezentat un factor al declanșării Războiului Civil din 1861 (*Magazin istoric*, nr. 7/1971). După Războiul Civil, Congresul S.U.A. a amendat Constituția, cerând statelor să garanteze fiecărui cetățean „protecție egală“.

În 1890, Homer Plessy, care era o optime negru, dar avea înfățișarea unui alb, s-a instalat într-un tren, în vagonul destinat albilor, declarând că este negru și nu dorește să se mute în vagonul destinat negrilor. În opinia sa trenurile încălcau legea egalității. Cazul Plessy-Ferguson a ajuns la Curtea Supremă în anul 1896, care a susținut că legea segregării rasiale nu încalcă protecția egală în fața legii: atât negrii, cât și albi călătorește în vagoane ce au banchete, ferestre, pardoseli și tavane. Așa a apărut doctrina „separați, dar egali“, ce a marcat prima jumătate a secolului al XX-lea.

Activiștii sociali albi și negri au continuat seria proceselor ce negau doctrina „separați, dar egali“, fără mare succes, până în 1954.

Politia militară pentru „colorați“

Schimbările aduse de sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, boomul economic, miile de persoane de culoare care au luptat apărându-și țara în război și care s-au întors la viața lor de populație segregată, toate acestea au determinat ca bătălia pentru drepturi civile să reînceapă.

În Topeka, Kansas, părinții fetei Linda Brown au dorit să-și înscrie fiica la cea mai apropiată școală, dar școala i-a refuzat fiind rezervată doar pentru albi.

În procesul Brown versus Comitetul educației, Curtea Supremă a răsturnat doctrina „separați, dar egali“, demonstrând că elevul trece printr-un șoc psihologic în momentul în care i se spune că nu este îndreptățit să urmeze o școală cu elevi albi. Decizia luată în cazul Brown, considerată a fi una dintre cele mai importante decizii luate de Curtea Supremă în secolul al XX-lea, a interzis segregarea nu doar în școlile publice, dar și în alte instituții publice din S.U.A.

Poveștile luptei populației de culoare pentru drepturile civile ne emoționează și astăzi, iar amintirea acestor bătălii este încă vie.

În anul 2014, filmul *Selma* prezintă istoria lui Martin Luther King Jr. și a colegilor săi, care au organizat campania pentru obținerea unor drepturi egale pentru negrii din Alabama.

Drepturile și morala merg împreună și se cuvine ca americanii să își amintească importanța eforturilor făcute pentru câștigarea acestor libertăți, să sărbătorească succesul și să înțeleagă prezentul prin prisma acestei lungi istorii.

Traducere de
Cristina PĂIUȘAN-NUICĂ

Muzeul de Istorie Naturală

gotică civilă din România și chiar din Europa de Sud-Est. Cea mai veche parte o constituie turnul-locuință, construcția acestuia fiind inițiată poate la sfârșitul secolului al XII-lea.

Deoarece fondatorul legendar al orașului purta numele Hermann, vizitatorii sunt întâmpinați în curtea muzeului de câteva figuri decorative, intitulate Hermannii, ce ilustrează tipologiile orășeanului la sfârșitul secolului al XVII-lea: vindecătorul, cavalerul, bancherul, măcelarul, crâșmarul, infanteristul, studentul, primarul și menestrelul.

În curtea a doua, cunoscută sub numele de Grădina Martirilor, se află lucrări de sculptură figurativă, precum cele patru console ale loggiei reprezentând portretele în piatră ale unor bărbați, meșteri care au realizat lucrările palatului, elegant și minuțios executate, decorând un spațiu cu elemente de influență renașcentistă.

În Transilvania veacurilor trecute, cercetarea științifică se desfășura sistematic, atât în privința conținutului tematic, cât și în privința posibili-

tăților de afirmare publică. Alături de societăți cu caracter economic și cultural, din inițiativa unor intelectuali sași ia naștere, în 1841, „Societatea carpatină pentru cercetarea Transilvaniei”, care și propune cercetarea istoriei acestei provincii, precum și a bogățiilor ei naturale. Una dintre problemele Societății, din ce în ce mai impera-

Imagine din Muzeul de Istorie a Farmaciei

tivă spre sfârșitul secolului al XIX-lea, a fost cea a depozitării colecțiilor aflate în continuă creștere. La 1890 se conturează tot mai precis ideea construirii unei clădiri special destinate acestui scop. Lucrările au debutat în toamna anului 1894, inaugurarea festivă petrecându-se la 12 mai 1895.

Clădirea (strada Mitropoliei, nr. 2) a fost construită în stilul Renașterii italiene târzii, având trei niveluri (demisol, parter și etaj), fiind complet renovată între 2006 și 2008. Grădina a fost amenajată pentru relaxarea vizitatorilor, dar și ca spațiu în care pot fi întâlnite specii comune și rare de plante, precum copaci și arbuști ornamentali.

Clădirea ce adăpostește Muzeul de Istorie a Farmaciei se află în centrul istoric al Sibiuului, Piața Mică, nr. 26, constituind un monument istoric de arhitectură cu elemente gotice și renașcentiste, datând din anul 1568. În această clădire a funcționat una dintre cele mai vechi farmacii sibiene, a treia în ordine cronologică, înființată în jurul anului 1600 și denumită „La Ursul Negru”.

Muzeul de trofee și arme de vânătoare (Școala de înot, nr. 4) poartă numele uneia dintre personalitățile importante ale orașului Sibiu la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-

Muzeul de Vânătoare și cel al cărui nume îl poartă, August von Spiess

unde inițial se aflau grajdul și alte anexe gospodărești.

Piatra calcaroasă, de calitate medie, a portalurilor ancadramentelor, precum și baza din piatră – realizate cu mai bine de 200 de ani în urmă – au suferit deteriorări și degradări specifice, urmare a unei îmbătrâniri firești sub efectele fenomenului de îngheț-dezghet, ale unor procese fizico-chimice provocate de factorii atmosferici sau de microclimat, activitatea industrială și traficul rutier. Poluarea accelerează procesul de degradare prin acțiunea ploilor acide. Toate acestea au dus la dezagregarea granulară de suprafață, un început de clivare superficială, rezultatul fiind suprafețe de piatră cu porii deschiși, sensibile la acțiunea factorilor de mediu. Unele intervenții necorespunzătoare au adâncit criza conservării acestor elemente.

În scurt timp, o bună parte dintre elementele din piatră vor suferi pierderi ireversibile, iar palatul în ansamblul său își va pierde identitatea arhitecturală. Operațiunile de conservare-restaurare reprezintă un proces laborios și de lungă durată, iar lucrările ar trebui demarate de urgență.

Au nevoie rapid de restaurare și zonele unde s-a folosit material organic la decorare, care au suferit degradări fizico-mecanice, au murdărie de suprafață, aderență și cu impurități, depozite de ceară, pete de zugrăveală, depozite de adeziv, rupturi, perforații, fisuri, roșături, presări, desprinderi de suprafață, gonflări.

Elementele decorative din lemn, precum cele din salonul oriental din aripa de nord, lemnăria ușilor, ferestrelor, lambriurile și supraportele – medalioanele de deasupra ușilor – prezintă fisuri, fracturi, pierdere de material, descleieri, depuneri de murdărie aderentă, intervenții neadecvate în masa lemnoasă, lipsuri de ornamente, deformări ale panourilor lemnoase din cauza umidității, revopsiri neadecvate, pătări ale stratului de vopsea, uzură funcțională și loviri ale foiței de aur.

Palatul Brukenenthal, astăzi în proprietatea Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană Sibiu, cedat în comodat de folosință statului român, rămâne emblematic nu numai pentru Sibiu, ci pentru România. În curtea a doua se află corpul nou al Bibliotecii Brukenenthal, construită și

Casa Altemberger

aflată în proprietatea statului român.

Flancând Palatul Brukenenthal în partea dreaptă, Casa Albastră (Piața Mare, nr. 5) a fost transformată de baronul Lambert von Morringner într-o clădire aparținând Barocului Târziu (sec. al XVIII-lea). Fundația și o parte din clădire datează din secolul al XV-lea. În Casa Albastră se află Galeria de Artă Românească a Muzeului Național Brukenenthal – intrarea prin etajul al II-lea al Palatului Brukenenthal –, o modernă sală multimedia pentru conferințe și expoziții și laboratoarele de restaurare. Proaspăt restaurată, această clădire poartă pe fronton stema orașului de după jumătatea secolului al XVIII-lea.

Muzeul de Istorie este cunoscut astăzi drept Casa Altemberger, din strada Mitropoliei, nr. 2, după numele primului său proprietar. Clădirea a fost cumpărată în anul 1545 de magistratura orașului și a devenit sediul Primăriei pentru 400 de ani (până în 1948). Cele zece unități arhitectonice, la care se adaugă turnul de apărare, structurează împreună unul dintre cele mai impresionante ansambluri de arhitectură

Casa Albastră

Discuții la miez de noapte; semnarea acordului de vânzare: al doilea din stânga este americanul William Seward, iar cel cu mâna pe glob – ambasadorul rus Eduard Stoeckl

Cum am văzut în numărul trecut al revistei, ambasadorul rus Eduard Stoeckl, preocupat de soarta Americii Rusești, la sugestia fratelui țarului Alexandru al II-lea, marele duce Konstantin, și-a construit o strategie având ca țintă atingerea scopului dictat de la Petersburg. Să-i urmărim în continuare demersurile.

VÂNZAREA ALASKĂI: MIT ȘI REALITATE

ION BISTREANU

Stoeckl se dedică total noii sale însărcinări. Fiu al unui diplomat austriac la Istanbul și al Mariei Pisani, fiica dragomanului rus în capitala Imperiului Otoman, intrase – prin relațiile mamei – în diplomația rusă, fiind trimis, în 1841, ca simplu diplomat, la Washington. Se căsătorise cu o americană destul de bogată, Elisa Howard, ceea ce i-a facilitat intrarea în cercurile politice și de afaceri americane, relații pe care le-a folosit din plin după ce a fost numit ambasador (1854). Cel mai apropiat prieten îi va fi William Seward, un energic politician american care, începând cu anul 1861, ocupa postul de secretar de Stat. Partizan al naționalismului și expansiunii americane (fusesse unul dintre susținătorii fervenți ai campaniei de presă declanșate în 1849 sub sloganul „America a americanilor”), Seward declara în 1867: „dați-mi încă 50, 40, 30 de ani de viață și vă promit posesiunea întregului continent american și controlul în întreaga lume”.

Cec folosit pentru plata prețului Alaskăi

În total secret, ambasadorul rus începe negocierile cu Seward care, în acel moment, părea a acorda prioritate achiziționării coloniilor daneze „Indiile de Vest”. Șansa îi surâde lui Stoeckl. Un puternic uragan devastează insulele daneze, capitala Charlotte Amalie este aproape distrusă, astfel că americanii amână tranzacția. „Danezii să refacă mai întâi totul, apoi vom vedea”, decide Seward (tranzacția va avea loc mult

mai târziu, în 1916, pentru 25 de milioane de dolari!).

„De ce mâine? Semnăm acum!”

Astfel că numai după două întâlniri cu acesta, Stoeckl trimite (25 martie 1867) la Petersburg o lungă telegramă cifrată (care va costa 10.000 de dolari!), în care prezintă detaliat prevederile proiectului de tratat și informează triumfător că, în urma unor

negocieri prelungite și cu sprijinul unor „americani influenți”, a obținut un preț de șapte milioane de dolari aur (negocierea prețului a decurs ca la vânzarea unui simplu obiect pe tarabă: Seward a oferit cinci milioane, după care s-au plusat câte 500.000, până la suma finală!). În raportul trimis țarului se stipula vânzarea întregului teritoriu continental al Alaskăi, inclusiv fâșia de coastă din vecinătatea Columbiei Britanice,

lea: colonel August von Spiess, maestru de vânătoare al Casei Regale a României în timpul regelui Ferdinand I. Deschis în anul 1966, muzeul a fost primul cu acest profil la nivel național, fiind găzduit în reședința von Spiess, donată de fiicele colonelului. În spatele clădirii se află o

curte amenajată în scopul relaxării în aer liber și pentru desfășurarea activităților de educație ecologică a elevilor.

Din anul 2009, Muzeul Național Brukenthal a deschis Spațiul de Informare din Sala cu Frescă (Piața Mică, nr. 22), într-o clădire datată din secolul al XV-lea. Situată în partea dreaptă a clădirii, Sala cu Frescă are o structură boltită și prezintă picturi murale valoroase, înfățișând o scenă de judecată având marcat anul 1631, o scenă biblică, o compoziție alegorică și o scenă de vânătoare. Tavanul prezintă un blazon din stucatură policromă pe care este înscris anul 1694.

Muzeul de Artă Contemporană, aflat pe strada Tribunei, nr. 6, este adăpostit de

Muzeul de Artă Contemporană

o clădire cu valoare arhitectonică și istorică, datată 1901, care de-a lungul timpului a găzduit diverse instituții de cultură, bănci, restaurante, astăzi redefinindu-se treptat ca o secțiune exclusiv destinată artei contemporane.

Muzeul de Artă Contemporană al Muzeului Național Brukenthal menține o poziție importantă în zona spațiilor de promovare a artei contemporane românești, reprezentând o puternică alternativă la tendința unică susținută de Muzeul Național de Artă Contemporană din București, având un caracter orientat spre public, spre o selecție și o prezentare cât mai liberă și mai inovatoare a expozițiilor.

Începând din anul 2014, spațiului destinat expozițiilor temporare aflat la parterul clădirii i s-a adăugat depozitul vizitabil de artă contemporană, amenajat la etajul I și etajul al II-lea al clădirii. Depozitul vizitabil promovează un concept mai puțin cunoscut în România. Pie-

sele sunt prezentate deopotrivă în manieră specifică depozitării (în special lucrările de pictură), cât și pentru accesul liber.

La momentul definitivării procesului de amenajare, pe coridoarele clădirii pot fi admirate 34 de piese de mari dimensiuni – sculpturi în bronz, lemn și piatră –, iar în sala situată la etajul I sunt expuse 205 picturi, 15 tapiserii și 95 de piese tridimensionale.

La etajul al II-lea se află săli cu perete de sticlă, ce oferă vizitatorului posibilitatea unei perspective de ansamblu asupra depozitului situat la etajul I, dar transformate și în depozite vizitabile, dedicate unor mari donatori ai muzeului. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

1904-1905. Membri ai comunității rusești în fața bisericii din mica insulă Killisnoo (sud-estul Alaskăi); fotografie de Vincent Soboleff

Seward“, „grădina de urși polari a președintelui Johnson“.

Peste ani, analiștii remarcău că, la data cumpărării Alaskăi, cca 45% din presa de peste ocean avusese o atitudine ostilă, constatându-se însă că această „ostilitate“ era stimulată de campania electorală din unele state americane, candidații erijându-se în apărători ai banului public, precum și de adversitatea unor publicații față de Administrația președintelui Johnson și, nu în ultimul rând, față de ambițiosul secretar de Stat Seward. Alte publicații prefugurau însă marile avantaje economice viitoare, precum și creșterea potențialului de achiziție a Columbiei Britanice, care se interpunea între teritoriul național și Alaska.

Însă intrarea Columbiei Britanice în Confederația Canadiană (1871) a pus definitiv capăt visului realizării unei conexiuni directe cu Alaska. Cât de profitabilă economic a fost tranzacția s-a văzut în următoarele două decenii: profiturile provenite din comerțul cu blănuri și colți de mamut, găsiți în ghețurile veșnice, precum și din pescuit și exploatarea aurului și argintului s-au cifrat la 75 milioane de dolari, de zece ori mai mult decât prețul de cumpărare!

În Rusia s-a păstrat, oficial, tăcerea asupra vânzării Alas-

kăi. Ziarul *Golos* își exprima uimirea în legătură cu „gluma proastă“ primită de peste ocean privind tranzacția. Iar *Sankt Peterburgskie Vedomosti* nota cu amărăciune nedisimulată: „de obicei, statele depun eforturi să-și extindă posesiunile. Doar în Rusia nu se aplică această regulă generală. Posesiunile ei sunt atât de vaste și de împrăștiate, încât este nevoită nu să le unească, ci să le vândă altora“!

„Afacerea Perkins“ complică lucrurile

Ministrul rus de Război a aflat despre tranzacție din presa britanică: ziarul londonez *Times* nota, ironic, că la frontiera nord-vestică a Confederației britanice apare un stat republican în locul celui căzăcesc“. Iar guvernatorul rus al Alaskăi a fost informat după trei luni!

Abia la 8 octombrie revista M.A.E. rus, *Severnaia Potchta*, publică în limba franceză informația despre ratificarea Tratatului prin care Alaska era cedată Statelor Unite, spre „satisfacerea pe deplin a intereselor economice și politice ale ambelor Părți contractante“.

La 18 octombrie 1867, ora 15.30, la Novorhanghelsk (rebotezat ulterior Sitka) a avut loc ceremonia oficială

a transferului Alaskăi. Guvernatorul rus Maksutov privea tăcut, cu o seninătate detașată, în timp ce prințesa Maria, tânăra sa soție, avea batista udă de lacrimi. Ofițerii și-au scos chipiurile, tobele au început să bată, iar de pe navele americane au răsunat 42 salve de tun; a început să fie coborât drapelul rus, dar frânghia s-a rupt, iar drapelul s-a răscut pe catarg, părând că ghearele vulturului bicefal de pe drapel s-au strâns în jurul catargului. Un soldat s-a urcat pe catarg, însă drapelul i-a căzut din mână, fiind străpuns de baionetele soldaților care prezentau onorul. În zilele următoare a început evacuarea.

Din cei 823 ruși aflați în Alaska, câteva zeci (inclusiv clerici) au preferat să rămână, primind la scurt timp cetățenia americană. Toate bunurile imobile, cu excepția celor aparținând Bisericii ortodoxe ruse (care, în 1870, va înființa Episcopia insulelor Aleutine și Alaskăi) au fost trecute în proprietatea statului american. În tratat (art. 3) se stipula că cetățenii ruși care vor dori să rămână în Alaska se vor bucura de toate drepturile cetățenilor americani; excepție făceau „triburile indigene necivilizate“, care „se vor supune regulilor care vor fi stabilite periodic de autoritatea centrală“. De notat că indienii, aleuții și eschimoșii nu au recunoscut anexarea Alaskăi de către Statele Unite și abia în 1924 au primit cetățenia americană.

Vedere din Novorhanghelsk (Sitka)

Actul de ratificare de către Rusia, în 1867, a vânzării Alaskăi (și nu scrisoarea lui Pomuț către țară, cum greșit a apărut explicația în nr. 4/2015)

Insulele Aleutine și întreaga puzderie de insule din Marea Bering, în total 1,5 milioane km², reprezentând 6% din suprafața de atunci a Imperiului Rus (suprafață egală cu teritoriile de azi, luate împreună, ale Statelor Baltice, Finlandei, Belarusului, Ucrainei, Moldovei și jumătate din Polonia!), la prețul de 4,7 dolari/km²! Primește tot telegrafic împrumutarea de a perfecta imediat afacerea, iar banii să fie transferați către Baring Brothers Bank de la Londra, în care erau depozitele familiei imperiale (depozitele statului rus se aflau la Bank of England).

Seara de 29 martie 1867 Seward și-o petrece cu familia, în luxuosa-i reședință din Lafayette Square, jucând whist. La o oră destul de târzie, servitorul îl anunță că a sosit ambasadorul rus, care dorește să-l vadă. Stoeckl intră radios în salon: „am primit aprobarea. Măine vin la biroul dumneavoastră să semnăm tratatul“. Seward, aruncând cărțile de joc pe masă, răspunde rapid: „de ce să mai așteptăm până mâine? Semnăm acum“. La miez de noapte, colaboratorii

celor doi sunt convocați în mare grabă la Departamentul de Stat. În două ore, tratatul este redactat în limbile engleză și franceză, iar la ora 04.00 dimineața documentul este semnat și sunt aplicate sigiliile oficiale. În ultimul moment, Seward mai plusează 200.000 de dolari, contravaloarea estimată a bunurilor imobile din Alaska ale Companiei ruso-americane. În aceeași zi, la ora 10.00, președintele Andrew Johnson trimite tratatul la Senat spre dezbateri și ratificare. În tratat nu apare deloc toponimul Alaska, stipulându-se că „Împăratul întregii Rusii este de acord să cedeze Statelor Unite întregul teritoriu și dominionul pe care le deține în acest moment pe continentul american și pe insulele limitrofe“.

La 9 aprilie, întrunit în sesiune extraordinară, Senatul american ia în discuție ratificarea tratatului. Dezbaterile sunt furtunoase. Adversar feroce al tranzacției, senatorul Fessenden se declară dispus să își dea votul, cu condiția ca... Seward să se angajeze că va locui permanent în Alaska, iar Rusia să îi plătească toate cheltuielile de întreținere! Influentul senator Charles Sumner, șeful Comisiei pentru relații externe, ține o pledoarie de trei ore, declarând printre altele: „cumpărând Alaska, mai alungăm un monarh de pe continent, după cel francez și cel spaniol“, făcând aluzie și la următoarea „alungare“ regina Victoria a Marii Britanii: „John Bull va fi silit să înțeleagă că nu îi mai rămâne nimic de făcut decât să îi vândă

lui Brother Johnatan toate interesele sale“! (cele două personaje personificau în epocă Marea Britanie și Statele Unite). Pledoaria lui este susținută și de un raport deosebit de favorabil al experților de la „Smithsonian Institute“. În final, 37 de senatori votează ratificarea, înregistrându-se doar două voturi împotriva. În timpul dezbaterilor din Senat este folosit și toponimul aleutin Alaska (Marele pământ), denumire care ulterior va fi adoptată oficial.

Peste o lună tratatul va fi ratificat și de Rusia, iar la 20 iunie are loc schimbul instrumentelor de ratificare.

Profit de zece ori mai mare

O parte a presei americane s-a pronunțat deschis împotriva cumpărării Alaskăi. *New York World* scria despre „o portocală stoarsă“, „o regiune care nu merită primită nici măcar în dar“! *New York Herald* nota, ironic, că Seward a achiziționat pentru America 50.000 de eschimoși, fiecare „fiind capabil să bea o jumătate de găleată de untură de pește la micul dejun“, pentru ca numai după câțiva ani aceeași publicație să considere achiziționarea Alaskăi drept „cea mai mare afacere a timpurilor noastre!“. Alte ziare scriau despre „nebunia lui Seward“, „lada cu gheață a lui

Copii la Școala rusească din Sitka

Într-o scrisoare către un bun prieten din Ministerul de Externe rus, se declara dezamăgit de gratificația „modestă” primită din partea țării (25.000 de dolari și o pensie anuală de 6.000 ruble)! Greu însă de crezut că, din cei 165.000 de dolari pe care îi reține chiar înainte de transfer (reprezentând „mita” pe care ar fi dat-o politicienilor și ziariștilor americani), nu și-a făcut și el parte. Aparent, suma era neglijabilă, dar în Rusia constituia o adevărată avere: la acea vreme, în Irkutsk cu 25 ruble se putea cumpăra o casă, iar un cal costa 7 ruble! În schimb, W. Seward a devenit erou al Americii, o peninsulă și un oraș din Alaska purtându-i numele.

Absența oricăror explicații oficiale privind termenii „cedării” Alaskăi a alimentat de la început zvonurile că aceasta ar fi fost concesiunea pe 99 ani, și nu vânzarea americanilor, speculându-se folosirea în tratat a verbului „to cede” (a ceda), în loc de „to sell” (a vinde), precum și absența uzualiei formule „se cedează pentru totdeauna”. Mai mult, după revoluția bolșevică din 1917, a circulat legenda potrivit căreia, în schimbul ajutoarelor primite de la S.U.A., Lenin personal ar fi transmis americanilor

Secretarul de Stat William Seward, energicul american, prieten al ambasadorului rus

toate documentele privind „concesionarea” Alaskăi. Iar mai târziu, după Al Doilea Război Mondial, acuzațiile s-au extins asupra lui Stalin, care nu ar mai fi pretins retrocedarea Alaskăi în schimbul acceptării de către Aliați a sferelor de influență dorite. Nici Brejnev nu a fost iertat pentru faptul că, la împlinirea a 99 de ani de la „cedare”, nu a revendicat Alaska! Singura poziție oficială a sovieticilor a fost o informație difuzată în 1977 de M.A.E. sovietic, în care se confirma vânzarea Alaskăi în 1867. Iar un renumit istoric sovietic a emis în epocă opinia că principalul motiv al vânzării Alaskăi ar trebui privit prin prisma înlăturării focarelor unor posibile contradicții viitoare și

a consolidării alianței *de facto* a celor două puteri: „istoria relațiilor ruso-americane constă nu în absența unor contradicții și conflicte, ci în posibilitatea depășirii acestora nu pe calea armelor, ci pașnic, prin tratative”.

Și după dezmembrarea U.R.S.S. au apărut numeroase comentarii și speculații de presă privind Alaska, fiind acuzate de trădare a intereselor naționale atât regimul țarist, cât și cel sovietic. Nu puțini sunt cei care caută încă „argumente juridice” în favoarea recuperării Alaskăi, subliniind valoarea economică a acesteia și, mai ales, importanța strategică a regiunii în contextul geopolitic contemporan. Un analist rus aprecia că „vânzând Alaska, am transformat S.U.A. într-o puternică putere mondială, am creat cel mai periculos și insidios inamic din toate timpurile al Rusiei”.

Postul ambasador rus Bessmertnîh remarcă în 1991: „această eroare a schimbat radical situația geopolitică a lumii contemporane”, aserțiune confirmată, pentru a pune sare pe rană, și de un fost ambasador american în Rusia, J. Collins, care declara în urmă cu câțiva ani: „dacă S.U.A. nu ar fi posedat Alaska, noi nu am fi jucat actualul rol în regiunea Oceanului Pacific”. Președintele Putin a evocat o singură dată (aprilie 2014) subiectul, în cursul unei conferințe de presă, răspunzând unei pensionare care se interesa dacă Rusia va revendica Alaska: „de ce vă trebuie Alaska? 70% din teritoriul Rusiei este în regiunile nordice și extrem nordice. În plus, ar trebui să plătim și sporuri de climă!”. S-ar părea că subiectul este închis. Pentru cât timp oare?! ■

Orașul Sitka în sărbătoare, de ziua lui

Alaska este plasată sub controlul armatei, până în 1884, când devine district; abia în 1912 primește statutul de teritoriu al Statelor Unite, pentru ca în 1959 să devină cel de-al 49-lea stat al S.U.A. Și, în fiecare an, la Sitka, se sărbătorește cu fast „Ziua Alaskăi”: sunt reconstituite, alegoric, ceremoniile din octombrie 1867, cu personajele istorice în costume de epocă, parada militară, coborârea și arborarea drapelului rus și american, salve de tun!!

Transferul efectiv al Alaskăi a avut loc înainte de efectuarea plății celor 7,2 milioane dolari. Deși prin tratat se stipula plata în decurs de zece luni, Camera Reprezentanților a aprobat tranzacția abia în august 1868, în special din cauza relațiilor tensionate cu președintele Johnson, care, în primăvara aceluia an, fusese supus unei proceduri de *impeachment*. În plus, dezbaterile au trenat și din cauza „afacerii Perkins”. Un negustor american reclamase în justiție că Rusia nu i-a plătit 150 tone de praf de pușcă și 35.000 de arme, pe care ar fi trebuit să le livreze în timpul războiului Crimeii. Procesul data din 1858, când petentul primise o despăgubire de doar 200 dolari, însă peste zece ani procesul a fost reluat, în Congres fiind multe voci care cereau ca pretenziile despăgubiri să fie deduse din prețul de cumpărare a Alaskăi. Stoeckl alarmează Petersburgul, invocând necesitatea mituirii unor demnitari și ziariști americani (susținând că ar fi dat, printre altele, 15.000 de dolari ministrului de Finanțe Walker), astfel că i se transferă rapid 100.000 de dolari „pentru treburi cunoscute de împărat” și 25.000 de dolari „pentru munca depusă”. În final, la

*Președintele american
Andrew Johnson,
cel cu „grădina de urși polari”*

1 august Stoeckl primește pe numele lui cecul în valoare de 7,2 milioane dolari, plătitibili la Londra, însă fără penalizări pentru întârzierea plății.

Ce s-a întâmplat apoi cu cele 7 milioane dolari aur (echivalent a cca 11,3 milioane ruble) a generat legenda conform căreia lingourile de aur cumpărate la Londra au fost încărcate pe vaporul *Orkney*, care însă s-a scufundat în urma unei explozii chiar la intrarea în Kronstadt. Explozia ar fi fost provocată de un anume William Thomson, fost combatant al forțelor speciale americane din timpul războiului de secesiune, care,

contra sumei de 1.000 lire sterline, ar fi plasat o bombă la bordul vasului, primind ulterior și despăgubire pentru propriul bagaj pierdut în explozie. Compania care a asigurat vaporul și încărcătura a dat faliment, despăgubirile fiind parțiale.

Legenda s-a spulberat un secol mai târziu, când epava a fost ridicată la suprafață, constatându-se că la bord nu se găsea nici măcar un gram de aur! În realitate, conform arhivelor rusești, cea mai mare parte din bani (10,9 milioane ruble) a fost folosită chiar în Anglia pentru cumpărarea de material rulant pentru construirea căilor ferate Moscova-Riazan-Kozlov și Kursk-Kiev, iar 390,2 mii ruble au fost transferate în trezoreria imperială. O afacere extrem de profitabilă în primul rând pentru membrii familiei imperiale, principali acționari ai căilor ferate rusești.

Zvonuri, acuzatii, presupuneri

În 1869 Stoeckl iese la pensie și părăsește definitiv Rusia, stabilindu-se la Paris.

*Senatorii Fessenden (stânga)
și Sumner s-au implicat în dezbaterile aprinse*

ceput războaiele între oameni care trăiseră până atunci în înțelegere. Analistii au definit ce s-a întâmplat după 1991 în Iugoslavia drept „cele mai mortale” conflicte din Europa, după Al Doilea Război Mondial, și asta din cauza numeroaselor crime de război și purificări etnice. S-a vorbit, la nivel oficial, de genocid.

Negociatori iresponsabili

Războiul din Bosnia a fost, de la început, diferit de evoluțiile din restul fostei Iugoslavii, deoarece problema etnică a explodat. Ceea ce altădată se rostea timid, acum a devenit lege proclamată cu voce răspicată: „existența vecinului înseamnă pericol pentru identitatea celui alt!” Musulmanii doreau un stat al lor, sârbii se temeau că își vor pierde statutul de principal grup etnic, iar croații vedeau un complot pus la cale de sârbi și musulmani.

În martie 1991, liderul sârb Slobodan Milošević și cel croat Franjo Tuđman au ajuns la un acord de împărțire a Bosniei, după ce, la Belgrad, președintele bosniac A. Izetbegović a încercat să impună un acord privind reorganizarea, pe baze confederale, a unui stat post-iugoslav. Părțile

s-au întâlnit de mai multe ori, dar parcă fiecare vorbea acum propria limbă. În aprilie 1992, Bosnia-Herțegovina și-a proclamat independența, ur-

Radovan Karadžić și Fikret Abdić își strâng mâinile sub privirile lui Milošević; „Atenție, lunetist!”, anunț pe străzile orașului Sarajevo

mată, la două zile, de cea a sârbilor din Bosnia-Herțegovina, într-o nouă formă: Republica Srpska. Croații din cadrul Bosniei-Herțegovina făcuseră același lucru în 1991.

În dimineața zilei de 6 aprilie 1992, a început războiul din Bosnia cu asediul orașului Sarajevo. Mă aflu în ambasada noastră, la Zagreb, și priveam la televizor cum populația din Sarajevo, cu chipurile înmărmurite, urmărea retragerea vehiculelor militare ale sârbilor bosniaci din oraș, pentru a se pregăti de asediu. Nimeni nu se gândea că vor urma drame greu de imaginat, și asta, în fața unei Europe parcă paralizate.

La Sarajevo, cele trei partide etnice Partidul Democrat Sârb (SDS), formațiunea lui Karadžić; Partidul Acțiunii Democratice (SDA), condus

de Alija Izetbegović, și Uniunea Democratică Croată, avându-l ca lider pe Miljenko Brkić, aveau programe diferite și un singur punct comun: să împingă țara spre război.

Câțiva prieteni au scăpat în ultimul moment din orașul înconjurat și au povestit, la ambasadă, despre tensiunea care domnea în oraș. Divizarea etnică a început să-și arate roadele, paralizând funcțiile statului. Cu două zile înainte de dezastru, aproximativ 40-50 de studenți au manifestat în fața clădirii Parlamentului, cerând demisia partidelor și măsuri pentru evitarea izbucnirii războiului. Acțiunea lor a avut, în prima fază, un slab ecou, dar, pe măsură ce treceau orele, zeci de mii de oameni li s-au alăturat. Dintre cei 500.000 de locuitori ai Sarajevoului 100.000 au ieșit pe străzi, militând pentru pace și demisia guvernului. O impre-

Ana Mladici și tatăl ei; refugiați

Victimele de la Srebrenița

FETELE RĂZBOIULUI DRAMA BOSNIACĂ

VALENTIN LECA

Ajuns în Croația, după câteva săptămâni de la izbucnirea războiului, m-am confruntat cu o realitate dominată de îndârjirea naționaliștilor, redeșteptați după o noapte lungă. Independența era dorită de multă vreme de croați și de vecinii sloveni. În Bosnia-Herțegovina, cele trei entități, care trăiseră până atunci în pace și bună vecinătate, se pregăteau pentru un lung și sângeros război. Aici a început drama unor oameni care nu aveau decât vina de a se fi născut acolo.

Prăbușirea comunismului a reprezentat pentru Europa un imens moment de respiro, revenirea la o normalitate de mult așteptată. Cazul Iugoslaviei a ieșit din această legitimă normalitate.

Iugoslavia, o țară invidiată de celelalte state comuniste, s-a trezit, după moartea lui Tito, fără ghid și țeluri. Naționalismul a revenit cu o forță

greu de imaginat. Aici nu putem vorbi de căderea comunismului, deoarece în fruntea noilor state s-au instalat comuniștii autentici, foști membri ai Ligii Comuniștilor din Iugoslavia, deveniți acum cei mai puri naționaliști. În 1990, țara s-a aflat la limita destrămării. Dificultățile economice au învins guvernul federativ. În 1991, la Belgrad,

la ultima ședință a Partidului Comunist, s-a votat înmormântarea partidului unic. Era sfârșitul erei Tito: „Frăție și unitate”. De aici încolo, fostele republici și-au croit propriul drum, nemaiținând cont de nimic.

După sloveni și croați, care și-au proclamat independența, au urmat celelalte etnii, dar, ceea ce era mai grav, au în-

de NV. Musulmanii lui Izetbegovici au încheiat un acord cu sârbii din Croația Kraina. Conflictul se extindea într-un mod absurd.

Croații luptau cu musulmanii, la Mostar; musulmanii se băteau tot cu musulmanii la Bihaci, croații erau aliați cu sârbii la Mostar, în timp ce, la Tuzla, erau aliați cu musulmanii. Un haos total, care provoca moartea a mii de nevinovați.

Unde era comunitatea internațională? Era prinsă în întâlniri, comisii, planuri de pace, fără niciun rezultat concret.

În primele luni ale anului 1993, trimisul special al O.N.U. Cyrus Vance, alături de lordul Owen, reprezentantul Comunității Europene, și apoi Thorvald Stoltenberg și David Owen în luna iulie au propus planuri de pace ce vizau divizarea Bosniei în trei spații atribuite celor trei grupuri etnice. Musulmanii și croații le-au acceptat cu greu, sârbii le-au respins din start. Acordul de pace de la Washington, din 1994, semnat sub presiunea administrației Clinton, a fost acceptat de croați și de musulmani. A fost creată Federația Bosnia-Herțegovina și au încetat ostilitățile dintre croați și musulmani.

Pe front luptau forțele croato-musulmane împotriva celor sârbe. Războiul a continuat, fiecare parte urmărindu-și interesele. Croația a recuperat Slavonia și Kraina

de la sârbi; musulmanii au recucerit Bihaci și împrejurimile. Sârbii au trecut la cea mai condamnată acțiune a războiului, purificarea etnică a musulmanilor, prin genocid.

Acum a apărut Ratko Mladici. Era pentru sârbi un erou, iar pentru musulmani un criminal. El „a pus de zădărnici războiul sub semnul hecatombelor“. Atrocitățile trupelor lui Mladici, în timpul asediului orașului Sarajevo și apoi masacrul de la Srebrenița, au depășit imaginația și vina colectivă.

Ratko Mladici era fiul unui partizan ucis de croații ustași în 1945, format în rigorile instituțiilor militare de la Belgrad și ale Armatei Populare Iugoslave. A fost numit de Radovan Karadzici comandantul sârbilor bosniaci din Bosnia. S-a „distins“ prin zelul cu care a organizat, timp de patru ani, asediul orașului Sarajevo, în care au pierit peste 10.000 de oameni, dar și prin masacrul de la Srebrenița, unde, în decurs de doar câteva zile (13-16 iulie 1995), au fost uciși aproape 8.000 de bărbați și băieți de peste 12 ani, musulmani. În 1994, marcată de atrocitățile comise de tatăl său, Ana Mladici s-a sinucis. La 24 iulie 1995, Mladici a fost inculpat de Tribunalul Penal Internațional

Cimitirul memorial al celor uciși la Sarajevo

și, reținut și predat Tribunalului Internațional.

În 1995, NATO a intervenit armat și apoi a chemat părțile la negociere.

În dimineața zilei de 21 noiembrie 1995, la Dayton, Ohio, la ora 04.00, un ofițer american a bătut la ușa camerei lui Milošević, invitându-l în sala negocierilor, unde se aflau și președinții Croației (F. Tudjman) și Bosniei-Herțegovina (A. Izetbegovici). Sub presiune americană, după dezbateri îndelungate, s-a ajuns la Acordul de pace, care a pus capăt războiului și a creat statul bosniac, alcătuit dintr-o federație croato-musulmană și republica sârbă. Documentul final a fost semnat la Paris, la 14 decembrie 1995. Se încheia, astfel, o pagină sângeroasă din istoria poporului bosniac.

Amintirea masacrului de la Srebrenița a dăinuit și a avut un impact decisiv asupra vieții celor două comunități din statul-hibrid. Șansa conviețuirii a fost legată de dezghețarea dialogului dintre cele două populații. De curând, la marcarea a 20 de ani de la începutul războiului sârb-bosniac, în capitala Bosniei, 11.541 de scaune roșii i-au reprezentat simbolic pe cei uciși de sârbii bosniaci în timpul asediului. 643 dintre ei au fost copii! Asediul a durat 44 de luni, 100.000 de oameni au pierit, două milioane și jumătate au luat calea refugului. ■

Cele 11.541 de scaune roșii

milioane? Răspunsul a fost dat, din păcate, de evoluția evenimentelor. În suburbiile Capitalei începuse dezastrul.

Radovan Karadzici și Ratko Mladici, principalii responsabili pentru masacrele comise de sârbi; locuitori din Sarajevo taie un copac pentru a obține lemne cu care să se încălzească

sionantă rela-tare îi aparține lui Nenad Pejici (șeful Departamentului Programe, de la Televiziunea din Sarajevo, ajuns mai târziu director regional la Radio „Europa Liberă”), cu titlul

Cum n-am reușit să opresc războiul din Bosnia.

Jurnalistul Pejici s-a gândit cum să-i aducă la televiziune pe principalii lideri ai forma-țiunilor politice, în speranță stăvilirii dezastrului ce se apropia. La 5 aprilie, la ora 17.00, Karadzici, Izetbegovici, Brkici, alături de generalul Milutin Kukanjaci, din armata iugoslavă, și Santos, reprezentantul Comunității Europene, au venit la televiziune. Negocierile puteau începe, după scoaterea din sală a armelor Kalașnikov, cu care erau înarmate gărziile. Atmosfera impresionantă a fost surprinsă de ziaristul bosniac: „Niciodată în viața mea nu am asistat la negocieri atât de importante, purtate de oameni atât de ireponsabili. Bigotismul lor, capcanele verbale pe care și le întindeau, amenințările pe care le proferau, jumătățile de adevăr pe care le afirmau, toate erau jalnice. S-au lansat în acuzații și atacuri reciproce, în timp ce sute de mii de cetățeni cereau pe străzile orașului Sarajevo pace”.

Oare acești oameni aveau dreptul să decidă destinul altor

În acest context reprezentantul Armatei Naționale Iugoslave îl întreabă pe Izetbegovici despre încercuirea orașului, pentru „a menține pacea și a preveni extinderea conflictului în restul țării”. Un exemplu de ireponsabilitate și cinism. Generalul dorea, în fapt, acordul pentru legalizarea asediului Capitalei. Au urmat patru ani de asediu și un oraș lipsit de ajutor umanitar, alimente și medicamente.

La finalul negocierilor mesajul a fost: „S-a ajuns la un

acord de încetare a focului. Nu se mai trage în Bosnia-Herțegovina”. Din păcate, acesta a fost valabil numai în acea după-amiază și a fost ultima rază de pace și

speranță, pentru că a doua zi a început războiul.

Un conflict absurd

Ceea ce s-a întâmplat după aceea a depășit limitele imaginabilului. Încă de la început, sârbii bosniaci și-au arătat intenția de a ocupa un teritoriu cât mai mare din Bosnia, idee susținută de Serbia. De ce? Simplu, gândindu-se că urma alipirea la Serbia.

Musulmanii și croații au fost expulzați fără niciun fel de menajamente de pe teritoriile pe care trăiseră o viață. La rândul lor, în Bosnia centrală și Herțegovina de Vest, croații după lupte grele împotriva musulmanilor – au divizat frumosul oraș Mostar, ajutați fiind și de bombardamentele sârbești.

Pe de altă parte, o idee mai veche, cea a implicării musulmanilor străini, a devenit realitate. Mujahedinii veniți din întreaga lume au acționat în zona centrală a Bosniei, învingându-i pe croații de acolo și stabilind legături cu musulmanii bosniaci din Sarajevo conduși de Izetbegovici.

În zonele Tuzla și Maglaj, croații s-au aliat cu musulmanii, în lupta împotriva sârbilor din Republica Srpska. Un alt reprezentant al musulmanilor, Fikret Abdici, a proclamat independența Bosniei

Cazaci „detașați” în Republica Srpska; refugiați bătându-se pentru un colț de pâine

însoți familia regală a României.

În anii 1926-1927, celor două nave li s-a făcut o reparație generală la mașini și turbine în Arsenalul Marinei Regale, cu concursul Șantierelor „Pattison”, al Societății „Reșița” și al Casei specializate „Brown-Boveri”. Ulterior, au plecat la Napoli, unde li s-a schimbat artileria, înlocuindu-se cele trei tunuri de 152,4 mm cu tunuri de 120 mm în turele binate, dispuse câte unul în prova și pupa și un al treilea în centru, pe axul navei. Tunurile de 152,4 mm debarcate au fost folosite la constituirea primei baterii de coastă a Marinei, bateria „Tataia”. Modernizarea artileriei a fost completată cu instalarea aparatelor pentru tir centralizat.

Ulterior, cele două nave au efectuat campaniile de vară la mare, iar iarna, aproape regulat, au fost dezarmate și menținute pe Dunăre, la Galați.

In timpul celui de Al Doilea Război Mondial, distrugătorul „Mărășești” a fost vopsit în culori de camuflaj, după modelul Kriegsmarine, având ca semn de recunoaștere, inscripționat în borduri, asul de treflă, roșu, conturat cu alb. Semnul de distincție între ele era un inel albastru marin piturat pe coșul din mijloc la „Mărășești” și un inel pe coșul din pupa pe „Mărășești”.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 2.253 din 13 august 1943, pavi-

Distrugătorul „Mărășești”

lionului distrugătorului N.M.S. „Mărășești” i s-a conferit Ordinul „Steaua României” cu spade în gradul de Ofițer cu panglică de „Virtute Militară” „pentru curajul și spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă comandamentul, ofițerii, maeștrii și echipajul acestei nave, în executarea a 33 de operațiuni de război pe întinsul Mării Negre, protejând transporturile armatelor de uscat și marinelor aliate, precum și operațiunile de minare împotriva inamicului, parcurgând 9.247 mile în ape minate fără paravan sau dragaj, sub amenințarea continuă a submarinelor și aviației inamice. A grenadat submarinele inamice întâlnite, silindu-le să nu acționeze, și a respins atacurile aviației inamicului, atât în largul mării, cât și în portul Constanța, doborând un avion”.

Sechestrare de sovietici la 4 septembrie 1944, cele două distrugătoare tip M, având la

bord echipaje sovietice, au părăsit portul Constanța în ziua de 12 octombrie 1944, la ora 16.00. Au fost redenumite „Legkii” – „Mărășești” și „Lovkii” – „Mărășești”. Au fost restituite de U.R.S.S. la Galați, la 12 octombrie

1945, alături de alte nave românești. „Mărășești” și „Mărășești” au format Secția Distrugătoare în cadrul Grupării Navelor de Mare, unitate subordonată Comandamentului Apărării Litoralului Maritim.

La 11 mai 1951 s-a constituit Divizionul de Distrugătoare, format inițial din navele „Mărășești” și „Mărășești”, cărora li s-au alăturat, la 24 iunie 1951, distrugătoarele tip R restituite de guvernul sovietic.

În anul 1952, printr-o nouă organizare a Marinei Militare, a fost înființat Divizionul 418 Distrugătoare, având în componere și cele două nave. Distrugătoarele tip M au rămas în serviciu până la 15 aprilie 1960. Câteva obiecte cu valoare istorică, printre care timona lui „Mărășești”, timona de manevră a distrugătorului „Mărășești”, o centrală telefonică cu 58 de numere, de fabricație britanică, o uniformă de caporal model 1921 și macheta distrugătorului „Mărășești” se află în patrimoniul Muzeului Marinei Române din Constanța.

Considerat în anii '70 cea mai importantă realizare a industriei navale militare, după puietorul de mine „A-miral Murgescu”,

Echipajul navei „Mărășești” în perioada interbelică...

Fregata „Mărășești” de azi și distrugătorul cu același nume din perioada interbelică; anunțul presei din epocă despre returnarea de către U.R.S.S. a unor nave românești confiscate la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial

FREGATA „MĂRĂȘEȘTI”

Comandor dr. MARIAN MOȘNEAGU

„Mărășești”, actuala navă-amiral a Forțelor Navale Române, are, de trei decenii, propria istorie. Un palmares deosebit pentru o navă clasificată inițial crucișător portelicopter ușor, devenită ulterior distrugător și în prezent fregată, cu tot atâtea nume: „Muntenia”, „Timișoara” și, în final, „Mărășești”, ca demn urmaș al fostului distrugător omonim. Pentru înaltul profesionalism dovedit și contribuția avută la îndeplinirea misiunilor încredințate, pentru modul remarcabil în care a reprezentat școala românească de navigație în cadrul Alianței Nord-Atlantice, ca navă-amiral a Flotei Militare a României, la 13 august 2007 președintele României, Traian Băsescu, a conferit fregatei „Mărășești” Ordinul „Virtutea Maritimă” în gradul de cavalier cu însemn pentru pace.

Dar să refaceam, pe scurt, povestea predecesorului „Mărășești”.

Cunoscute în Marina Română ca distrugătoare tip M, cele două foste contratorpiloare italiene din clasa „Aquila”, cumpărate de statul român în anul 1913, proiectate de inginerul Luigi Scaglia, rebotezate „Mărăști” (fostul „Sparviero”) și „Mărășești” (fostul „Nibbio”), au intrat în serviciu la 1 iulie 1920, în cadrul Diviziunii Contratorpiloare.

Cele două distrugătoare aveau un deplasament de 1.700 t, lungimea maximă de 94,36 m, lățimea – 9,47 m, pescajul – 3,80 (4,37) m, viteza – 35 Nd, puterea mașinii – 45.000 C.P., autonomie 1.700 mile nautice, la o viteză de 15 Nd, respectiv 300 mile nautice la 35 Nd și echipajele

formate din 139 membri. Armamentul cuprindea trei tunuri de 152,4 mm Vickers Md. 1899, prevăzute cu o mască ușoară de protecție de 4-5 mm grosime, patru tunuri de 76 mm Vickers cu instalații pentru tirul antiaerian, două mitraliere tip Colt de 13,2 mm și două grupuri lans-torpilă binate de 450 mm.

Încadrate în Divizia de Mare, cu baza la Constanța, distrugătoarele tip M au întreprins acțiuni de formare a echipajelor prin ieșiri periodice în mare sau prin voiaje mai lungi, prilejuite de diferite evenimente. Pentru instruirea echipajelor românești, până la sfârșitul anului 1920 au fost păstrați la bordul navei „Mărăști” maiorul Vittore Bianchi

și mecanicii Domenico Burgi, Federico Monducci și Luceo Laurora, iar pe „Mărășești” maiorul Pietro Bassino și mecanicii Giovanni Alberici, Pietro Cremonici, Ernesto Palmaro și Giuseppe Acciai. Activitatea personalului italian a încetat la 1 aprilie 1921, cei doi ofițeri mecanici fiind decorați cu „Coroana României” în grad de ofițer, iar maiștrii cu „Serviciul Credincios”.

In iunie 1922 distrugătorul „Mărășești”, avându-l la comanda superioară pe contraamiralul Vasile Scodrea, comandantul Diviziei de Mare, a plecat într-un voiaj cu destinația Pireu, cu escale la Istanbul și Gallipoli, pentru a

Microarhiva Magazin istoric

IULIU MANIU, PROFESOR

Unchiul meu Marian Măncare i-a aranjat cărțile din bibliotecă lui Iuliu Maniu, după ce acesta a hotărât să o mute la Arhiepiscopia Blajului, în vara anului 1940, adică în preajma Dictatului de la Viena. La Arhivele Naționale din Cluj-Napoca, în Fondul Iuliu Maniu, am găsit o scrisoare a Mitropoliei Blajului, nr. 6.348/24.01.1899, prin care a fost numit profesor de Drept civil. Din documentul pe care îl reproduc în ortografia originală pentru cititorii Magazinului istoric nu rezultă câtă vreme a predat Dreptul la Seminarul teologic. Menționăm că Dreptul civil ce se aplica în Ardeal era o materie dificilă și pentru că în unele comitate și zone se aplica Codul civil austriac, iar în altele dreptul cutumiar maghiar. Cât privește cuvântul „spectate“, cred că se poate citi „respectate“. Un filolog ar putea să confirme dacă am sau nu dreptate.

Am citit mai multe biografii, inclusiv cea semnată de Apostol Stan, dar acest amănunt biografic nu este consemnat nicăieri și consider că merită să fie cunoscut de cititorii celei mai bune publicații de istorie de la noi.

Prin aceasta doresc să aduc și un omagiu lui Iuliu Maniu, unul dintre artiștii Unirii din 1918.

Adrian MAN

Nr. 6.348 – 1899

Spectate Domnule
Advocat!

În scripta Spectatei
Domniei Tale din 24
decembrie 1898 cu
care arăți că primești
profesore de drept civil
în seminarul nostru
clerical arhidiecezan,
Ți notificăm că prin
aceasta Te constituim
de profesor extraor-
dinar pentru Catedra
de drept civil în sus
numitul seminaru pre
lângă următoarele con-
dițiuni:

a) Veți ave să propui
tot numai la doi ani
câte două semestre pro
an, 2 ore pre săptămă-
mână Marțea și Săm-
băta de la 10-11 ore.

b) Remunerațiu-
nea-Ți va fi de 200 fl.
pre anual, în care vei
propune, cari se vor pu-
tea ridica din cassa fon-
dului seminariului lunar-
mente anticipative pre
lângă emite timbrate.

c) În anul curent,
vei propune 1 semestru
numai începând de la
15 Februarie s.n. pe
lângă renumerație de
100 fl.

Blaș din ședința
consistorială ținută
în 24 ianuarie 1899.

Victor Mihalyi
Mitropolit
Albaiulian
Spectatului Domn
Dr. Iuliu Maniu,
Advocat arhidiecezari ■

prima navă militară de construcție românească lansată la apă, la Galați, cu 75 de ani în urmă, crucișătorul portelicopter ușor „Muntenia”, construit de Șantierul Naval Militar Mangalia, a intrat oficial în serviciu vineri, 2 august 1985, în portul militar Mangalia, în prezența oficialităților militare și civile ale epocii.

La începutul anilor '90 și mai ales în perioada de preaderare a României la Alianța Nord-Atlantică, distrugătorul „Mărășești” – reclassificat de la 1 aprilie 2001 în clasa fregate – a jucat un rol primordial în relația cu noii parteneri euroatlantici, participând la numeroase aplicații și exerciții navale multinaționale în cadrul Programului „Parteneriat pentru Pace”.

Miercuri, 5 februarie 1997, s-a desfășurat slujba de sfințire a distrugătorului „Mărășești”. După rânduiala sfințirii navei și stropirea cu agheasmă de către Înalt Preasfințitul Lucian Florea, arhiepiscopul Tomisului, nava-amiral a fost pusă sub ocrotirea Sfântului Andrei, Apostolul românilor, și a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință.

In premieră pentru Marina Militară, cu același prilej s-a săvârșit și slujba de sfințire și înnoilare cu har a primei capele plutitoare, prin ungerea cu Sfântul și Marele Mir. Grație daniilor și odăjdiilor oferite de Arhiepiscopia Tomisului, capela a fost amenajată într-una dintre cabinele navei, dotată cu toate cele trebuincioase împlinirii misiunii sale sacre.

Contraamiralul Vasile Scodrea

La 4 decembrie 1997 la bordul navei au apunat două elicoptere IAR 316, împreună cu care distrugătorul „Mărășești” a participat la cea mai mare aplicație aero-terestră și navală: „Strong Resolve '98”. A fost pentru prima dată în istoria Marinei Militare a României când o navă s-a pregătit efectiv pentru a păstra la bord pe timpul unui marș elicoptere cu echipaje complete.

La 11 august 1999, cu prilejul eclipsei totale de Soare, distrugătorul „Mărășești” a ieșit pe mare în rada portului Mangalia, fenomenul putând fi astfel observat de 52 de reprezentanți ai mass-media și invitați.

Fregata „Mărășești” este prima navă românească care a

acționat sub comandă NATO, în iunie 2004, în cadrul Summitului NATO de la Istanbul, și a desfășurat peste 30 de exerciții bilaterale alături de nave militare din S.U.A., Marea Britanie, Franța, Turcia, Grecia, Spania, Portugalia, Italia, Olanda, Ucraina, Rusia, Georgia și Bulgaria.

Forță dislocabilă a Forțelor Navale Române, fregata „Mărășești” este destinată îndeplinirii misiunilor pe timp de pace, în situații de criză și la război, sub comandă națională sau în cadrul NATO. Pe timp de pace, nava poate executa, ca misiuni specifice, căutarea și salvarea pe mare, operațiuni de interdicție maritimă, supraveghere aeriană și navală. De asemenea, poate participa la misiuni umanitare, activități de diplomatie navală și protecția unor obiective împotriva amenințărilor asimetrice dinspre mare.

Pe timp de criză și la război, nava poate participa la realizarea siguranței navelor care navigă izolat sau în convoi, la acțiuni de evacuare a personalului necombatant, lovirea navelor de suprafață, precum și la căutarea și lovirea submarinelor.

În cele trei decenii de activitate, fregata „Mărășești” a fost comandată de comandorii Constantin Urdăreanu, Vasile Manole, Ion Alexandru, Alexandru Tiron, Dumitru Preda, Costel Tătaru, Dorrel-Adrian Iordache, Victor Gîdiuță. Din anul 2010, comandantul navei este comandorul Cornel-Eugen Cojocar. ■

... și cel al fregatei de azi

Clubul sportiv „Juventus” Călărași,
 Biroul Județean al Arhivelor Naționale Ialomița (B.J.A.N.),
 colecția Fotografii, III/40

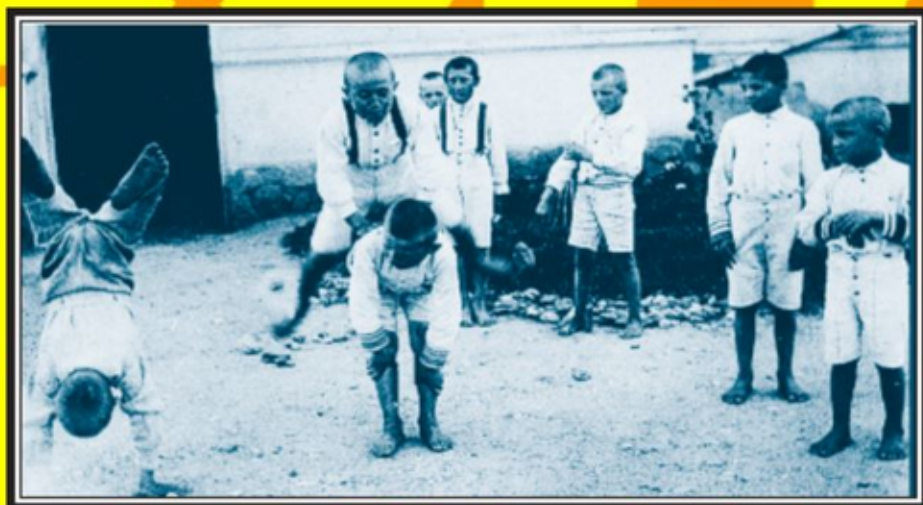
Asociația Săsească de Gimnastică,
 S.J.A.N. Brașov, Album de fotografii G -I-12

ALBUM ISTORIC

Arhivele Naționale ale Românelor (A.N.R.) au organizat în parteneriat cu Muzeul Sportului, Arhiva Națională de Filme și Muzeul Național de Istorie a Românelor Expoziția Educație fizică și sport în România până în anul 1945, coordonată de Radu Stancu, la realizarea căreia au colaborat: Flori Bucur, Laura Dumitru, Mișela Târnă, Elena Mușat, Monica Negru și Bogdan Popa, consultant științific. Imaginile prezentate încearcă să aducă în actualitate istoria sportului românesc. Albumul Istoric al lunii Iulie vă prezintă câteva dintre cele mai sugestive imagini ale expoziției, ce va fi deschisă până la sfârșitul anului.

*Regina Mamă Elena și regele Mihai la schi,
A.N.R., fond Casa Regală. Miscelaneu, Album 94/1940-1942*

*Copii la joacă în curtea școlii,
Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (S.J.A.N.) Alba,
Colecția Documente Fotografice, nr. 667*

Cursă de alergare în anul 1940, A.N.R., Fototeca I, 11006 (8)

O echipă studențească de rugby, A.N.R., Fototeca, I, 1967

*Prințul Carol dă startul unei întreceri
la Federația Societăților Sportive din România,
A.N.R., Fototecă, I, 315*

*Tenisul era la modă în perioada interbelică,
A.N.R., Fototeca IL 4752*

● 8.000 de ani de prezență umană ● Cinstitul și răbdătorul împărat legendar Shun și perenii cromozomi Longshan ● Apă, peste tot apă ● La începuturi s-a numit Lixia ● Capela familiei Guo, cea mai veche construcție din China ● Ce l-a inspirat pe Zou Yan în teoria alternanței yin-yang? ● Fu Sheng se opune poruncii imperiale și apelează la minte și suflet, iar Bian Que inventează acupunctura ● Mănăstirea „Marea putere divină”, din patrimoniul UNESCO ● Cea mai veche pagodă budistă ● Marco Polo este impresionat ● Prima universitate modernă

Orașul Jinan are o suprafață de 8.177,21 km² și șapte milioane de locuitori, dintre care 600.000 sunt studenți. Iată cum îl descrie marele scriitor chinez Lao She, după ce l-a vizitat: „Orașul Jinan își datorează frumusețea naturii înconjurătoare, munților din sudul lui, lacurilor ce se întind în nordul lui. În afara luciului lacurilor și semeției munților, aici se mai află cele 72 de izvoare, din ale căror ape pornesc râșoare ce străbat orașul și înconjoară zidurile de apărare. De la înălțimea Muntelui Celor o Mie de Budha, spre nord, privirea cuprinde întregul oraș, acoperit tot de sălcii și plop. În depărtări, ceața se ridică din ape și se iveau Podul Coțofenelor, ce se arcuiește pentru a îmbrățișa Marele Fluviu. Ce imagine încântătoare!”

Fără îndoială că această poziție geografică i-a determinat pe strămoșii poporului chinez, încă din vremuri imemorabile, să se stabilească aici. Prezența lor, cu circa 8.000 de ani în urmă, este dovedită de vestigiile numeroaselor situri arheologice din incinta orașului și din imediata sa apropiere.

Culturile Beixin, Dawenkou și Longshan demonstrează evoluția neîntreruptă a vieții unor comunități umane din epoca neoliticului până la începutul epocii bronzului. Epoca de înflorire a Culturii Longshan este strâns legată de numele împăratului legendar Shun (2233-2184 î.H.). Ridicat din neamul Donggyi, el s-a născut în zona orașului Jinan, „a lucrat pământul” pe Muntele Li, „a pescuit în balta Lei” și, cu hărnicie, s-a angajat, spre binele colectivității, în cele mai grele munci; prin comportamentul său răbdător, cinstit, generos și onest a servit drept model locuitorilor. Pentru toate acestea memoria îi este cinstită până în zilele noastre, numele lui fiind prezent în numeroase locuri din oraș.

Jinan se poate mândri cu vestigiile Culturii Longshan și cu ceea ce aceasta demonstrează, respectiv cu obiectele de ceramică neagră, de grosimea cojii de ou, reprezentative pentru această cultură, cu vestigiile unui oraș – cu o suprafață de 200.000 m² – și cu salba de așezări urbane din apropierea lui, identificate a fi fost ridicate în timpul primei dinastii Xia (sec. XXI-XVI î.H.). Ele vin să confirme continuitatea locuirii în această zonă a unei populații autohtone, creatoare a inconfundabilei civilizații huaxia, dar vin – totodată – să răstoarne teoria cum că civilizația huaxia-chineză ar fi fost una introdusă din afară. După părerea profesorului Wang Yuji, aici, la Jinan – unde au fost dezvăluite vestigiile de la Chengziya –, se află locul în care „cultura chineză se autoconfirmă”. Acest fapt este întărit și prin constatarea că cromozomii făuritorilor acestei culturi, cunoscuți ca Yi de răsărit, sunt prezenți în 60%-70% dintre locuitorii Chinei de azi.

Primele însemnări despre orașul Jinan datează de acum 3.550 de ani și se referă la con-

Împăratul Shun (2233-2184 î.H.), născut în zona Jinan (în imagine cel din centru), alături de ceilalți doi împărați legendari

Dictionar istoric

Grup de studenți de altădată și panoramă a Universității

JINAN, TĂRÂMUL BELȘUGULUI

ANNA EVA BUDURA

Când am aflat că Al XXII-lea Congres Internațional de Științe Istorice va avea loc anul acesta, între 23 și 29 august, la Jinan, capitala provinciei Shandong din Republica Populară Chineză, am simțit o mare satisfacție. În primul rând, pentru că, după mai bine de un secol, trecut de la cel dintâi congres, din 1900, această reuniune internațională este organizată întâia oară într-o țară asiatică și, în al doilea rând, pentru că desfășurarea acesteia a fost convenită a avea loc în China, în orașul Jinan, într-un peisaj mirific.

Provincia Shandong se află în partea de est a Chinei. O parte a teritoriului ei formează o peninsulă, ce pătrunde în apele mării între Marea Bo și Marea Galbenă. Are o suprafață de 157.000 km² și o populație de peste 97 milioane de locuitori (2013); este intersectată de cursul inferior al Râului Galben – Râul Mamă al națiunii huaxia-chineză –, de delta capricioasă a acestuia și străjuită de Taishan – Muntele Munților, simbolul eternității lumii chineze. Este depozitara unor imense dovezi istorice – începând din epoca preistorică și, apoi, continuând mileniu după mileniu, secol după secol –, a marilor evenimente și creațiilor spirituale ale strămoșilor poporului chinez, ale făuritorilor unei mari civilizații. Aici s-au născut și au făurit operele lor nemuritoare dascălul națiunii chineze Kong Zi – Confucius și urmașul său Meng Zi – Mencius, strategul Sun Wu; aici au fost păstrate, apoi predate posterității, operele lor.

亞聖孟子

Dascălul națiunii chineze Kong Zi – Confucius și urmașul său, Meng Zi – Mencius

rii yin-yang a celor cinci elemente. Ea devine fundamentul cel mai întins al culturii chineze, atât în filosofie și în știința istorică, cât și în domeniul științelor, în general, teorie ce a acoperit, fără nicio excepție, întreaga societate chineză, începând de la marile personalități, până la poporul de rând.

ZouYan (340-260 î.H. sau 305-240 î.H.), cel ce a conceput această teorie, a fost cetățean al orașului Jinan, unde, se presupune, mișcarea perpetuă a izvoarelor viguroase i-a oferit condiții prielnice pentru contemplație și pentru elaborarea acestor concluzii filosofice. Orașul se mândrește, de asemenea, și cu faptul că aici a trăit exegetul Fu Sheng (260-161 î.H.), cel care a salvat pentru posteritate una dintre capodoperele operelor clasice: *Shang Shu* – Cartea Documentelor, referitoare la domnia împăraților legendari Yao și Shun, la guvernarea dinastiilor Xia, Shang și Zhou. Fu Sheng a fost membru al Academiei imperiale a dinastiei Qin (221-207 î.H.), recunoscută somitate în ce privește cercetarea și însușirea acestor texte. Atunci când, după unificarea Chinei, Primul Împărat Suveran al dinastiei Qin a poruncit, în anul 213 î.H., arderea tuturor operelor filosofice, istorice și literare, el a avut îndrăzneala să se opună poruncii imperiale și să zidească sururile inscripționate cu textele cărților clasice la baza casei sale.

După instalarea dinastiei Han, confucianismul a devenit doctrină de

**Bian Que (407-310 î.H.),
inventatorul acupuncturii**

stat și s-au depus eforturi pentru recuperarea exemplarelor salvate ale cărților clasice. În noile condiții istorice create în timpul domniei împăratului Wen (179-157 î.H.), Fu Sheng a scos comora din locul unde o ascunsese, dar a găsit acolo doar 29 de suluri intacte. Deși pășise peste pragul vârstei de 90 de ani, la cererea împăratului, părțile lipsă din *Shang Shu* le-a completat cu cele păstrate „în mintea și sufletul său”, apoi le-a transmis discipolilor săi, s-a angajat în pregătirea cunoscătorilor acestei cărți clasice și le-a transcris în noul stil *li* de caligrafie a ideogramelor adoptat de dinastia Han. Fu Sheng a rămas în istoria Chinei ca un personaj cu merite nemuritoare, fără de care istoriografia clasică chineză ar fi suferit o pierdere greu de apreciat.

Venețianul Marco Polo, primul european care a scris despre Jinan

O altă personalitate a orașului Jinan, cu contribuție la viața poporului chinez, este ilustrul medic Bian Que (407-310 î.H.), inventatorul acupuncturii, o metodă unică de tratare a bolilor, metodă inclusă în marea galerie a comorilor națiunii chineze.

Orașul Jinan a resimțit dureros urmările zădărniciilor din prima jumătate a primului mileniu. A fost perioada când budismul a pătruns în China, s-au ridicat mănăstiri, s-au tradus scripturile, s-au creat opere nemuritoare ale artei budiste. Jinanul se află în fruntea acceptării și sinizării noii credințe. Aici s-a ridicat una dintre primele patru mari mănăstiri budiste din China, de unde budismul a început să emane influența sa spre masele largi de oropsiți, spre cei „aflați sub vreme”, dar și spre marile personalități ale secolelor, cu putere de decizie în societate. Este vorba despre Mănăstirea Shentong (Marea putere divină), întemeiată în anul 351, considerată locul de origine al budismului în provincia Shandong. Până în secolul al XIX-lea, aceasta a cunoscut și perioade de înflorire, dar și de decădere, de distrugere, urmate de refacere și reconstrucție. Azi, întreaga suprafață pe care această mănăstire o ocupase de-a lungul existenței sale este cu grijă administrată de autoritățile de specialitate ale statului chinez, fiind considerată de experții UNESCO „cel mai bine conservat vestigiu antic budist dintre cele cunoscute în lume”.

Dintre construcțiile fostei mănăstiri, o valoare deosebită

dițiile geografice: prezența coplesitoare a apei ce țâșnește cu putere din solul carstic. Prima este ideograma *luo*, scrijelită pe un os de divinație descoperit în această regiune, și ea se referă la înfrângerea, în anul 1542 î.H., a neamului Yi, în apropierea unuia dintre izvoarele din orașul Jinan. A doua este poemul *Marele Răsărit* (Da Dong) din *Cartea Cântecelor* (Shijing), atribuit unui funcționar al statului Tan, ce exista aici încă din timpul dinastiei Shang (sec. XVI-XI î.H.). În poem sunt redată condițiile grele în care trăiau oamenii care „nu găseau un petic de pământ uscat pe care să-și depoziteze lemnele pentru foc”.

Între secolele VIII și V î.H., când în societatea chineză au avut loc schimbări însemnate și fiefurile acordate de împăratul dinastiei Zhou de Vest (sec. XI-771 î.H.) s-au întărit, în această zonă s-a creat statul Qi, care, de-a lungul secolelor, a devenit un puternic centru economic, politic și cultural. În cronică acestuia, se consemnează existența orașului Luo, care, apoi, își schimbă numele în Lixia. Aici a avut loc, în 589 î.H., vestita bătălie între statele Qi și Jin, în zona Muntelui Maan (Șaua Calului), aflat în sudul orașului Jinan de azi. Amintirea măreției statului Qi trăiește până în zilele noastre în vestigiile marelui zid lung de 700 km,

Primul Împărat Suveran al dinastiei Qin

ridicat de principii acestui stat, începând din anul 555 î.H. După realizarea, în anul 221 î.H., a unificării statului chinez de către Primul Împărat Suveran Qin și crearea prefecurii Ji, Jinanul de azi, cu numele de Lixia, devine oraș de reședință.

Denumirea actuală a așezării datează din anul 164 î.H., din timpul dinastiei Han de Vest (206 î.H.-8 d.H.), când, odată cu înființarea Statului Jinan, unul dintre cele patru vaduri de trecere a râului Ji a fost numit Jinan, ceea ce

înseamnă „la sud de Râul Ji”. Creșterea importanței acestuia o regăsim azi în numeroase construcții unice. Dintre acestea, cea mai importantă este capela (*citang*) pentru cinstitarea memoriei familiei Guo, simbolul dragostei filiale, ridicată cu 2.000 de ani în urmă. Considerată cea mai veche construcție din China, aceasta păstrează, la scară redusă, caracteristicile unei case de locuit din timpul dinastiei Han. Durată din piatră, are interiorul decorat cu fresce specifice mormintelor din acea epocă, reprezentând momente din viața cotidiană și personaje din mitologia chineză. Frescele, precum și basoreliefurile constituie capodopere ale artei sfârșitului mileniului I și începutului mileniului al II-lea. Latura exterioară vestică a capelei este decorată cu o placă pe care este incizată „Odă dragostei filiale” în stilul *li*, al artei caligrafiei ideogramelor în timpul dinastiei Han.

După părerea profesorului Wang Yuji, Jinan a fost de-a lungul istoriei „zona cu cea mai mare

concentrație de elemente primare ale culturii tradiționale a Chinei”. Orașul se mândrește cu faptul că aici s-a creat și, de aici, s-a răspândit cea mai importantă teorie din cultura chineză, cea care a influențat, de-a lungul a peste 2.000 de ani, China, și anume teoria alternan-

Pagoda cu Patru Porți din Mănăstirea Shentong (Marea putere divină), întemeiată în anul 351

În privința construcțiilor edilitare ale orașului, anii de domnie ai dinastiilor Song și Ming (1368-1644) au rămas în istoria acestuia ca momente de referință: în timpul primei dinastii, au fost extinse grădinile, dându-li-se un caracter de lăcaș de elevație spirituală, de reclusiune meditativă, de refugiu, caracter de care au făcut uz mulți intelectuali în timpul dominației mongole; în timpul celei de a doua, când în anul 1376 a devenit capitală de provincie și sediu al regiunii militare, s-a accentuat caracterul defensiv și edilitar, ridicându-se un zid de apărare al orașului, înalt de zece metri, cu o circumferință de șapte km și patru porți, un simbol al puterii și spiritului organizatoric caracteristic dinastiei Ming. Acest zid și-a făcut datoria timp de cinci secole, până 1928. Atunci, pentru a obstrucționa înaintarea Armatei Naționale Revoluționare în marșul său victorios spre nord, pentru realizarea unificării naționale, armata japoneză a ocupat orașul, a dinamitat porțile, a trecut prin tăișul sabiei peste 6.000 de locuitori ai orașului, Jinanul trăind o perioadă de teroare neîntâlnită de-a lungul întregii sale istorii.

În timpul dinastiei Qing (1644-1911), împărați vizionari, cu simțul răspunde-

La masa de lucru, marele scriitor Lao She

rii pentru moștenirea culturală a Chinei, au contribuit la menținerea frumuseții „orașului grădină”, lăsând mărturie ale prezenței lor acolo.

Schimbările intervenite în societatea chineză după războiul opiumului (1840) au fost resimțite și în Jinan. În 1904, Curtea imperială a aprobat cererea guvernatorului provinciei Shandong, Yuan Shikai (1859-1916), ca la Jinan să se deschidă o zonă comercială administrată de autoritățile chineze, în cadrul căreia – respectându-se legislația și suveranitatea Chinei – să se organizeze importul de tehnologie modernă și să se dezvolte pre-

lucrarea și exportul produselor autohtone.

Paralel cu preocuparea pentru dezvoltarea economică, s-a manifestat și grija pentru introducerea unui învățământ superior modern. În anul 1901, comandantul militar al regiunii Shandong, Yuan Shikai, a primit aprobarea împăratului Guangxu (1875-

1908) ca pe baza *Regulamentului provizoriu al Universității din provincia Shandong*, propus de el, să se treacă la înființarea acesteia. Așa a luat ființă a doua universitate din istoria modernă a Chinei, care avea deviza: „oameni pregătiți pentru societate, bogăție și putere pentru țară”.

În perioada celui de Al Doilea Război Mondial, în care China a dus greul frontului din Extremul Orient, orașul Jinan a cunoscut tragedia ocupației japoneze, a simțit urmările practicării de către ocupanți a politicii „pământului pârlit”. După capitularea Japoniei în 1945 și încheierea

Războiului Revoluționar Civil, proclamarea Republicii Populare Chineze, la 1 Octombrie 1949, a deschis o nouă filă în istoria orașului.

Aici, în această atmosferă, va avea loc Al XXII-lea Congres Internațional de Științe Istorie. ■

Imagine de astăzi a orașului

o reprezintă Pagoda cu Patru Porți (Si menta), considerată cea mai veche pagodă budistă din China, posesoare a primei „sarire” autentice (relicvă – o parte din corpul lui Budha, care a fost păstrată după ce a fost incinerat) din China. Construcția pătrată, de 7,4 m pe fiecare latură și înaltă de 15 m, a fost ridicată în anul 661, după toate probabilitățile, pentru a găzdui cele patru statui ale lui Budha, făurite în anul 544. Pagoda impresionează prin simplitatea robustă și linia elegantă; statuile din interiorul ei, opere remarcabile ale budismului incipient, emană seninătate și detașare înțeleaptă de zburciumul vieții lumești. Așezarea în spațiu a pagodei este remarcabilă: chiparoși seculari îi conferă un fundal de verde nemuritor, imaginile lui Budha sculptate pe peretele de stâncă cu sutele creează o atmosferă de pioșenie, iar „pădurea de pagode” – formată din mici monumente funerare ale călugărilor care și-au dus traiul în acest lăcaș – oferă prilejul unor momente de meditație.

De o frumusețe aparte este Pagoda Dragonul și Tigru (Long Hu Ta), probabil din timpul domniei primei femei-împărat din dinastia Tang, Wu Zetian (624-706). Construcția se bazează pe o temelie octogonală, corpul este sculptat în piatră și bogat decorat cu imaginea tigrului, dragonului, ca și cu cele ale „aspara” (îngerii din lumea budistă), a lui Budha și bothisatvelor

**Împăratul Guangxu (1875-1908),
cel care a dispus înființarea
Universității**

(ființe care au atins o treaptă înaltă de inițiere, milostive, gata să ajute pe toți), precum și cu elemente florale. Partea superioară pare a fi adăugată ulterior (probabil în timpul dinastiei Song), deoarece distonează ca stil și mod de execuție cu restul pagodei.

Din timpul dinastiilor Tang (618-907) și Song (960-1279),

zona orașului Jinan a păstrat pentru contemporaneitate numeroase vestigii remarcabile ale artei budiste. Începând din 619, călugării budiști au început să sculpteze, în pereții de stâncă ai munților, în grottele și peșterile acestora, imagini indestructibile ale celui iluminat. În urma muncii lor neostoite de-a lungul a 1.600 de ani, a rămas o galerie remarcabilă de portrete ce reflectă procesul de asimilare a artei sculpturale budiste în China.

După o nouă împărțire administrativă a Chinei, făcută în timpul dinastiei Song, la începutul mileniului al II-lea, Jinanul a devenit cunoscut ca „tărâmul belșugului”, ca una dintre provinciile cu cea mai mare contribuție la veniturile statului, drept locul, așa cum a scris marele poet Du Fu, după ce a petrecut acolo un timp, „unde oamenii cu condei sunt foarte numeroși”.

Primul european care a lăsat posterității impresii despre Jinan este Marco Polo. La câțiva ani după înfrângerea revoltei antimonongole din 1262, el a trecut pe acolo în calitate de trimis al Marelui Han Kubilai și a relatat în memorii: „Acest oraș este cel mai mare din regiune; comercianții sunt fără de număr și toți sunt angajați în afaceri de mare amploare; bogăția producției de mătase este greu de imaginat. În afară de toate acestea, aici sunt grădini, a căror frumusețe încântă inima și ochii, și livezi încărcate cu fructe”.

**Yuan Shikai,
guvernator al provinciei Shandong**

franceză îl admitea între membrii săi titulari. La 24 ianuarie 1911 (orele 11.30), clopotele Bisericii „Sfinții Arhangheli” aveau să anunțe urbea Craiovei că a trecut la cele veșnice marele filantrop. Telegramele și mesajele de condoleanțe au început să curgă. Printre cei care semnavă mesajele amintim pe: Alexandru Marghiloman, Dimitrie A. Sturza și doctorul Cantacuzino. Însmormântarea a avut loc la 27 ianuarie 1911, iar slujba de prohodire a fost săvârșită la Biserica „Sfinții Arhangheli” – „Vorvoreanu”. A fost însmormântat în cimitirul Ungureni.

A lăsat în urmă o avere greu de estimat. O parte dintre proprietățile deținute au fost concesionate în cadrul partajului întocmit după însmormântare. Dintre acestea amintim: moșiile „Mihăilești, cu trupurile Plăviceni și Plăviceasca din județele Vlașca și Ilfov, Brânceni-Smârdioasa-Găuriciu din județul Teleorman, Rusănești, Grădinile, Robănești-Bujoru-Golfin în Romanai, Dârvești-Urzica, Bârca, Horezu-Poenari, Preajba, în județul Dolj, nouă rânduri de case la Craiova [una dintre ele fiind actuala reședință a Mitropoliei Olteniei], șase locuri de casă în Corabia, unde mai avea magazine de cereale în port și moară, Fabrica de frânghii de la Craiova, moara de la Grădinile etc.”.

Cel care a purtat mai departe blazonul familiei a fost Constantin (Costinel). Echilibrat și inteligent, asemenea tatălui, tânărul s-a stră-

Gogu Vorvoreanu, la apusul vieții

duit să păstreze toate bunurile și podoabele familiei, într-o perioadă critică pentru țară. Prezența trupelor germane în Craiova între 1916-1918 a determinat transformarea reședinței Vorvoreanu în sediu al comandamentului german. Cu toate acestea, lucrurile de valoare au rămas la locul lor. Constantin Vorvoreanu s-a căsătorit cu Margareta și a avut doi fii: George și Ioan.

Construcția simbol

Latura filantropică a familiei Vorvoreanu s-a văzut în

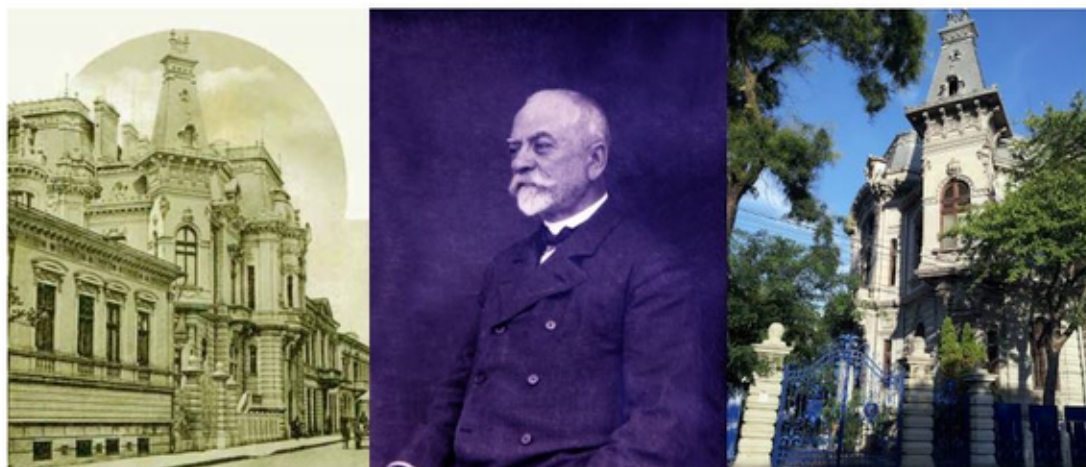
actele de caritate și donațiile pe care Polina, soția lui Gogu Vorvoreanu, le-a făcut către mai multe sfinte locașuri din Oltenia. Din darul ei s-au restaurat Biserica „Sfinții Arhangheli” din Craiova și „Sfântul Dumitru” din Bârca. Milostenia nu a rămas trecută cu vederea, ci a fost scrisă cu litere de aur în istoria Bisericii noastre Ortodoxe. Patriarhul României, Miron Cristea, a ținut să-i mulțumească pentru devotamentul și dăruirea de care a dat dovadă: „Fapta domniei voastre vorbește de la sine și Bunul Dumnezeu nu va lipsi să răsplătească cu bogata Sa milă pe cei «ce iubesc buna podoabă a Casei Sale». Iar creștinii care se vor îmbiserici în această Biserică al cărei ctitor ați devenit acum, dacă cumva nu va fi fost o ctitorie a familiei domniei voastre, împreună cu clerul vor înălța rugăciuni pentru viața, sănătatea, pacea și iertarea păcatelor celei ce le-a dat acest locaș de rugăciune și l-a împodobit cu toate cele de cuviință pentru lauda și mărirea Tatălui ceresc. Din partea noastră rog să primiți odată cu mulțumirile și laudele Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, bine-

cuvântări și urări de viață lungă și sănătate!”. Polina Vorvoreanu a sprijinit cu două milioane de lei restaurarea Bisericii „Sfinții Arhangheli”

Regele Carol al II-lea îi conferea, la 13 iulie 1938, „pentru servicii aduse Școlii, Bisericii precum și pe tărâm literar, artistic, științific și social”, Ordinul „Meritul

Gogu și Polina Vorvoreanu alături de copii

Boierul Gogu Vorvoreanu, constructorul clădirii (în centru), flancat de palatul ce îi poartă numele, așa cum era înainte (stânga) și cum arată acum

PALATUL VORVOREANU DIN CRAIOVA

SERGIU GRIGORIE POPESCU, IONIȚĂ APOSTOLACHE

Pentru a înțelege mai bine frumusețea, tradiția și încărcătura spirituală a Olteniei, trebuie să redescoperim chipurile de altădată, personalitățile care au marcat istoria neamului și a Bisericii din acest colț de țară prin ctitoriile lor. La loc de cinste se află familia Vorvorenilor, descendenți din bătrâna Eladă, ajunși în Oltenia la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Într-un timp foarte scurt au reușit să se afirme între familiile de frunte ale Craiovei.

Genealogia familiei a început cu Gogu Vorvoreanu (1840-1911). Și-a luat diploma de doctor în Drept la Academia Ruperto-Carolina din Heidelberg, la 28 octombrie 1862. A fost avocat de prestigiu, apoi primar al Craiovei (1873-1874), președinte al Consiliului Județean, membru la Curtea de Apel Craiova, Procuror General, deputat, președinte al Consiliului de Administrație al Băncii Comerțului, Consilier comercial onorific în cadrul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (în 1907) și membru activ al Partidului Național Liberal. Gogu Vorvoreanu a fost și un

mare filantrop. În timpul Războiului de Independență (1877-1878), a transformat una dintre locuințele sale în spital pentru îngrijirea răniților, la rugămintea regelui Carol I. A primit de la rege ordinele „Steaua României” și „Coroana României”, ambele în grad de ofițer. Nici contribuția financiară a familiei sale pentru cauza națională nu a fost de neglijat.

Gogu Vorvoreanu s-a căsătorit cu Policsenia (Polina) Vrăbiescu, la 20 ianuarie 1872. Era descendentă a unei familii de mari proprietari, bine situată în ierarhia socială a Băniei avea să primească ca zestre suma de 312.781 de lei.

Au avut nouă copii, trei băieți și șase fete: Aurelia, Zoe, Eliza, Constantin, Polineta, Ioan, Eleonora, Angela și Gheorghe (Goguleț). Prin căsătoriile de mai târziu, Vorvorenii au ajuns să domine viața orașului. Prin înrudiri, în arborele genealogic au apărut nume noi precum: Pleșia, Gablesco, Călinescu, Brătășianu sau Prodan, sonore prin poziție socială, avere sau carieră. Patru dintre vlăstarele Vorvorenilor Ioan, Goguleț, Eleonora și Angela au murit din fragedă pruncie.

Gogu Vorvoreanu a avut preocupări dintre cele mai diverse. Amintim că la 15 aprilie 1897, Societatea Astronomică

tări ale Pământului și Apei, semnate de cunoscutul artist francez Lequien.

Frumoasa arhitectură interioară se oglindește în coloanele cu capitelluri compozite, în pereții decorați cu lambriuri sau acoperiți cu mătase, în plafoanele încrustate în stuc aurit sau pictat. Nu pot trece neobservate nici candelabrele din cristal de Murano și

Boemia, vasele japoneze sau mobilierul marca *Empire* și *Secession*.

Motivele fitomorfe și zoomorfe (bujori, iriși, maci, fluturi, păuni) împodobesc fațadele și ornamentațiile palatului. Toate acestea au fost pecetluite de dibăcia marelui pictor polonez Francisc Tribalski.

În timpul regimului comunist, Casa „Vorvoreanu” a fost naționalizată, iar bunurile și terenurile familiei confiscate. În data de 31 mai 1964, după repetate demersuri înaintate de reprezentanții Arhiepiscopiei Craiovei către Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România, bijuteria din strada Frații Buzești nr. 10 a trecut în proprietatea Bisericii Oltenie, la schimb cu Casa

Scara masivă din marmură de Carrara

Băniei. Se împlinea astfel năzuința mitropolitului Firmilian Marin, exprimată cu voce tare în ședința Adunării Eparhiale din data de 25 martie 1956: „O Reședință proprie definește însăși Așezământul, îl fixează, îi dă garanție de durată, îl statornicește în conștiința publică, îi dă încrederea clerului și a credincioșilor”. Bucuria visului împlinit a fost împărtășită în Adunarea Eparhială din decembrie 1965, prin cuvintele marelui mitropolit: „Mitropolia Olteniei a căpătat simțământ de durabilitate și propria ei respirație ca o ființă vie și vrednică de lucru”. Vlădica Firmilian a ridicat din temelie Centrul Eparhial care astăzi îi poartă numele, așezându-l în vechea vatră a Vorvorenilor.

Preafericitul părinte patriarh Teotist a dus la bun sfârșit lucrarea înaintașului său. În timpul arhipăstoririi sale ca Mitropolit al Olteniei, centrul eparhial a fost sfințit și dat definitiv în folosință. Tot în această perioadă, în curtea vechilor Vorvorenii a răsărit o frumoasă bisericuță din lemn, strămutată aici în anul 1975, tocmai din Tâlpășeștii

Gorjului. Sfântul lăcaș a fost închinat „Tuturor Sfinților”.

La inițiativa mitropolitului Nestor Vornicescu al Olteniei, sfântul lăcaș a fost așezat, alături de Palatul Vorvoreanu, într-un album turistic ilustrat al monumentelor de patrimoniu din Mitropolia Olteniei. Odată instalat în scaunul înaintașilor săi, Înalt Preasfințitul Părinte Irineu a început demersurile pentru definitivarea situației juridice a Palatului Vorvoreanu. Prin multă trudă și osteneală s-a reușit transferarea definitivă și irevocabilă a clădirii și a terenului aferent acesteia în patrimoniul Arhiepiscopiei Craiovei. În curând, vechea vatră a Vorvorenilor va intra într-un amplu proces de restaurare. ■

Francisc Tribalski, un maestru al picturii murale, s-a stabilit în Cetatea Băniei înainte de 1890, la invitația familiei regale. Timp de peste patru decenii a fascinat burghezia doljeană printr-un stil original, plin de culoare și viață. Creația sa se poate admira și astăzi în Liceul „Carol I” din Craiova, Palatul Administrativ al județului Dolj, Palatul „Jean Mihail”, astăzi Muzeul de Artă, Biserica catolică „Sfântul Anton”, clădirile „Scrisul Românesc” și „Ramuri”. A lucrat pentru cele mai importante familii boierești ale timpului, decorând reședințele Romanescu, Săvoiu, Pleșa, Peresuti, Delabarba, Economu, Popp, Marincu și Drăgulescu.

Intrarea în clădire, cu blazonul familiei Vorvoreanu

Cultural“ pentru Biserica în grad de Cavaler, clasa a II-a.

Biserica din Oltenia, prin hotărârea mitropolitului Nifon Criveanu, la propunerea preotului Marghescu, parohul de la „Sfinții Arhangheli“, a încuviințat în ședința Permanenței Eparhiale ca sfântul locaș „să poarte numele de Biserica «Gheorghe și Polina Vorvoreanu» cu hramul Sfinții Arhangheli“.

La 26 ianuarie 1943, preotul paroh Aurel Basilescu certifica faptul că Vorvorenii sunt ctitorii Bisericii „Sfinții Arhangheli“, precum și ai altor lăcașuri de închinare din județul Dolj, printre acestea numărându-se și Biserica „Sfânta Cuvioasă Parascheva“ din Brabeți. În seara zilei de 30 octombrie 1944, avea să treacă la cele veșnice și Polina Vorvoreanu, în casa sa din comuna Grădinile, județul Romanați. Avea 90 de ani. În urma ei rămăneau peste timp amintirea actelor sale de milostenie făcute pentru cei aflați în lipsuri și nevoi.

Tradiția actelor de milostenie în familia Vorvoreanu a fost continuată, atât cât a fost posibil, și de urmași. Constantin Vorvoreanu, participant activ la luptele din timpul Primului Război Mondial, deputat de Dolj și distins de regele Ferdinand I, la 21 octombrie 1922, cu Ordinul „Steaua României în grad de ofițer“, s-a implicat în multe proiecte și demersuri cultural-filantropice. Amintim aici sprijinul financiar pentru Fundația „Alexandru și Aristia Aman“. Societatea „Prietenii Științei“ din Craiova

Goguleț Vorvoreanu

fi cerea sprijinul în vederea înființării în urbe a unei universități. A fost membru în comitetul școlar al Liceului „Frații Buzzești“ din Craiova, implicându-se în demersurile pentru cumpărarea unui local necesar bunei funcționări a acestei instituții de învățământ. A sprijinit financiar Societatea „Basarab“ din Craiova, al cărei scop era „ajutorarea elevilor săraci de ambele sexe din Craiova“ cu haine și încălțăminte; a sprijinit financiar „Societatea Văduvelor Eroilor“, înființată în anii de după Primul Război Mondial.

Palatul Vorvoreanu

Construcția imobilului situat în Craiova, pe strada

Frații Buzzești nr. 10, a început în urmă cu peste 100 de ani, când Gogu Vorvoreanu punea temelia viitoarei reședințe de familie. Boierul a folosit cele mai bune materiale și cei mai talentați meșteri, dorind cu tot dinadinsul ca noua construcție să poarte cu succes blazonul și întreaga moștenire a neamului său. Silueta elegantă a clădirii se poate observa cu ușurință de departe. Porțile înalte, meșteșugite cu foarte mare grijă în firea dură a fierului forjat, lasă să se întrevadă primele detalii arhitecturale.

Palatul „Vorvoreanu“ a fost ridicat la începutul secolului al XX-lea, între anii 1905-1910, după planurile cunoscutului arhitect Dimitrie Maimarolu. Armonia formelor, împletite autentic într-un curat stil renascentist, aduc laolaltă delicatețea și finețurile unui interior bogat în decorații și ornamente, cu impetuoșitatea formelor și basoreliefurilor exterioare.

Intrarea în palat este pecetluită de blazonul proprietarului Gogu Vorvoreanu, frumos încrustat în trupul masiv al lemnului de stejar care îmbracă în chip solemn fastuosul portal. Câteva trepte de marmură pavează direcția spre generosul hol. Aici se

află astăzi icoanele Sfinților Nicodim de la Tismana, Calinic de la Cernica și Irodion de la Lainici.

La capătul holului de la parter, o scară masivă din marmură de Carrara se bifurcă spre etaj. Ascendența balustradelor este stopată de siluetele celor două sculpturi din bronz, reprezen-

Din interiorul palatului

Alexeni-Ilfov, camuflându-și aparatele în liziera de pomi de pe marginea terenului, iar Grupul 1 de la Roșiori de Vede și-a dispersat materialul volant în jurul aerodromului. Singurul disponibil era Grupul 9 Vânătoare, care se afla în Moldova, subordonat Corpului Aerian Român, fiind folosit în continuare pe Frontul de Est împotriva aviației sovietice.

În acea zi, piloții comandați de căpitanul aviator Alexandru Șerbănescu se aflau în alarmă, gata de a interveni pentru a intercepta aviația americană, dacă aceasta intra în zona lor de acțiune. Printre aceștia se afla și locotenentul aviator Ion Dobran, azi general-maior (retr.), ajuns la venerabila vârstă de 95 de ani. El a notat în jurnal: „Pe la ora 10.30 iar suntem la stație, după informații. Puternice formații americane se apropie de Focșani și ordinul Flotei e clar: nu atacăm decât în jumătatea de est a țării. Și totuși americanii atacă la sol la Buzău, la Ziliștea, la Râmnic... Iată-i la Focșani în a doua misiune în suveică. 58 de Mustanguri și 76 de Lightninguri din grupurile 31 și 82 atacă la sol pe șosele cu intenția de a ridica vânătoarea, ca atunci când vor veni bombardierele să ne găsească spre sfârșitul timpului de stat în aer, cu benzina consumată în bună parte. E și asta o tactică!”

Locotenentul aviator Ion Dobran lângă avionul Me 109 G cu nr. 22 (fotografie furnizată de Dan Antoniu)

Într-adevăr, aviația de vânătoare americană se năpustește atacând tot ce întâlnește. Lightningurile Grupului 82 sunt cele care atacă la sol, în timp ce Grupurile 14 și 31 le fac protecție. La Buzău americanii mitraliază aerodromul și cazărmlile de pe marginea lui, incendiind un avion IAR-39 și rănind mai mulți soldați. La Ziliștea sunt incendiate șase avioane germane, un rezervor de benzină și un tren cu vagoane cisternă. Nici Râmnicu Sărat nu scapă de furia atacului american, fiind mitraliat orașul și aerodromul, unde sunt incendiate alte cinci aparate germane. Pentru Luftwaffe pierderile nu se opresc aici. Aproximativ în același timp alte avioane sunt surprinse la sol și incendiate pe terenurile de la Sihlea, Răstoaca, Putna, Risipiți, Râmnicu Sărat.

Aflați pe aerodromul de la Tecuci, piloții Grupului 9 Vânătoare așteptau ordinul de decolare. Tensiunea era mare. Locotenentul aviator Dobran nota: „Șer-

bănescu se frământă... e în puținele clipe în care nu este hotărât ce să facă. În fine, sare în sus consumat parcă de un zbucium lăuntric și strigă: «Piloții la avioane!». Mă destind ca dintr-un arc, sunt o țesătură de sentimente... frică nu îmi este, dar urcă un gol din străfunduri și gura parcă devine amară. Decolez printre primii.

Înainte de a decola, mecanicul meu, Cătană, îmi strigă: «Opră motorul și dați-vă jos! Vă prinde pe teren în decolare, se văd spre vest!». Pentru mine însă este prea târziu. Iau hotărârea în fracțiuni de secundă. Trag în plin motorul și G-ul [Me-109 G – n.n.] țâșnește ca un cal lovit cu biciușcă. Spre norocul nostru, vânătorii americani de tip «indian cu două pene» (Lightning) trec pe marginea de sud a terenului și deodată lângă mine sunt cei din 48 vânătoare, între care îl recunosc pe cel mai apropiat, pe Mălăcescu [adjutant aviator Ion Mălăcescu – n.n.]. Avem 2.000 m și de abia acum îi zăresc sclipind în soare spre podul de la Cosmești. Nu mai pot vira să le cad în spate și iau înălțime, îndepărtându-mă de ei. După mine s-a mai luat un G. Nu știu nici numărul și nici dacă sunt numai Lightninguri. În fine, după trei-patru minute avem 4.000 m, virez cu toată formația... și după ei! E o vizibilitate infectă, se vede foarte prost în față și pic pe la 3.000 m, câștigând viteză, apoi iar

La 22 iulie 1944 aviația americană efectua două atacuri: unul concentrat asupra Ploieștiului, iar celălalt îndreptat împotriva aviației de vânătoare româno-germane cu scopul de a o anihila. Forța 15 Aeriană a S.U.A. dorea să obțină supremația aeriană și să dis-

trugă rafinările românești. Aviația de vânătoare americană trebuia să protejeze bombardierele și să atace aerodromurile de la Ziliștea și Buzău, după care zbura către Uniunea Sovietică pentru a ateriza pe terenurile de zbor amenajate la Poltava, Mirgorod și Pyriatin. Această misiune de tip „shuttle” (releu sau suveică) nu era o noutate și făcea parte din planul de operații „Frantic”.

Bombardiere americane pregătindu-se să aterizeze în U.R.S.S., în cadrul Operațiunii „Frantic” (stânga) și avioane P-38 Lightning

22 IULIE 1944. LUPTE AERIE NE PE CERUL ROMÂNIEI

ALEXANDRU ARMĂ

● Aviație de vânătoare... pitită ● Avionul „indian cu două pene” ● Zbor cu burta de pământ ● La vânătoare fără gloanțe ● Aterizare într-un lan de grâu ● Ce nu știa pilotul român

Misiunea „Frantic 3” inițiată în dimineața de 22 iulie 1944 avea să se desfășoare astfel. În timp ce 68 de avioane P-38 Lightning (din Grupurile 1 și 14 Vânătoare) și 156 avioane Mustang (din Grupurile 52, 325 și 332 Vânătoare) escortau bombardierele B-17 și B-24, care trebuia să lovească Ploieștiul, alte avioane de vânătoare americane se năpusteau asu-

pra aerodromurilor românești de la Ziliștea, Buzău și Râmnicu Sărat. La Ziliștea americanii aveau informații că se aflau peste 100 de avioane, pe care sperau să le surprindă la sol și să le distrugă. La acest al doilea atac trebuia să ia parte 76 de avioane P-38 Lightning din Grupurile 14 și 82 Vânătoare, escortate de 58 de aparate P-51 Mustang din Grupul 31 Vânătoare.

De partea cealaltă, din cauza pierderilor suferite, întreaga aviație română de vânătoare din interior avea să evite lupta cu vânătoarea americană. Astfel, așa cum arăta o telegramă a Sectorului 2 Vânătoare din 22 iulie, Grupul 7 Vânătoare și-a adăpostit avioanele în pădure la Boteni, Grupul 6, care se afla la Popești-Leordeni, s-a dispersat pe aerodromul de la

ghinionul să mă trezesc singur împotriva a patru Me-109 inamice care mi-au picat în spate. Văzând că sunt aproape pierdut, am mărit viteza și m-am îndreptat singur spre Rusia. Stația mea radio nu mai funcționa, așa că nu am putut cere ajutor. Trei Me-109 mi-au stat așa de aproape în coadă, încât le-am văzut botul alb al elicelor. Am scos flapsuri și am virat dreapta; m-au pierdut. Cred că armele lor nu erau așa de bune, altfel îmi găseam sfârșitul acolo. Pe unul dintre ei l-am prins în timp ce urca și i-am tras o rafală zdravănă. Am văzut cum l-am lovit, după care s-a răsucit și s-a dus în jos de la aproximativ 150 de metri. Nu l-am văzut prăbușindu-se, așa că victoria nu poate fi confirmată. Cum benzina mea era pe sfârșite, am transpirat la gândul că nu o să pot trece peste linia frontului. Când am văzut râul Nipru, m-am mai liniștit, dar curând am rămas fără benzină, așa că am aterizat într-un lan de grâu, la vreo 30 km de destinația mea.“

Descoperit de câțiva țărani ruși, care veniseră dintr-un sat din apropiere, Henry Van Horn povestește în continuare experiența prin care a trecut. „Stăteam pe aripa avionului P-38 și le făceam cu mâna. Când în sfârșit s-au convins că sunt american și nu german au devenit brusc foarte prietenoși. Mi-au dat de mâncare și de băut și m-au condus la primarul satului, care m-a

Avioane P-51 Mustang

ajutat să anunț la Mirgorod că sunt bine.“

Escadrila lui Henry Van Horn a pierdut în aceea zi, pe teritoriul României, doi piloți: locotenentii Don West și George O'Connor. În timp ce West s-a prăpădit în luptă, O'Connor avea să supraviețuiască și să povestească aventurile sale. Astfel, după ce motorul dreapta i-a fost avariat, a reușit să doboare un avion de vânătoare german FW-190, dar a fost atacat de mai mulți vânători inamici, care i-au distrus cupola carlingii și panoul de bord. Având avionul serios avariat, a decis să sară cu parașuta, aterizând într-un lan de porumb, unde a fost prins de câțiva soldați și țărani români și escortat până la unul dintre aerodromuri (posibil Ziliștea). După ce a fost interogată de ofițerii germani și români, O'Connor a fost trimis într-un lagăr de prizonieri din București, de unde a fost eliberat după 23 august 1944.

De partea cealaltă, piloții români din Grupul 9 Vânătoare au revendicat șase avi-

oane americane prin locotenentul aviator Vasile Gavriluș și adjutanții aviatori Bălan, Economu, Mălăescu, Goloiu și Ioniță. Mai mult, Grupul 9 nu a avut nicio pierdere.

Locotenentul aviator Ion Dobran a consemnat în jurnalul său: „Întorși la teren mă lămuresc de

ce nu a fost doborât americanul. În celălalt G (cu cocarde germane, de-abia primit din Verft și nevopsit) era adjutantul Moraru Iosif, pilot bun de altfel. Îmi spune că el s-a ferit de mitraliorul Lightningului (era la prima întâlnire cu acest tip de avion), care trăgea grozav de bine, chiar lângă el. Înfuriat, nu mă pot abține și îi adresez cuvinte grele: «Bine mă, nu știi că Lightningul nu are decât un singur om în el și nu poate trage decât în față?». «N-am știut, d-le locotenent... înseamnă că eu luam drept trasoarele lui propriile mele trasoare și de aceea degajam fără să stau în spate». De necrezut, să mai zic ceva? Și eu care făcusem minuni de manevră numai și numai să-i fie lui bine pentru tragere, ba fără armament, m-am încumetat să-i trec aproape și prin față, ca să-l întorc din drum și nu s-a sfiit să-mi tragă câteva rafale groaznice și să treacă la câțiva metri sub mine. Dar ce să mai vorbesc... Totuși, sunt mândru că din formația mea de opt avioane, băieții rămași în zona Galați au doborât șase, deși germanii au găsit opt doborâte. ■

urc... și tot așa, căutând să mă apropiu. De abia pe la nord de Galați ajungem o formație de 12 avioane inamice. Nu am mai avut de-a face cu Lightninguri, dar pentru că nu sunt singur mă simt tare. Atac primul... cei din față se foiesc, sunt surprinși și evoluează dezordonat... mai apar trei G-uri... În americani a intrat panica, se dispersează... unul trage în looping, apoi în coborâre până în pământ, pune cap compas 90°. Îi văd la timp ca să mă iau după el. Se depărtează de formație cu gândul ca să scape și nu pare cinsti

să-și părăsească coechipierii și de aceea trebuie pedepsit... Dar cu viteza câștigată în picaj, fuge groaznic. Am ajuns amândoi la rasmot, fără să mă pot apropia la distanța convenabilă pentru tragere, încă ne separă mai mult de 200 m. Ocupă de abia jumătate vizorul și nu vreau să trag de departe. După mine s-a mai luat un G, care acum a rămas mult în urmă. Americanul folosește orice cută de teren, orice copac, orice claie de fân... e literalmente cu burta de pământ, la firul ierbii. Dar nici 22 [numărul avionului lui Dobran - n.n.] al meu nu se lasă, încet, încet cu 500 km/oră, remontează ușor, ușor distanța. Trag o rafală ca să-l silesc să vireze și tăindu-i virajul să mă apropiu repede. Trasoarele mele trec de puțin pe deasupra, suntem la jumătatea Basarabiei. Mai apăs o dată pe butonul tunului și nu

Adjutantul aviator Iosif Moraru
(fotografie din colecția Dan Antoniu)

pleacă nimic... armez cu ciudă... degeaba. Probabil că iar s-a rupt sau s-a încurcat banda (din cauza zborului acrobatic) și din nenorocire nici din mitraliera stângă nu iese niciun foc. Degeaba mă înfurii, doar mitraliera dreaptă, după câteva armări, tăcăne fără convingere. Sunt așa de aproape acum, mi-a umplut vizorul și iese și în afara lui... văd bine umflăturile de pe fuzelajul lui dublu. N-aș vrea să fiu în pielea bietului american. Cred că îl trec sudorile morții... de câte ori se uită grăbit înapoi, vede amenințător botul cu spirala alb-neagră a lui 22 cum se înșurubează ca un sfredel și vine, vine, vine implacabil, fără ca destinul să-l poată scăpa. Mai apăs o dată pe mitraliere, dreapta trimite un început de rafală și tace și ea, destul însă ca pilotul din față, socotind distanța prea periculoasă, să nu

mai rabde și să tragă în sus în degajare dreapta. Asta și așteptam... în câteva secunde sunt peste el. Orice ar face nu mă mai poate pierde din coadă. Nu știe nefericitul că nu am armament și că practic nu pot să-i fac nimic.

De fapt, scopul angajării mele în continuare este să dau timp G-ului din spate, în care nu știu cine este, să se apropie și să continue el să tragă. Într-adevăr, sosește și americanul nu poate scăpa... peste tot îi tai calea și deși Nistru nu mai e departe, nu are ce

face, trebuie să meargă mai mult lateral, de la N la S, așa cum intenționat îl las. Curios însă, G-ul celălalt trage de parcă îl înțepă cineva. Nici nu pleacă bine rafala lui și în loc să stea în spate și să insiste, degajează imediat. În cele din urmă, după ce prin manevre îl mai ofer pe tavă pe american de câteva ori, văzând că cel de-al doilea G nu reușește să se descurce, degajează scârbit! Bietul american are ce povesti și la nepoții lui, prin ce a trecut.

Se pare că pilotul american întâlnit de Dobran în acea zi este locotenentul Henry Van Horn, din Escadrila 48 a Grupului 14 Vânătoare americană. Pilotul american își amintește și el de lupta aeriană din acea zi. Iată relatarea sa: „Deasupra obiectivului am picat în mijlocul unei lupte crâncene. Când vânătorii inamici ne-au atacat, am avut

Castelul Elmina (Ghana de azi, 1482),
contoar comercial pe coasta Africii

Cu existență și identitate naționale nu mai vechi de secolul al XII-lea, Portugalia a reușit să creeze primul și cel mai longeviv imperiu colonial modern, ale cărui limite cronologice sunt 1415 (cucerirea Ceutei) și 1975 (independența coloniilor sale africane). Acțiunea colonială a Portugaliei a fost impregnată de sarcina misionarismului catolic, ceea ce nu înseamnă că opera de „salvare” prin creștinare a popoarelor cucerite nu a fost însoțită de „prozaicele” activități de a strânge aur, argint și mirodenii sau de a face comerț și a exploata sclavi negri.

Colonialismul portughez a avut trei faze. Prima, în secolele XV-XVI, a fost ascendentă și a constat în stabilirea de contoare comerciale și colonii pe coastele Africii, începând cu castelul Elmina (Ghana de azi, 1482), trecerea pe la Capul Bunei Speranțe în Oceanul Indian, stabilirea primelor forturi (Quiloa și Sofala) și a coloniilor de la Maputo, toate pe coasta est-africană, dar și a coloniilor din India (Goa, 1498), Peninsula Malacca (1511), Ceylon (cucerit, integral, în 1518) și China (Macao, 1557) și instituirea controlului asupra Strâmătorii Ormuz (1519).

În această primă fază centrele de greutate ale colonialismului portughez au fost – geografic – zona Asiei și – economic – comerțul cu mirodenii. Pedro Alvares Cabral a comandat prima forță navală

trimisă să stabilească un control asupra rutelor mirodeniilor. Pe parcursul expediției, Cabral a descoperit Brazilia (22 aprilie 1500), a atins Goa, în august 1500, și Calicut, în India,

puțin mai târziu. Ca urmare a dificultăților create de traficanții arabi, el a bombardat orașul, după care a căutat mirodenii mai spre sud, la Cochîn, și apoi la Cananas. La sfârșitul anului 1501, mirodeniile din Indii ajungeau la Lisabona și Anvers, fiind apoi

**În 100 de ani numărul
portughezilor în Brazilia
a crescut de 25 de ori**

vândute pe toate piețele europene. În 1503, Albuquerque a fost trimis în Indii, unde, prin acțiunile sale și construirea fortului Cochîn, a devenit adevăratul creator al puterii portugheze în Oceanul Indian. Portugalia a construit cetăți în punctele-cheie ale rutelor mirodeniilor, iar o escadră

navală patrula permanent în Oceanul Indian.

Împreună cu deținerea Strâmătorii Ormuz, care controlează Golful Persic, a Adenului, care controlează intrarea în Marea Roșie, și a strâmătorii Malacca, a cărei posesie deschide drumurile Chinei de Sud, aceste acțiuni le-au permis portughezilor să distrugă rețeaua comercială și factoriile musulmane de mirodenii. Portughezii au obținut privilegii, concesiuni și alianțe antimusulmane în diverse state hinduse. Dușmanii lor erau egiptenii, otomanii și diferite state musulmane minore. Almeida, primul vice-rege al Indiilor, a cucerit bazele musulmane din Africa de Est, de la Mombasa la Sofala, iar în 1519 a distrus complet, în largul coloniei Diu, din vestul Indiei, o mare flotă trimisă contra lui de „sudanul” egiptean, cel mai puternic adversar musulman al portughezilor.

Monopolul mirodeniilor aducea Coroanei portugheze un câștig net de 85%, ceea ce și explică eforturile făcute pentru a-l menține. Comerțul maritim din Oceanul Indian includea și

Caracã portugheză, navă de mari dimensiuni
pentru călătoriile oceanice, așa cum apare într-o stampă japoneză

COLONIALISMUL EPOCHII MODERNE

VICTOR IONESCU

Într-o istorie completă a colonialismului (Magazin istoric, nr. 7-9/2009) se poate constata că în Evul Mediu există un hiatus al fenomenului, datorat probabil instabilității politico-sociale și demografice generate de marile mișcări de populație, zise și „marile invazii barbare” asupra Europei, din secolele IV-VI (hunii, avarii, longobarzii, goții, suevii, burgunzii, francii, alamanii, bavarezii, anglii, saxonii, iuții și scoții), VII-IX (slavii, vikingii, bulgarii, hazarii, maghiarii, pecenegii, uzii și cumanii) și al XIII-lea (mongolii și turco-tătarii). Acest cadru trebuie completat cu ceea ce am putea numi colonialism echivalent sau de surrogat, reprezentat de marile cuceriri arabe (secolele VII-X) din Orientul Mijlociu, Africa de Nord, Spania, Galia și sudul Italiei, și de statele creștine implantate de cruciate (secolele XI-XV) în Orientul Mijlociu, Balcani, Cipru, Rodos, Malta și sectorul oriental al Mării Baltice.

Adevăratul colonialism este o creație a epocii moderne, însoțind marile descoperiri geografice din secolele XV-XVI sau succedând lor. Cum țările angajate în descoperiri erau Spania și Portugalia, ele au creat și primele imperii coloniale. Au început portughezii, prin cucerirea Ceutei, pe coasta marocană, în 1415, și descoperirea, urmată de colonizare, a arhipelagurilor atlantice Madeira și Azore (ambele în 1427).

PORTUGALIA ȘI HANDICAPUL DEMOGRAFIC

Sosirea portughezilor în Brazilia, în viziunea din 1592 a gravorului Theodore de Bry (1528-1598) și statuia lui Pedro Álvares Cabral din Lisabona

Imbarcarea familiei regale portugheze spre Brazilia

moderne au dus la creșterea productivității.

În fine, a patra sursă economică a fost creșterea vitelor, domeniu în care Brazilia a rămas până în zilele noastre cel mai mare deținător de șeptel și producător de carne din lume. Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea puternica dezvoltare economică, însoțită de conturarea și consolidarea categoriilor sociale ale latifundiarilor, industriașilor și intelectualilor, atestă că Brazilia ajunsese la maturitatea politică și că se apropiase momentul independenței față de o metropolă pe care o egalase. În 1819, Brazilia avea trei milioane de locuitori, dintre care jumătate erau negri și câte un sfert albi și mețiși. În 1807, când armatele napoleoniene ocupau Portugalia, regele João al VI-lea s-a refugiat în Brazilia. Colonia și metropola schimbaseră rolurile. În 1815, Brazilia a devenit regat, iar în 1821 când Dom João al VI-lea revenea în Lisabona, la Rio de Janeiro se forma un guvern separat condus de moștenitorul tronului, Dom Pedro, în calitate de regent al Braziliei. În 1822, Dom Pedro a fost proclamat „apărător perpetuu al Braziliei“, iar după câteva luni s-a declarat independența

țării. Colonizarea durase 322 de ani.

A treia perioadă a imperiului colonial portughez, cuprinsă între 1822 și 1975, a

Colonia și metropola au schimbat rolurile: regele Portugaliei s-a refugiat în Brazilia, când armatele napoleoniene au ocupat Lisabona

avut ca centru de greutate Africa. La jumătatea secolului al XIX-lea, în Angola și Mozambic erau câte 2.000 de portughezi, plasați în câteva puncte răzlețe. Cea mai optimistă analiză arată că portu-

ghezii se aflau pe numai 17% dintre teritoriile celor două mari colonii și lipseau aproape total în Guinea Bissau. Portugalia a ținut cu dinții de imperiul colonial, reafirmând cu obstinație misiunea ei spirituală, de catolicizare. În 1822, Constituția definea națiunea portugheză drept „uniunea tuturor portughezilor din ambele emisfere“, statul cuprinzând Portugalia, insulele adiacente (Madeira și Azore), Brazilia și posesiunile din Asia și Africa.

Legea nu făcea distincție între albi și negri sau între portughezii născuți în metropolă și cei născuți în colonii. În 1835, s-a creat Secretariatul de Stat al Marinei și Teritoriilor de Peste Mări, numit din 1868 Juntă Consultativă pentru Teritoriile de Peste Mări. Codurile administrativ, civil și judecătorec aveau aplicabilitate și în coloniile din Africa și Asia, cu prea puține adaptări la tradițiile locale. Coloniile aveau reprezentanți în Parlamentul de la Lisabona, dar aceștia erau numiți de metropolă.

În 1920, Legile Organice stabileau descentralizarea financiară și administra-

Tabloul pictorului Pedro Américo, intitulat Independența sau moarte!, redă momentul proclamării independenței Braziliei în 1822. Cum tabloul a fost terminat în anul 1888, într-un moment când țara trecea prin clipe grele, pictorul s-a simțit dator să înfățișeze scena într-o manieră mult mai glorioasă decât s-a petrecut în realitate. La 7 septembrie 1822, Dom Pedro călărea, se pare, un catâr, nu un cal, cum apare în imagine, și era obosit și bolnav după un drum lung. S-a spus că pictorul s-a inspirat din creația lui Ernest Meissonier 1807 Friedland, care îl prezenta pe Napoleon victorios după bătălia cu același nume

Alfonso de Albuquerque,
adevăratul creator al puterii
portugheze în Oceanul Indian

fildeş, pieci, blănuri și mosc din Africa sau obiecte exotice și rare din Asia. E drept că portughezii aveau și pierderi, între 1521 și 1551 numai corăbiile scufundate sau capturate de adversari costând 100.000 de cruzados pe an (un cruzado de aur echivalând cu un ducat italian). În 1518-1519, comerțul de peste mări asigura 68% dintre veniturile statului portughez. În 1591, volumul comerțului și câștigurile scăzuseră cu 30%. Portugalia a menținut monopolul comerțului cu Orientul timp de o jumătate de secol. În 1642 ea mai păstra doar traficul cu scortșoară, în rest libertatea comerțului cu mirodenii fiind restabilită.

Tot în această primă fază, portughezii au descoperit și cucerit Brazilia (1500), fără însă a-și putea concentra efortul pe toate coloniile. Aceasta deoarece, în secolul al XVI-lea, Portugalia avea o populație de maximum un milion de oameni și adversari tot mai puternici. Din Brazilia până în Moluca erau

sub 40.000 de portughezi, ceea ce înseamnă că până la jumătatea secolului al XVI-lea avem de-a face nu cu un adevărat imperiu colonial, ci cu factorii și fortărețe presărate ici-colo. Între 1580 și 1640, când Portugalia și imperiul ei colonial au fost anexate de Spania, republica maritimă a Țărilor de Jos (Olanda), tânăr stat independent din Europa, a ocupat numeroase contoare comerciale și colonii din Insulinda portugheză, devenită astfel Indiile Olandeze și numită azi Indonezia. Sfârșitul imperiului portughez asiatic s-a produs în 1650-1660, sub loviturile date de olandezi și englezi.

A doua perioadă a colonialismului portughez, între 1640 – recăștigarea independenței metropolei față de Spania – și 1822 – independența Braziliei (*Magazin istoric*, nr. 9/1980) –, a avut ca centru de greutate imensa colonie sud-americană. Frontierele actuale ale Braziliei au fost atinse și trasate abia în 1638, iar un avânt economic al giganticei colonii (8,5 milioane km² față de 92.000 km² ai metropolei) n-a apărut decât la sfârșitul secolului al XVI-lea. Aceste evoluții sunt atestate și de

numărul portughezilor din Brazilia: 2.000 în 1545, 25.000 în 1600, 50.000 în 1650. Aici era exploatat lemnul, abundent și de bună calitate, și, după 1530, când a fost aclimatizată, se cultiva trestie de zahăr. Zahărul i-a permis Coroanei portugheze să piardă Indiile fără tulburări majore în economie. Morile de zahăr braziliene s-au în-

mulțit permanent, de la 60 în 1570, la 230 în 1610, 346 în 1629 și

528 în 1710. Paralel cu dezvoltarea culturii trestiei de zahăr, a evoluat și importul masiv de sclavi negri. Între 1570 și 1850 au fost transferați în Brazilia cam 3,5 milioane de africani.

A treia bogăție oferită de Brazilia colonialistilor săi au constituit-o minereurile (aur și diamante), descoperite în 1699 și cu vârf de producție în 1740-1780. Cele mai importante rezerve de aur, smaralde și alte pietre prețioase erau în provincia Minas Gerais. În deceniul al treilea al secolului al XVIII-lea aurul depășea zahărul ca principal produs al Braziliei. Declinul zahărului se datora și concurenței Americii Centrale hispanice, unde tehnicile mai

**Principalul produs al țării:
aurul, nu zahărul**

Chegada de comboio do Transvaal
Arrival of a train from the Transvaal

Gara Lourenço Marques, de pe prima cale ferată spre Transvaal

PELAGRA, FLAGELUL ȚĂRANULUI NOSTRU

*Gheorghe Marinescu (stânga) și Victor Babeș;
în centru: o familie de țărani în timp ce prepară și consumă mămăligă*

În ultimele patru decenii ale secolului al XIX-lea apărea în discursul medical din România și, prin intermediul lui, în spațiul public, o ciudată boală care a afectat aproape în totalitate lumea satelor. Pelagra era o boală a mizeriei, ca multe altele. Țăranii o numeau în Moldova „jupuială”, iar în Țara Românească „pârleală”.

CONSTANTIN BĂRBULESCU

Tânărul medic C. Constantinescu, la 1887, considera pelagra „o maladie generală, cachectică, recunoscând drept cauză cu probabilitate: o intoxicațiune lentă prin porumbul alterat fie prin paraziții mucedinei, fie prin fermentațiune, care are loc în condițiuni de imperfectă maturitate și rea conservațiune”. Peste mai mult de un deceniu, în lucrarea de doctorat în medicină și chirurgie, domnișoara Elena Manicatide considera pelagra „o boală specifică, datorită intoxicațiunii cu o substanță ce se producea în porumbul mai mult sau mai puțin alterat, lucrând mai cu seamă asupra sistemului nervos”, iar maestrul său, doctorul Victor Babeș, într-o lucrare de popularizare din perioada interbe-

lică, caracteriza boala într-un limbaj mai accesibil: „pelagra este o otrăvire, prin porumb mai mult sau mai puțin stricat, rămânând deseori mult timp neobservată și manifestându-se mai cu seamă asupra unui organism slăbit, de la naștere, sau prin foame, prin boale și prin degenerare”.

Originea maladiei

Încă de la descoperirea bolii în secolul al XVIII-lea, teoriile medicale cu privire la cauzele ei s-au succedat, însă destul de repede s-a stabilit o legătură între alimentația cu porumb și apariția ei. Pelagra a devenit boala săracilor care consumă porumb. Existau două tabere în privința cauzei:

una considera că porumbul, în general, o provoca, pentru că era un aliment sărac în substanțe hrănitoare. Cealaltă susținea că pelagra era provocată doar de porumbul stricat. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea această ultimă teorie era cea mai răspândită printre medicii români. Doar doctorii I. Theodori și I. Neagoe susțineau că porumbul în general, și sănătos și alterat, era un aliment care provoca pelagra. Astăzi știm cu siguranță că cei doi aveau dreptate în privința originii maladiei.

Doctorul Neagoe știa că o boală atât de răspândită ca pelagra nu putea fi provocată de făina de porumb alterat pentru simplul motiv că mămăliga făcută dintr-o asemenea făină nu poate fi

tivă și normele de bază pentru tratarea autohtonilor. Actul Colonial din 1930 a fost conceput ca un fel de Constituție a coloniilor, iar în 1933 a fost transformat în anexă la Constituția metropolei. „Ține de esența organică a națiunii portugheze – scria în acel document – misiunea de a poseda și coloniza teritorii de peste mări și a civiliza populațiile indigene trăitoare în ele”. Actul Colonial proclama inalienabilitatea imperiului.

Coloniile
– 8,5 milioane km²,
metropola – 92.000 km²

In Al Doilea Război Mondial Salazar a avut abilitatea de a pune la dispoziția Marinei S.U.A. insulele Azore, ceea ce i-a atras primirea în NATO (1951). În 1953 a fost dată o nouă Lege Organică a Teritoriilor Portugheze de Peste Mări, urmată, în 1954, și de un Statut al Indigenilor Portughezi din Provinciile Guineea, Angola și Mozambic. La O.N.U. (unde a intrat în 1955), Portugalia a recurs la toate mijloacele pentru a eluda prevederea Cartei privind autodeterminarea popoarelor coloniale, dar, la 15 decembrie 1960, o rezoluție a Adunării Generale referitoare la decolonizare făcea trimitere directă la Portugalia. Lupta armată declanșată în Angola (1961), Guineea Bissau (1963) și Mozambic (1964) a trebuit să aștepte și prăbușirea dictaturii portugheze, pentru ca respectivele popoare să-și

câștige independența: Guineea Bissau, la 10 septembrie 1974, Mozambic, la 25 iunie 1975, Insulele Capului Verde, la 5 iunie 1975, Sao Tome și Principe, la 12 iulie 1975, și Angola, la 11 noiembrie 1975.

Colonialismul portughez și, mai ales, misiunile iezuiților portughezi în Asia au contribuit la dezvoltarea comunicațiilor dintre Europa și țările Asiei de Sud, Sud-Est și Extrem-Orientale. S-au studiat limbile, obiceiurile, credințele și istoriile indigene și s-au editat dicționare. Tot iezuiții au fost aceia care au introdus tiparul în Goa, Macao și Japonia. În Africa portughezii au făcut misiuni de explorare și cartografiere în interiorul continentului, studii de geografie tropicală, de botanică și zoologie, de etnografie și folclor. Din 1870, ei au construit căi ferate și infrastructuri portuare. Prima cale ferată a legat Lourenço Marques de Transvaal, ea servind atât coloniei Mozambic, cât și coloniilor bure și engleze din regiune, care căpătau acces la Ocean pentru produsele lor. Aceasta a fost una dintre cele mai importante căi ferate africane. Alte linii au legat portul mozambican Beira de Zimbabwe sau au străbătut coloniile Angola (de la Luanda, spre interior) și Mozambic (până la portul Mormugao, prin care trecea comerțul cu India). Din punct de vedere agricol, a fost

Antonio Salazar, abilul și controversatul dictator portughez

dezvoltată mult colonia Sao Tome și Principe, unde erau mari ferme-model de cafea și cacao, bine administrate și beneficiind de mână de lucru ieftină și de un sistem eficient de relații comerciale.

Dezvoltarea culturală a coloniilor a fost modestă. Instrucția primară s-a răspândit foarte încet, iar învățământul secundar a fost început în Goa și continuat în Macao (1890). În Goa, Angola și Mozambic au fost deschise mai multe școli tehnice, în 1870-1880, în timp ce învățământul superior n-a existat înainte de 1950 decât în Goa, exclusiv în domeniile științelor și medicinei. Un sistem unificat de educație a fost creat abia în anii '50-'60, când școlile misiunilor catolice au fost oficializate și li s-au impus programe unice. În 1963 au fost întemeiate primele universități în Angola și Mozambic.

Din păcate, întreg sistemul colonial urmărea să-l transforme pe indigen într-un portughez. Unica limbă oficială era portugheza, învățământul se făcea exclusiv în portugheză, obiceiurile și tradițiile se raportau la metropolă, iar preservarea limbilor și culturilor africane era privită ca o problemă pur științifică. În imperiul colonial portughez religia și morala erau creștine. ■

Samora Moises Machel (1933-1986), liderul care a luptat pentru independența Mozambicului de sub portughezi

în Țara Românească și afirma că nu a văzut nici măcar un singur caz de pelagră, dar îi era atestată existența unei boli asemănătoare în nordul Moldovei.

Pelagra a fost introdusă în circuitul științific medical autohton de doctorul Iacob Felix, care publica la 1862 în revista oficială a sistemului sanitar – *Monitorul Medical al României* – primele observații asupra pelagrei culese din practica sa în calitate de medic al districtului Muscel. Odată cu deplina unificare a celor două Principate, tânărul stat s-a confruntat cu noua plagă socială. Până în deceniul nouă al secolului al XIX-lea scrierile despre pelagră nu lipsesc, dar se pare că boala nu era percepută ca o amenințare majoră la adresa populației și deci a statului, nu a devenit încă „boala noastră națională” și nici acest „îngrozitor flagel ce bântuie pe țăranul nostru”. Cu toate acestea, la 1882, fără a aminti lucrarea doctorului Constantin Vârnav, Iacob Felix recenza 22 texte medicale ce tratau și subiectul pelagrei.

Numărul real de bolnavi

Problema statisticii bolnavilor de pelagră în general și a statisticii acestora în România a fost sintetizată de doctorii Aurel Babeș și V. Bușilă la 1912, în lucrarea premiată de Academia Română, *Cercetări originale despre pelagra în România*, București, 1915: „O statistică a pelagroșilor

Doctorii Thoma Ionescu...

...Constantin Vârnav...

...și Aurel Babeș

este în genere, după părerea noastră, un lucru nu tocmai ușor, ca să nu zicem imposibil; și iată de unde vin piedecile. Mai întâi bolnavii în primul stadiu al boalei nu se plâng singuri de vreo meteahnă și poate nici ei nu știu că sunt bolnavi, iar medicul nu poate merge din casă în casă, ca să examineze pe toți locuitorii și apoi, chiar dacă ar merge, n-ar putea recunoaște toți bolnavii, deoarece pelagra, la începutul ei, nu e o boală ușor de recunoscut; iar cât privește pelagroșii vechi, fără simptome vizibile, medicul n-ar putea afirma cu siguranță dacă mai sunt sau nu bolnavi. Prin urmare, prin firea lucrurilor, când o statistică de pelagroși este făcută conștiincios, se apropie de adevăr fără a-l atinge. Când însă această statistică e făcută cu oarecare ușurință, când nu toți cei chemați a o face își dau seama de importanța ei și când nu toți cei ce-și dau seama caută să-și dea și silința de a contribui la adunarea datelor în mod conștiincios, e lesne de închipuit care sunt rezultatele. În acest caz se află statistica pelagrei la noi în țară”.

Imposibilitatea de a ajunge la o cifră exactă a cazurilor dă frâu liber imaginației. Doctorul I. Neagoe era convins la 1906 că numărul bolnavilor de pelagră atinge „cel puțin” dublul cifrei oficiale: „o știm toți medicii țării, începând cu d. director-general și până la ultimul dr. X”.

(Continuare în p. 62)

consumată de oameni din cauza mirosului și gustului respingătoare. Iar pe țăranul român doctorul Neagoe îl cunoaște foarte bine: „am trăit cu el, am mâncat la masa lui pe neașteptate; i-am văzut merindea lui ca plutaș pe Bistrița, pe Mureș, pe râul Gurghiului, pe Arieș, pe râul Sebeșului, pe Tisa – dar n-am găsit mămăligă pe care să n-o pot înghiți eu, care trec de dificil în ale mâncării; am văzut merindea lui la plug, la săpat, la cosit, la secerat, la pășunatul vitelor [...]; am văzut-o la pădure toamna și iarna, la munca șoselelor, a drumurilor de fier, la sărac mai mult ca la bogat [...] și n-am văzut nicăiera mâncând mămăligă ori mălai făcut din făină atât de tare mucegăită, încât să simț mirosul acela respingător și scârbos de porumb ori făină stricăță, când a început a se înnegri ori a fi de culoare vineție-verzie-aurie“. Observație de bun simț, ca și alta, a doctorului S. Surfin, care la 1899 mărturisea că în vremea când a fost medic de plasă „rar dacă mi s-a întâmplat să-mi lipsească acest aliment de la masă“ și cu toate acestea nu s-a îmbolnăvit de pelagră.

Degradare, nebunie, sinucidere prin înec

Pelagra în faza terminală ducea la o degradare fizică și psihică, ce impresiona adesea pe observatori. Descrierile sunt terifiante. Doctorul Iacob Felix este printre primii mar-

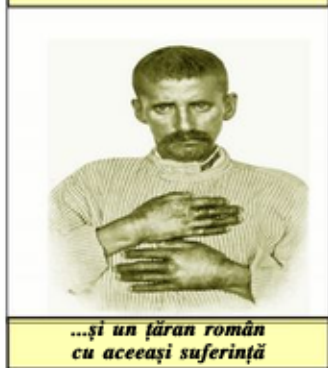
Băiat cu pelagră...

...și o fetiță ce a dezvoltat boala

Bărbat afectat de pelagră...

...și un țăran român
cu aceeași suferință

tori ai acestei teribile degradări. „Prin unele sate ale Țării Românești puteți vedea târându-se niște cadavre vii acoperite cu răni, cu pielea crăpată la mâini și la picioare, prefăcută într-o coajă groasă la alte locuri. Cea din urmă înflăcărare a sufletului acelor sărmani e câteodată o nebunie letală. Simplitatea țăranului numește boala aceasta în unele locuri «pârleală», în alte locuri «pecingine rea», știința a botezat-o «pelagră»“.

În ultimul stadiu al bolii, pacientul încerca să se sinucidă, iar pelagra avea până și o modalitate specifică de sinucidere: înecul. Medicii se întreceau în a descrie asemenea cazuri. Bolnavul murrea într-un spectacol impresionat și înfricoșător al mizeriei fizice și psihice.

Prima mențiune a bolii în literatura medicală română a fost disertația de doctorat a doctorului Constantin Vărnăv, publicată în 1836 și care atestă pentru Moldova noua boală, pe care el o numea „boala trânjilor sau rana trânjilor“, dar a cărei simptomatologie ne trimite aproape cert către pelagră. Nu era întâmplător că prima menționare a bolii a apărut în Moldova, regiune-focar a pelagrei endemice din România până la Primul Război Mondial. Doctorul Caracaș nu o menționa la 1830, căci, după toate probabilitățile, în Țara Românească pelagra a apărut mai târziu, cel puțin cu câteva decenii, față de Moldova. Doctorul francez D. Caillat a întreprins în 1847 o călătorie

1915

Contele Czernin, al doilea din stânga, în timpul tratativelor purtate la Brest-Litovsk

Ofițeri români

Pe măsura desfășurării războiului, cum succesele Centralilor se lăsau așteptate, eforturile de captare creșteau. În toamna anului 1914, Fermo, de la *Universul*, primise 20.000 de franci ca să facă propagandă pentru Puterile Centrale; după un an, suma se înzecise pentru un deputat takist dacă ar fi fost dispus să-și abjure crezul antantist. Continuă și acum publicitatea în jurul eroismului românilor din armata imperială. E rândul sergentului major Nicolae Crăciun, cu ambele picioare amputate, decorat și cadouris de împărat cu o tabacheră personalizată. Și Kaizerul îi decorează pe Ioan Hidu și alți șapte români.

Germania, mai trufașă, considera alinierea României la ordinele Centralilor ca iminentă, încât Kaizerul îi scria surorii sale, regina Greciei, că victoria alături de Bulgaria și România e sigură. Triumfalismul acesta e paralel cu o dezvăluire din *Gazette de Hollande*: ca să vadă o lume întreagă cât suferă el însuși din cauza războiului, Wilhelm al II-lea declarase că a pierdut o sută de milioane de franci. Or, după calcule riguroase făcute de statisticieni, averea lui nu depășea 55-60 de milioane de franci...

Între timp, o realitate proprie vremurilor de pace – și anume schimburile comerciale – riscă să se deterioreze, generând pagubă și îngrijorare de ambele părți. Statutul de neutralitate îi conferea României dreptul de a face negoț cu Puterile Centrale, dar lucrurile se complică. Cerealiștii români, dincolo de opțiunile pentru o tabără sau alta, cereau insistent dreptul de a exporta cereale cui le-ar fi solicitat. Așa, sindicatul agricultorilor din Ialomița, condus de acel gospodar de excepție care a fost Dumitru Seceleanu, sugera construirea unui decovil (cale ferată îngustă) Azuga-Predeal pentru înlesnirea

exporturilor. În sens invers, România primea cărbuni și zahăr din Germania (4.000 și respectiv 305 vagoane în această lună). Apoi a permis și tranzitarea spre Imperiul Otoman a 112 automobile sanitare – cu câte patru paturi complet echipate – pe platforme de cale ferată. În schimb, a fost oprit exportul de vite ca și ținerea de târguri la granița Carpaților pe o rază de 40 km. De asemenea, au fost oprite excursiile în Munții Bucegi. Mai amintim aici un fapt semnificativ: un contract păgubos încheiat de municipalitatea Iașilor cu Union Bahn Gesellschaft din Austria pentru aducerea apei potabile în oraș, în valoare de opt milioane de franci. Ieșenii cereau despăgubiri de două milioane de franci pentru lucrările prost executate. Arbitrii în litigiu au fost românii Anghel Saligny, M. Orleanu, M. Antonescu și Elie Radu. Au câștigat austriecii.

Puterile Antantei erau interesate precumpănitor de implicarea militară a României. De aceea nu-și economiseau complimentele, dublate de avertismente, dacă nu se ridică contra Centralilor. G. Lacour Gayet publică în foaia *La Roumanie* (București) serialul *Românii din Transilvania sub jugul maghiar*. Aceștia sunt defavorizați la votare, căci secțiile sunt amplasate la distanțe mari și până ajung ei, doar ungurii votează, iar urnele se închid. Teoretic au școli, dar inspectorii – numai unguri – le găsesc mereu cusururi: sunt prost instalate, n-au aerisire, așa că le închid din te miri ce. Soluția? Românii trebuie să-și trimită copiii la școala maghiară de stat. Pe urmă, părinții prea ocupați sunt obligați să-și ducă copiii de 3-6 ani la un fel de grădinițe (*kizdelov*) – alt prilej de maghiarizare. Co-

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1915

GEORGETA FILITTI

România e încă neutră, dar presiunile sporesc pentru atragerea ei într-una sau alta dintre taberele beligerante. Continuarea comerțului internațional se face tot mai anevoie, deoarece se practică și trafic de arme. Sfera manifestărilor normale de viață se îngustează considerabil și tensiunea așteptării crește neîncetat.

La un an de la începerea războiului, România continuă să rămână neutră, în ciuda ofertelor insistente de raliere la o tabără sau alta. Probabil că niciodată în istorie românii n-au fost flatați în asemenea măsură, nu li s-au lăudat calitățile, nu li s-au făcut promisiuni mai ademenitoare. Ambele tabere au în țară partizani plini de locvacitate. Și chiar dacă pentru observatorul obiectiv balanța începe să încline față spre Antantă, indecizia prim-ministrului I.I.C. Brătianu face ca lupta politică steapă să continue ca și cântecul concomitent de sirenă al Centralilor și al Antantei.

Monarhia bicefală, prin vocea ministrului ei la București, Czernin, promite României, dacă

rămâne neutră, jumătate din Bucovina; apoi supușii români ai Imperiului devin eligibili pentru funcții publice. Dacă se angajează în luptă și o ajută, va primi Bucovina până la Prut, o zonă pe Dunăre până la Turnu Severin ca și întreaga Basarabie (după ce trupele austro-ungare aveau s-o cucerească de la Rusia!). Până la materializarea aranjamentului, termenul de valabilitate a ofertei era de o lună, austro-ungarii își infiltrau spioni în țară ori încercau să corupă oameni politici, ziariști, studenți pentru a face lobby în favoarea lor. În același timp, atașatul militar la București anunța că persoanele care tranzitau statele austriece nu aveau voie să poarte asupra lor scrisori destinate localnicilor.

1915

Marioara Ventura

Interior din Muzeul Simu

din cauza alianței împotriva firii cu Puterile Centrale, în așa fel încât, pe kilometri întregi de frontieră montană nu există niciun fel de artilerie. Tot el comentează o scrisoare primită de la N. Titulescu, întors la începutul războiului de la Stockholm, prin Berlin: nu e vorba de înarmare, de organizare, important e sufletul german. Acest suflet îl uimește și îl înspăimântă în același timp; a văzut manifestații, a văzut expresia de fericire cu care părinții și prietenii găseau numele celor dragi pe lista morților. Și N.T. conchide: „Pentru mine e limpede că acest popor așteaptă de 40 de ani acest război cu o nerăbdare sporită. Acest popor e bucurios de război. Acest popor a vrut războiul din toate puterile. L-a considerat cum așteptau creștinii venirea lui Mesia și în bucuria de a lovi Franța sentimentele firești au dispărut“. Continuă și strângerea de fonduri pentru Crucea Roșie (așa, Jockey Clubul donează 20.000 de franci rezultați din pariurile de la curse). Soția dr. Thoma Ionescu strânge de la soțiile de doctori români 22.000 de franci pentru achiziționarea din Italia, de la dr. Tornando Colli, a unor măști împotriva gazelor asfixiante.

Al. Marghiloman, campionul intrării noastre în război de partea Puterilor Centrale, e tot mai izolat. Un bucureștean, Stoian, cere ostentativ schimbarea numelui în Stoianescu deoarece nu voia să fie confundat cu omonimul său, partizan înfocat al detestatului conservator.

Ca și până acum continuă activitățile practice, constructive, care marchează o anumită stăpânire de sine, o dorință firească de continuare a vieții normale. La Arenele Romane din București se desfășoară un festival cu George Enescu, socotit „Paganini al României“, de Max, Marioara Ventura și soții Bu-

landra. Muzeul Simu își prezintă colecțiile, care înseamnă un adevărat tezaur, cu piese de Delacroix, Courbet, Renoir, Paul Signac, Sisley, Daumier, Rousseau Vameșul ș.a. Joseph d'Arbaud publică un articol deosebit de flatant în *Soleil du Midi* despre *Cântul gintei latine*, cu o largă retrospectivă asupra regenerării României în anii 1870-1880 prin activitatea, între alții, a lui M. Kogălniceanu și a lui „grand Vasile“ Alecsandri. La Casa Școalelor, ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice, I.G. Duca, inaugurează Muzeul școlilor de meserii. La Sinaia, fostele apartamente din mănăstire ale perechii Carol I – Elisabeta sunt de asemenea transformate în muzeu. O inițiativă particulară salutară este înființarea Oficiului pentru procurare de lucru. Acesta pune gratuit în legătură angajați și angajatori din toate domeniile.

Egreu a vorbi în climatul de îngrijorare generală despre curiozități. Și totuși. Un ofițer german aflat la Gand, în Belgia, îi spune gazdei lui, un negustor: Kaizerul nostru e generos, dacă Belgia devine germană, îl va pune pe regele vostru Albert primar la Bruxelles. Gazda răspunde: Al nostru e și mai generos: îl va trimite pe Wilhelm al II-lea să manevreze ecluza din Nieuport, în felul acesta poate trece Yserul când vrea...

În altă cheie, reținem previziunile colonelului american Harrison, în *New York Herald Tribune*, pentru luna septembrie 1915: în Occident: Germania încearcă o ofensivă generală. Se face o risipă cumplită de muniții. Are loc joncțiunea frontului sârbo-româno-italian contra Austro-Ungariei. În Orient: Rusia înaintează pe două fronturi, Turcia e înfrântă și orașul Istanbul cade, permițând în așa fel deschiderea Dardanelor pentru traficul internațional. ■

Români din Transilvania

Doctorul Thoma Ionescu

1915

mentatorul francez adaugă și alte constrângeri îndurate de români: nu pot ocupa sarcini publice, n-au voie să arboreze steagul tricolor ori să poarte costumul național.

In *Revue hebdomadaire*, René Moulin discută poziția României în articolul *Războiul neutrilor*: „Tergiversări îngrijorate, atitudine echivocă, simpatie sporită a celor din jur, toate acestea o vor duce pe nesimțite la acțiune”. Mai circumspect, René Millet, de la *L'information*, se întreabă ce curent va urma România: istoricii nu se îndoiesc, adică țara va urma Antanta, dar oamenii politici așteaptă sorții războiului ca să se decidă.

Englezii se ocupă de potențialul aliat prin condeiul lui Seton Watson, care scrie *România și Marele război*. Tot ei aruncă o petardă: cazinoul de la Monte Carlo se mută la Sinaia...

În ofensiva mediatică a Antantei pentru captarea României aspectul cel mai pregnant, mai deșănțat am zice, este propaganda în favoarea Rusiei, văzută ca o țară puternică, liberală, strâns unită în jurul țarului, numai bună pentru o alianță sigură în viitor. Un corespondent din Balcani al ziarului *Times* susține că Rusia va restitui României jumătate din Basarabia și îi va da Transilvania (pe care spera s-o ia de la austro-ungari!). Alt ziarist îl combate disprețuitor pe Kaizer, care prezicea că Rusia e în pragul revoluției: „Nero s-a înșelat, ca totdeauna”. Wilhelm al II-lea, mai sigur pe el ca niciodată, lansase deviza: „Mai mulți dușmani, mai multă onoare!” Făcând un joc de cuvinte, francezii o răstălmăciseră în „Mai mulți dușmani decât onoare!” (*Viele Feinde viel Ehre*).

Cu lipsa de măsură a unor ziariști când vor să apere o cauză șubredă, un englez scrie că

decizia Dumei din Rusia de a corecta lipsurile constatate la furniturile pentru armată cu ajutorul Camerei legislative echivalează cu o probă de regim parlamentar, de exprimare a voinței naționale. Și adăuga apoi năucitor: vorbind de Revoluția franceză, Kant spusese: „din acest moment se schimbă istoria lumii”. Acum, „din acest moment se schimbă istoria Rusiei”. Și aceasta înseamnă o transformare fără zguduiri ori piedici, prin cooperarea cinstită și înțeleaptă a forțelor trecutului cu cele ale viitorului. După numai un an și jumătate, Rusia se prăbușea sub propria slăbiciune și începea domnia fără întoarcere a unui regim politic străin de parlamentarism, democrație ș.a.

In țară, curentul proantantist capătă putere. Pe lângă *Acțiunea națională*, care coagulează tot mai multe energii în favoarea intervenției, apar puzderie de articole și broșuri cu caracter mobilizator: *Mobilul moral al războiului*, de Constantin Rădulescu-Motru; *O confederație balcanică în 1915* (C. Mavrodin, în foaia *Italia*, de la Paris); *Cu cine trebuie să mergem*, de Th. Iamandi, care spune: „Nu e loc pe acest pământ pentru națiunile mizerabile, care văd gloria venind și o lasă să treacă”; Albert Prahoveanu, *Marele război și România înarmată*; *Război sau moarte*, de Thoma Ionescu, unde rectorul Universității pune problema tranșant: dacă Centralii sunt victorioși, ungurii „ne termină” în Transilvania, ocupând apoi România; dacă va câștiga Antanta, neutralitatea continuată înseamnă lașitatea noastră. La fel, fratele său, președintele Partidului Conservator Democrat, Take Ionescu, scrie în nou apăruta foaie *Gloria* despre *Urmările păcatului*: proasta noastră înarmare

Mihai I, în timp ce lucra la uzina Ford

Raliul Monte Carlo

Anul 1936 a fost unul istoric pentru Ford nu doar din cauza deschiderii uzinei Ford de la București, ci și pentru că atunci s-a înregistrat prima victorie pentru un automobil Ford în Raliul Monte Carlo. Victoria s-a datorat unei echipe formate din trei români: un student la Politehnica din Dresda, fiul patronului fabricii de ciocolată „Zamfirescu“, Ion Zamfirescu; un pilot amator de automobile, Petre Cristea, și pionierul teoriei sonicității, inginerul și inventatorul Gogu Constantinescu. Pentru Cristea și Zamfirescu raliul nu era o necunoscută, Cristea participând în anii 1931, 1933, 1934, 1935, iar Zamfirescu în 1933 și 1935.

În acea epocă concursurile automobilistice erau foarte numeroase și diverse, dar Raliul Monte Carlo deținea un loc special. Celebritatea raliului era atent cultivată de monegasci, pentru a concura cu celelalte destinații de pe Coasta de Azur preferate de elita înstărită. Traseul presupunea în prima sa parte parcurgerea chiar și a 4.000 de kilometri într-un răstimp de doar câteva zile, în condițiile lunii ianuarie și a unei infrastructuri pe alocuri aproape inexistentă, cu automobile de multe ori deschise și fără sistem de încălzire. Plecărilor se făceau din orașe precum Atena, Palermo, Tallinn sau John O'Groats, în extremitatea nordică a Scoției. Toate mașinile aveau obligația să ajungă cu o medie de viteză prestabilită la Monte Carlo. Unii apelau chiar la schiuri pentru roți sau șenile pentru a-și asigura un parcurs fără incidente. Cei care reușeau să parcurgă traseul și nu abandonau din pricina zăpezii, gheții, noroiului sau a ceții, luau apoi parte la proba finală, care consta fie într-o probă de viteză pe drumurile întortocheate dimprejurul principatului, fie o probă desfășurată pe

cheiul Albert I. Există, din 1927, și o cupă rezervată echipajelor feminine. Premiile variau de la an la an, iar pe lângă cupele oferite de organizatori, cluburile de automobile naționale sau regionale, diferite publicații sau firme sau particulari ofereau și ele premii pentru diverse performanțe.

Trofeele câștigate erau folosite de firmele de automobile sau accesorii pentru publicitate, insistând pe durabilitatea și confortul demonstrate de produsele lor. După insuccesele din participările anterioare, cei trei români erau hotărâți ca în noua ediție a raliului să nu mai lase nimic la voia întâmplării. Speranțele lor într-o victorie erau întărite și de rezultatul din 1935, când, împreună cu un alt pilot amator român, reprezentant al Ford și Lincoln, Mihail Sontag, obținuseră locul al 15-lea.

Pregătirile le-au început cu câteva luni înainte. Cristea a alcătuit un dosar cu experiențele precedente, pregătind cele mai rapide rute prin orașe, un vocabular în limbile țărilor străbătute și chiar adresa de unde puteau închiria costume pentru ceremonia de premiere. Mașina Ford V8 – a lui Ion Zamfirescu, cu care Cristea mai alergase în câteva curse, incluzând Marele Premiu al Brașovului – a suferit o serie de modificări. S-a construit o caroserie cât mai ușoară, din placaj și pânză folosită la fuselajul avioanelor, plecând de la mottoul firmei Mathis: „le poids, voilà l'ennemi“ (greutatea, iată inamicul). Au adăugat un rezervor de benzină și au modificat diferențialul. Dar poate că cel mai important element al pregătirii lor a fost faptul că, pentru proba finală de manevrabilitate, Cristea a exersat traseul, după cum mărturisea, de aproximativ 400 de ori.

O reprezentanță din București anunța sosirea noului Ford V8

FORD ȘI AUTOMOBILISMUL SPORTIV ROMÂNESC

În anii 1930, industria automobilistică în plină criză economică testa o nouă politică de vânzări. Printre cele mai importante firme americane care încercau să se extindă pe piața europeană se număra Ford. La începutul deceniului doi, Ford crescuse numărul fabricilor și uzinelor de pe continent,

Uzina de asamblare din Calea Floreasca

*Echipa care a câștigat raliul de la Monte Carlo.
De la stânga la dreapta: Ion Zamfirescu,
Petre Cristea și mecanicul Gheorghe Constantinescu*

dar nu toate operațiunile au avut succesul scontat. Spre exemplu, fabrica din Italia a continuat să funcționeze în pierdere și după marea criză economică, ca și cea din Turcia. Extinderea Ford s-a concretizat în special prin construirea unei uzine de mari dimensiuni în Anglia, în 1931, și prin parteneriatul realizat cu firma Mathis din Strasbourg, care a dus la apariția automobilelor Matford.

NICOLAE MACOVEI

Contextul european în care Ford a început construirea uzinei de asamblare de la București, în anii 1935-1936, părea promițător. Operațiunile din Germania se dezvoltau constant, prezența pe piața franceză era în creștere, iar uzinele din Anglia, Egipt și Spania erau, de asemenea, profitabile.

Ford a intrat oficial pe piața românească în anul 1931, iar în 1935 a obținut aprobarea Consiliului de Miniștri de a construi o uzină de asamblare în Calea Floreasca, cu o capacitate de 2.500 unități anual. Fabrica și-a început activitatea la 15 mai 1936. Doi ani mai târziu, numărul reprezentanțelor firmei americane din România era deja de peste 20. Se găseau în orașe precum: Arad, Botoșani, Chișinău, Târgoviște, Brașov, Timișoara, Iași, Galați, Constanța sau Craiova. Stațiile de service din Iugoslavia și

Bulgaria erau controlate tot de Ford-România, ramură organizată la rândul ei de subsidia-
rul Ford din Anglia. Uzina dispunea de cantină, piscină și de un club de agrement nautic pe lacul Floreasca. Tot în scop recreativ s-a organizat și un cor, care dădea ocazional reprezentații la radio. Alături de angajați a lucrat o perioadă și Marele Voievod de Alba Iulia Mihai, care petrecea în fabrică două ore în zilele de joi, cu numărul de angajat 158.

Pentru a-și consolida imaginea, în anii 1938-1939 a fost editată *Revista Ford*, publicație în care se puteau uneori regăsi și articole semnate de Tudor Arghezi. Articolele erau foarte diverse, despre cinematograf, artă, turism etc. Moda și stilul de viață american pătrundeau odată cu produsele Ford la București și în țară.

Au mai existat concurenți care au făcut acea modificare, pentru a trece mai ușor de porțiunile înzăpezite, dar el miza pe faptul că va fi singurul care le va folosi în proba finală. Deoarece regulamentul prevedea că roțile trebuia să fie acoperite de apărători, cu câteva luni înainte de start a redactat o scrisoare către organizatori, în care întreba dacă apărătorile trebuie fie suficient de lungi, încât să acopere roțile suplimentare. Răspunsul primit îl asigura că nu era necesar, din moment ce uzul lor putea fi doar ocazional, în cazul unui drum dificil.

Încrezător, Cristea a luat startul din Palermo la 26 ianuarie. Nu a ales Atena și bine a făcut, întrucât zăpada foarte mare a blocat toți concurenții la Salonic. A ajuns cinci zile mai târziu, din nou fără penalizări, pe faleză Quai de Plaisance din Monaco. I s-a atras atenția de

către comisarul general și unul dintre organizatorii primei ediții a raliului și a circuitului Monte Carlo, Anthony Noghès, că va fi depunctat pentru apărătorile neregulate. Cristea i-a răspuns că primise aprobare prin intermediul corespondenței, dar Noghès i-a replicat: „Bine, dar eu nu mi-am imaginat că le veți întrebuința la proba de accelerație”. Românul i-a arătat scrisoarea, dar Noghès a tranșat problema: „Dacă vrei, mă poți considera vinovat, dar nu cred că juriul va fi de acord”.

Fără a se descuraja, a obținut al doilea cel mai bun timp în proba de accelerație. Totuși, penalizarea de șase puncte i-a adus doar locul al VII-lea. În lipsa acesteia, locul I i-ar fi revenit la o diferență de 0,45 sutimi. Zamfirescu a reușit o plasare mai bună, pe locul al IV-lea. ■

Pelagra, flagelul țaranului nostru

(Urmare din p. 54)

În discursul de recepție la Academia Română, tot în 1906, doctorul Gh. Marinescu părea tot mai îngrijorat de creșterea numărului bolnavilor de pelagră, pentru 1905. Avansa cifra de 100.000 de bolnavi. De unde apare această cifră nu știm și nici doctorul Neagoe nu știa, dar oricum doctorului Marinescu îi era de folos pentru a demonstra progresia enormă ce a luat pelagra în România: „de la 1897-1905, adică în opt ani, numărul s-a încincit”; concluzia vine de la sine: „este pur și simplu groaznic. Ce formă va lua această progresie, numai Dumnezeu o știe, dar flagelul este înspăimântător”. Și tot la începutul anului 1906, într-o interpelare parlamentară, celebrul chirurg și deputat Thoma Ionescu avansa cifra de 150.000 de

bolnavi de pelagră! Aproape de patru ori mai mult decât ultimele date oficiale. Ceva mai târziu, la sfârșitul anului 1910, doctorul Victor Babeș estimează și el numărul total al bolnavilor de pelagră la 80.000, dar, mai puțin alarmist decât colegul său Gh. Marinescu, admitea că majoritatea bolnavilor suferă de forme ușoare și deci „numărul mare al pelagrosilor nu înseamnă tot atâtia degenerați, sau alienați, sau brațe pierdute pentru agricultură”.

Scăderea numărului de bolnavi s-a datorat unei mai bune organizări a sistemului sanitar rural, a trimiterii medicilor la țară și unei schimbări de atitudine în interiorul comunităților rurale prin conștientizarea pericolului bolii și în general prin schimbarea atitudinii față de corp, boală și procesul vindecării.

Cum pelagra a fost o boală eminamente socială, eradicarea ei era tot o problemă socială și nu putem să nu îi dăm dreptate doctorului Felix care, încă de la 1892, este perfect conștient că „pelagra va dispărea la noi cu progresele civilizațiunii, cum a dispărut în alte țări, cum a dispărut lepra, atunci când țăranul se va hrăni mai bine, se va adăposti pe sine într-o casă salubă, pe vitele sale într-un grajd sănătos, când va păstra grânele sale în hambare uscate, când el își va cultiva mai bine pământul, producând, pe lângă porumb, și alte alimente de calitate mai bună, când el va îngriji mai bine de vaca sa, pentru ca să-i dea lapte în abundență, când țăranul român va fi devenit mai prevăzător, mai bun gospodar; atunci pelagra va înceta a fi o endemie întinsă peste tot teritoriul român, atunci ea va apare ca o boală izolată și rară”. ■

Povestea cursei

La 25 ianuarie 1936, cei trei au luat startul din punctul de plecare ales, Atena. Traseul lor măsura 3.868 km. Înainte de start, tuturor automobilelor li s-a aplicat un lac special pe anumite componente, care urma să fie frecate cu un acid special la sosire pentru a vedea dacă fuseseră schimbate. Această măsură fusese luată ca urmare a controverselor apărute după ce automobilele unor firme franceze făcuseră modificări în vederea probei finale, obținând un avantaj nemeritat.

Cel mai dificil tronson înainte de sosire a fost ultimul, unde pe drumurile foarte întortocheate trebuia menținută o medie de 50 km/h. Calculând că avea nevoie de 72 secunde pentru fiecare km, pentru a respecta media stabilită Cristea a folosit un cronometru modificat, astfel încât turul de cadran să nu mai fie realizat în 60 de secunde, ci în 72. A reușit să încheie traseul fără nicio penalizare cu ajutorul cronometrului și al bornelor kilometrice. Asemenea soluții i-au adus, în timp, porecla de „Trucu”.

A doua zi, la proba de manevrabilitate, încercând să depășească timpii foarte buni obținuți de ceilalți, Cristea a parcurs traseul foarte rapid, dar incomplet. Din cauza emoțiilor, a omis o parte a acestuia. La a doua încercare a obținut un timp de 65 secunde, cu 0,4 sutimi mai puțin decât locul al II-lea, și a obținut victoria, prin punctajul final. Într-un ziar românesc, tatăl lui Zamfirescu declara: „fiul meu de mic a avut pasiune pentru automobilism, căci îmi mânca toate automobilele de ciocolată”.

Împotriva echipajului câștigător s-a făcut o contestație, fiind acuzat că ar fi schimbat un bec după sosirea la Monte Carlo, modificările mașinilor fiind interzise după sosire. Ulterior,

Petre Cristea la volanul bolidului său

contestația a fost respinsă. Pe lângă premiul de 50.000 de franci, cei trei au primit și o telegramă de felicitare de la Edsel Ford, fiul lui Henry Ford și președintele companiei la acea dată. Pentru Ford, raliul a însemnat un succes de proporții, opt mașini ale firmei plasându-se în primele 10 și 18 din 20 terminând cursa. Efectul s-a putut observa foarte rapid. Interesul pentru firma americană a crescut substanțial, cel puțin în presa franceză, britanică și românească.

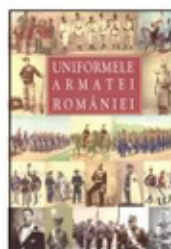
O modificare cu probleme

Încurajați de rezultat, Cristea și Zamfirescu aveau să concureze din nou în anul următor, dar în echipaje diferite. Zamfirescu a primit încă din primăvară o ofertă de la firma franceză de automobile sport și de lux Hotchkiss. În ianuarie 1937, Ion Zamfirescu s-a deplasat la Paris, unde a participat la modificarea mașinii cu care avea să concureze, împreună cu câștigătorul din 1934, Jean Trevoux. Cristea a început și el pregătirile, iar în timpul antrenamentului pentru proba de demaraj și frânare, a constatat că obținea un timp mai bun dacă monta un set suplimentar de roți pe axa spate.

Ford a construit pentru muncitori piscina și clubul de agrement nautic de pe lacul Floreasca

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **UNIFORMELE ARMA-TEI ROMÂNIEI** (volum editat sub egida Ministerului Apărării Naționale, Statul Major General, Serviciul Istoric al Armatei; coordonator general-locotenent dr. Cătălin Zisu)

Editura Centrului tehnic-editorial al armatei, București, 2014, 401 pp.

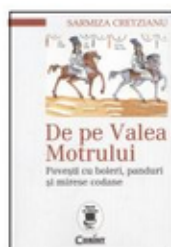
● **Mihai Maxim – BRĂILA OTOMANĂ. MATERIALE NOI DIN ARHIVELE TURCEȘTI, REGISTRE DE RECENSĂMÂNT DIN SECOLUL 16**

Editura Istros, Muzeul Brăilei, Brăila, 2013, 356 pp.

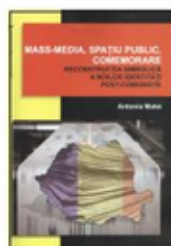
● **Oana Marinache, Gabriel Badca-Păun – EDMOND VAN SAANEN-ALGI. DE LA BALETELE RUSEȘTI LA PALATUL TELEFOANELOR**

Editura Istoria Artei, București, 2015, 205 pp.

● **Sarmiza Cretzianu – DE PE VALEA MOTRULUI. POVEȘTI CU BOIERI, PAN-DURI ȘI MIRESE CODANE**

Editura Corint, București, 2015, 155 pp.

● **Antonia Matei – MASS-MEDIA, SPAȚIU PUBLIC, COMEMORARE: RECONSTRUCȚIA SIMBOLICĂ A NOILOR IDENTITĂȚI POST-COMUNISTE**

Editura Universității din București, București, 2014, 178 pp.

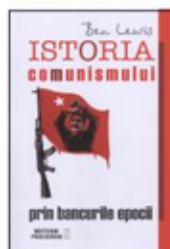
● **Călin Hentea – CÂND SE VOR SĂTURA ROMÂNII DE PROPAGANDĂ. ESEURI INCORECTE POLITIC**

Editura Eikon, București, 2015, 339 pp.

● **George Marcu – PERSONALITĂȚI FEMININE CONTEMPORANE DIN ROMÂNIA**

Editura Meronia, București, 2013, 481 pp.

● **Ben Lewis – ISTORIA COMUNISMULUI PRIN BANCURILE EPOCII**

Editura Meteor Publishing, București, 2015, 384 pp.

● **Iuri Felștinski, Aleksandr Litvinenko – RUSIA EXPLODEAZĂ. PLANUL SECRET PENTRU RESUSCITAREA KGB-ULUI**

Editura Corint, București, 2015, 364 pp.

● **Mircea Tănase – CĂPI-TANUL PARAȘUTIST MIHAIL ȚANȚU. FAPTELE, MĂRTURISIREA ȘI OSÂN-DA UNUI CAVALER**

Editura Militară, București, 2015, 336 pp.

● **Rodric Braithwaite – MOSCOVA, 1941. SFÂRȘITUL BLITZKRIEG-ULUI**

Editura Corint, București, 2015, 572 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW**

Vol. XXIV, No. 1, Spring 2015, 159 pp.

CENTRUL RUS DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

Vineri, 15 mai, s-a deschis la București, oficial, Centrul rus de știință și cultură, care funcționează în Bulevardul Lascăr Catargi, nr. 50. Cu două zile înainte, în sala de conferințe a Centrului s-a desfășurat masa rotundă cu tema: „70 de ani de la victoria asupra Germaniei naziste. Lecții pentru viitor”.

Reuniunea a fost organizată de doamna Natalia Muzhennikova, directoarea Centrului, și domnul Vasile Buga, specialist al relațiilor româno-ruse. Au participat, din partea Federației Ruse, col.(r) Nicolai Viaceslavovici Ilievsky, care a vorbit despre *Aportul definitiv al U.R.S.S. în victoria comună*, și col.(r) Vitaly Constantinovici Gapon, care a prezentat cele 12 volume ale lucrării *Marele Război Patriotic 1941-1945*. Istoricii români au fost reprezentați de prof. univ. dr. Constantin Hlihor, prof.univ.dr. Radu Ștefan Vergatti, dr. Ion Constantin și dr. Constantin Corneanu.

Este de înțeles alegerea unei astfel de teme pentru inaugurarea Centrului rus de știință și cultură, mai ales că în luna mai s-au aniversat 70 de ani de la victoria Alianților în cel de Al Doilea Război Mondial. Dialogul dintre istoricii din cele două țări este necesar și, în general, el s-a desfășurat, după decembrie 1989, într-un mod constant. Am făcut loc mereu, în paginile revistei noastre, unor articole scrise de istorici ruși special pentru *Magazin istoric*, chiar și atunci când nu le-am împărtășit opiniile, pentru că am considerat că cititorii noștri au dreptul și capacitatea să analizeze textele respective.

Credem însă că invitarea doar a doi istorici militari din Federația Rusă s-a dovedit mai puțin inspirată. Istoricii militari au tendința de a se încadra în latura cea mai conservatoare a istoriografiei ruse, altfel foarte variată ca opinii. Ne-am putut convinge de acest lucru ascultându-i pe cei doi invitați și redescoperind clișee ce ne aminteau de manualele de istorie sovietice din anii '50 ai secolului trecut. Chiar volumele prezentate par a fi fost scrise în același spirit. Domnul colonel Gapon vorbea despre nevoia realizării unei noi lucrări despre război, determinată de „valul nemaivăzut de falsificări și denaturări ale istoriei acestuia,

apărute în ultimii ani [în Federația Rusă – D.M.], despre care vorbea președintele Federației Ruse V.V. Putin la ședința Comitetului organizatoric «Victoria»”. Domnia sa ținea să ne asigure că autorii celor 12 volume realizate la cererea președintelui Putin, care a desecretizat toate documentele care pot fi desecretizate, rezultând o cantitate imensă de materiale documentare – „dau o ripostă fermă și argumentată falsificatorilor”. Astfel, cel ce ar parcurge paginile monumentalei lucrări află că acordul încheiat cu Hitler în 23 august 1939 este pe deplin justificat și ocuparea unor întinse teritorii de către U.R.S.S. a fost un act pozitiv, menit să-i asigure securitatea, în condițiile în care Occidentul s-a făcut, singur, vinovat de înfrângerea Poloniei. Ascultându-l pe domnul colonel, mi-am amintit că în filmul *Război și pace*, în regia lui Serghei Bondarciuk, nu Napoleon trece frontiera Rusiei în 1812, ci... Occidentul!

La fel, a fost reconsiderat rolul trupelor LNKVD, care nu erau plasate în spatele liniilor ca să-i execute pe cei ce fugeau de pe front, ci au dus lupte grele contra invadatorului, apărând pământul patriei. Am mai putut afla că S.U.A. și Marea Britanie au amânat cât au putut deschiderea celui de al doilea front în Europa, doar pentru a slăbi cât mai mult U.R.S.S., care ducea greul luptelor cu Germania.

Poate că aici se află explicația lipsei de interes cu care a fost tratată masa rotundă, atât de istoricii români, cât și de mass-media, aspect observat și de doamna Natalia Muzhennikova. Rămân încă multe aspecte ce trebuie discutate de istoricii români și ruși, cu condiția ca acest lucru să se facă într-o atmosferă într-adevăr științifică. ■

Dorin MATEI

Acum 75 de ani

Imagine din filmul lui Andrzej Wajda

Înceiem aici prezentarea însemnărilor și a scrisorilor găsite asupra militarilor polonezi executați la Katyn (Magazin istoric nr. 4-6/2015). Doamna Ana Maria Luft a obținut, din partea revistei poloneze Karta, unde au apărut pentru prima oară, dreptul de reproducere pentru revista noastră.

SFÂRȘITUL SPERANȚEI. ULTIMUL DRUM

MARIA KRAWCZYK

3 ianuarie

Włodzimierz Woyda: Acum, în fiecare zi, supă de mazăre. Cred că ăștia au căcat în cap. Dacă-i arpacaș, e numai arpacaș, dacă mazăre, numai mazăre și iarăși mazăre. Să îi ia naiba! [...] Ieri au adus de la schit în blocul nostru 14, numai din teritoriul anexat german [...] Bineînțeles că mulțimea pune asta în cărca plecării. Ei, vom vedea. Poate că vom pleca. Dar când? Unde? *Uwidim* [vom vedea – n.t.].

Henryk Sztokler: Circulă bârfa cum că unul dintre ofițerii noștri a văzut foile de plecare. Se pare că l-au închis pe un bolșevic, din cauză că a anunțat că, la 7 ianuarie, va fi coaptă o cantitate mare de făină pentru pâine. Zvonurile privind plecarea iminentă sunt încă actuale.

13 ianuarie

Kazimierz Szczekowski: Locuiesc în baraca nr. 21, care se cheamă „Casa de bătrâni” locuiesc aici numai maiori.

Celelalte blocuri se cheamă: „Bristol”, unde locuiesc colonelii, „Mormântul indian” (fosta biserică), „Circul”, „Dumbrava maimuțelor”, „Hotelul la păduchi”, „Pe piața sărăciei”, „Shanghai”.

21 ianuarie

Henryk Sztokler: În sfârșit, ne-au mutat în mănăstire! Locul în care stăm într-adevăr este groaznic! Locuim într-o clădire nezugrăvită, în sala principală, în care încap în jur de 170 de oameni. Pe pri-

CAPTOR

9

1497. Portughezul Vasco da Gama, născut în același an (1469) în care prințul Henric Navigatorul a murit, ridică pânzele la Lisabona, cu o flotă formată din trei corăbii. Principalul obiectiv al prințului Henric a fost găsirea unui drum pe mare care să ocolească Africa. Da Gama, ales de regele Manuel I pentru a descoperi această cale, via capul Bunei Speranțe, împlinește programul de explorări al lui Henric Navigatorul. Patru luni îi trebuie să ajungă în golful Sf. Elena din sudul Africii. Din cauza furtunilor și a rebeliunilor, expediția lui Vasco da Gama atinge Malindi, de pe coasta de est a Africii, abia la începutul lui 1498. Dar de acolo mai departe, cu un pilot ales cu dibăcie din rândul negustorilor indieni din Malindi, care îi ajută să navigheze până la Calicut, pe coasta Malabar, portughezii se descurcă mult mai ușor. Vasco se întoarce la Lisabona încărcat de glorie. Regele îl înnoobilează. Capătă titlul de „Amiral de India”. O superbă biserică este înălțată la Belem, în estuarul râului Tejo (pe locul unde da Gama s-a rugat înainte de a pleca pe mare), pentru a marca această călătorie istorică.

16

1782. La sfârșitul premierei cu opera *Răpirea din Serai*, prima dintre marile opere ale lui Mozart, împăratul Iosif al II-lea, prezent și el la Burgtheater din Viena, are un dialog cu autorul. Suveranului, obișnuit cu exotismele agreabile și facile, împodobite cu câteva cântecele, i se pare prea „saturată cu muzică” această lucrare: „Prea multe note, dragul meu Mozart!” „Da, Sire, dar niciuna de prisos”, răspunde tânărul de 26 de ani.

23

1945. Înaintea Curții de Justiție, la începutul procesului său, mareșalul Pétain, membru al Academiei Franceze din 1928, declară: „Dacă mă condamnați, condamnarea mea să fie ultima. Niciun francez să nu mai fie vreodată condamnat, nici deținut pentru că a executat ordinele șefului său legitim. Vă spun însă în auzul întregii lumi: crezând că vorbiți în numele dreptății, veți condamna un om nevinovat, iar acest om este hotărât să îndure urmările condamnării sale, pentru că un mareșal al Franței nu cere grație nimănui. Judecății voastre îi vor răspunde judecata lui Dumnezeu și cea a posterității. Acestea sunt de ajuns pentru conștiința mea și pentru memoria mea. Îmi așez soarta în mâinile Franței!” Va mai trăi șase ani în detenție, pe o insulă de pe coasta Atlanticului.

24

1926. Mustafa Kemal Atatürk, președinte al Turciei din 1923 și făuritor al Turciei moderne, încercând să înlăture cu forța vechile deprinderi, promulgă o lege în care stipulează: „purtarea fesului reprezintă un atentat împotriva siguranței statului”. Măsură deosebit de severă ce amintește de birul pe barbă al lui Petru I. Țarul i-a obligat pe muji, printr-un ucuz, să-și sacrifice barba. Cei care voiau să și-o păstreze cu tot dinadinsul trebuia să plătească un impozit special.

25

1909. Un inginer francez de 36 de ani, Louis Blériot, traversează pentru prima oară Canalul Mânecii cu avionul. Zboară cu un monoplan de 24 cai putere, cu motor de trei cilindri și cu niște roți ca de cărucior (construit de el), de la Sangatte, localitate de pe coasta franceză, în apropiere de Calais, până la Dover Castle, în numai 37 de minute. Viteza lui medie este de 64 km pe oră. Un distrugător francez așteaptă la jumătatea Canalului, pentru cazul în care Blériot s-ar prăbuși cu avionul în mare și trebuie salvat. Dar zborul decurge fără nicio zgâlțâitură. Canalul Mânecii a fost considerat dintotdeauna principalul „zid” de apărare al Angliei. Nu mai este. El devine o vulnerabilitate a insulei.

29

1693. În lupta de la Neerwinden, din timpul Ligii de la Augsburg, unde prințul Wilhelm de Orania (William al III-lea al Angliei), aflat la comanda unei coaliții, se confruntă cu trupele franceze conduse de mareșalul duce de Luxemburg, iar coaliția este înfrântă, prințul este uimit că focul continuu și bine ținut al artileriei sale nu rupe rândurile cavaleriei franceze. Șase ore aceasta din urmă îl îndură fără să se clintească, rămânând în aceeași formație, pe mai multe rânduri. Wilhelm se năpustește furios spre bateriile sale, învinuindu-i pe țințași că nu ochesc cum trebuie. Constatând însă că nu avea dreptate, își întoarce calul exclamând: „Impertinentă nație!”

Dar speranțe deșarte. A doua zi m-am dus și am primit la ora 15.00 o carte poștală de la domnul Porebski. Când am văzut scrisul lui, am fost neșpus de amărât și deprimat și încovoiat parcă, sub cea mai mare greutate, m-am întors la locuința mea.

13 februarie

Antoni Wroblewski: Azi a plecat Ponikowski, cel mai probabil la Varșovia nu i-am dat scrisoarea pregătită pentru Stefa, cândva i-o voi da eu, personal. Ne-am luat rămas bun de la Ponikowski cu toată tandrețea, fiecare dintre noi s-a străduit să îi dea ceva cu el pe drum. L-au luat la ora 11.00 și a plecat la ora 18.00 cu mașina la gară. Oare spre casă? Au plecat 84. În continuare zvonuri că, în curând, vom pleca cu toții.

24 februarie

Kazimierz Szczekowski: A 152-a [zi de captivitate – n.t.]. Gerurile au scăzut, se simte o adiere de primăvară, afară e mai cald, iar, în lume, începe să fie fierbinte. Cred că în martie vor fi multe schimbări, dar oare ce va însemna asta pentru noi? Scrisorile vin în cantități mari, dar pentru mine nimic. Plină de deznădejde e șederea noastră.

25 februarie

Andrzej Rieger: Cumpăr o periută de dinți (și praf). Nu m-am spălat de aproape o jumătate de an pe dinți.

6 martie

Henryk Nossowicz: Se pare că vor împărți pături celor

care nu au. Pentru ce, primăvara?! Pentru prima oară ne-au dat săpun de toaletă!

9 martie

Jozef Trepiak: Au luat câțiva ofițeri și nu se știe unde i-au dus.

12 martie

Adam Solski: Am avut un vis nemaipomenit. Am visat-o pe mama, într-o cameră

Kazimierz Szczekowski

alăturată, în locuința noastră. Eu puneam muzică la radio și luptam singur cu mine însumi, cu o sosie. Gemeam și sâsâiam groaznic. După ce m-am trezit și eu, și tovarășii mei am stat întins pe spate. Strașnic îmi mai bătea inima [...]

Oare ce a vrut să-mi prevestească, de rău, visul ăsta?

16 martie

Henryk Sztekler: Ura! Primele rândunele! Astăzi, pentru prima oară, în mod semioficial, *kombrig*-ul ne-a comunicat că, cine are familie în străinătate (în țările neutre), va putea depune în zilele următoare o cerere către Narodny Komissariat Wnu-triennich Diel [Comisariatul

Poporului pentru Afaceri Interne – n.t.] pentru plecare! Poate că, într-adevăr, se va lămurii și situația asta disperată a noastră! A clocotit azi baraca ca un stup.

Kazimierz Szczekowski: A 173-a [zi de captivitate – n.t.]. Autoritățile noastre se grăbesc să termine listele de evidență. Plutește ceva în aer, dar ce asta nu o știe nimeni, deși sunt o mulțime de presupuneri.

23 martie

Włodzimierz Woyda: Astăzi a fost înmormântarea unui coleg – 35 de ani, sublocotenent în rezervă din Sosnowiec. Nu se știe al cătelea este. Unul din primul bloc a înnebunit [...]

S-a scurs o jumătate de an de captivitate. Cât va mai dura?

24 martie

Julian Budzyn: Au sosit Sărbătorile de Paște eu mă simt atât de rău, încât ele nici nu mă întristează, nici nu mă încântă. Atât e de rău cu plămânii. Tuse, durere și junghiuri în piept, mă doare gâtul noaptea, zăpușeală mare și, câteodată, îmi curge sânge din nas.

Nu mai am demult bani, mi-au mai rămas doar de scrisori și timbre. Ultima scrisoare – acum am scris-o pe 8 martie – lungă și, în ea, multă neîncredere, chiar și în ceea ce iubesc mai presus de toate, adică în scumpa mea Miluska.

Oare mă veți înțelege cândva? Vă puteți închipui oare în ce condiții sunt eu aici – mai rele și mai înfiorătoare decât

ciurile superioare stau evreii, pe cele inferioare toată echipa noastră „de la schit“. Am început să construiesc un prici separat, lângă sobă, nu știu dacă voi reuși să locuiesc aici.

24 ianuarie

Adam Solski: Au trecut cinci luni de la momentul întâlnirii și a rămasului bun în vagonul trenului, la Poznań, cu mama și Ewa [...] Mama, luându-și rămas bun de la mine, a presimțit că despărțirea va fi așa de lungă, poate chiar pentru totdeauna. Groaznic e destinul ăsta uman – destinul polonezilor!

5 februarie

Antoni Wroblewski: Am hotărât să nu scriu. Am auzit o mulțime de bârfe despre plecarea noastră, dar, față de atât de multe speranțe deșarte, nici măcar eu nu notez, pentru că ele rămân doar bârfe. Toată duminica de 4 februarie mi-a fost un chin îngrozitor. S-a întâmplat ceva cu Stefa. Noaptea mi-a trecut fără pic de somn și gândurile groaznice despre Stefa nu îmi dau pace.

Nu am primit scrisoarea și, probabil, că nu o voi primi niciodată. Nervii sunt încordați, sunt momente în care îmi provoacă stări de leșin o durere cumplită.

Din inițiativa lui Jorj interdicție de a fuma țigări în cameră. Deznădejde.

Zbigniew Przysasz: A fost o legătură de zahăr, ceai, foițe de țigară, chibrituri. Am cumpărat pâine de o jumătate de rublă. Au sosit scrisori noi. Am fost păcălit la tranzacția pâine-zahăr [...] Lucrăm la strân-

gerea zăpezii și construirea latrinelor din lemn. [Franciszek – n.t.] Seczkowski se roagă în fiecare zi. Comentarea zvonurilor cu privire la plecare. Vecinul sforăie noaptea [...]. Ninge. Gerul s-a mai domolit. Reorganizarea bibliotecii.

Prima pagină a documentului trimis de Lavrenti Beria, șeful NKVD, la 5 martie 1940, prin care îi propunea lui Stalin executarea prizonierilor polonezi, elemente reacționare și puternic ostile regimului sovietic, a căror punere în libertate ar fi pus U.R.S.S. în mare pericol

10 februarie

Stanisław Bakula: Trebuie să îmi adresez scrisorile către Polonia, către țara mea, în germană! Aștept cu mult dor știrile din țară. Îi e dragă sufletului meu familia, dar mai dragă Patria.

Zbigniew Przysasz: Azi au sosit 1.150 de scrisori [...] În cel mai scurt timp mă aștept să primesc și eu.

Kazimierz Szczekowski: Mi-am făcut papuci peste ghetă din rogojină [papură – n.t.] și [cu] tălpi din lemn o economisire mare a ghetelor și căldură la picioare. E aici în lagăr o femeie pilot – curajoasă

femeie. De patru luni suportă, împreună cu noi, toate greutățile și necazurile captivității și se comportă model.

Din nou încep să circule bârfe despre schimbări, dar eu nu mai cred în ele. Aș vrea numai să mă prindă primăvara sănătos.

Andrzej Rieger: Senzație peste 1.000 de scrisori. La ora 20.00 primesc o scrisoare. Plâng înainte, în timpul citirii și după. Nici nu îndrăzneam să visez la vești atât de bune. Micuța mea! Ce emoții toată ziua de azi! Prima noapte bună, liniștită.

12 februarie

Antoni Wroblewski: Am aflat că e o scrisoare pentru mine. Au sosit în jur de 1.000 de scrisori am fugit și m-am așezat la coadă la litera W. Ger de -30°. După două ore de așteptare dureroasă, au făcut o pauză în înmânarea scrisorilor, au lăsat la o parte vreo 15 persoane de la litera W și au început să le împartă pe cele de la G. Amărăciune, deznădejde. M-am gândit tot timpul, cum voi dezmiarda scrisoarea asta a Stefei, o și vedeam deja înaintea ochilor și mă bucuram, ca de un adevărat noroc. A trebuit să mă mulțumesc fără scrisoare, abătut. Am revenit apoi de câteva ori în locul acela, unde se împărțeau scrisorile [...]

Am așteptat atâtea luni, o zi în plus nu mai înseamnă prea mult, iar, între timp, mă bucur de acea dulce speranță a așteptării, precum doamnele de rochia de mireasă, [...] ca un copil în așteptarea cadoului de Sfântul Nicolae.

maximum de beneficii morale, fizice, materiale, ca să pot să îmi dezvolt și caracterul, și mintea, și corpul, să pot să mă căsătoresc cu o femeie frumoasă, bună și iubită, să pot să am cu ea copii – așa copii, la care am visat nu o dată.

Te rog, Doamne, și să am o bucăică de pământ al meu cu o fermă, undeva prin părțile mele iubite de lângă Sanok, unde aş putea să mă odihnesc departe de [...] zgomotul oraşului. Să am această casă şi tot ce este în jurul ei, asemenea cu idealul meu dezmiertat, să fie înăuntrul ei o bibliotecă frumoasă, mare, aranjată de mine, pe care o parte aş da-o pentru folosul public, iar, o parte, familiei mele.

Doamne! Te rog ca părinţii mei, fratele meu şi sora să îşi continue, de asemenea, viaţa lor în concordanţă cu cele mai frumoase intenţii şi în concordanţă cu gândurile şi dorinţele lor.

Dar, în primul rând, Te rog, Doamne, ca toate acestea să se întâmple – dacă e posibil – numai în cadrul Poloniei Mari, Noi şi Puternice!

4 aprilie

Stanisław Bakula: Plecarea din Kozielsk.

Zbigniew Przysasz: Au dus, într-o direcţie necunoscută, 60 plus 13 din schit, trezind în lagăr o mare agi-

taţie. Se pare că este începutul unei serii întregi, care se va termina în jur de 20 aprilie. Plecarea, câteva lagăre distributive în Vest, iar, de acolo? Germania, ţările neutre, Rusia.

5 aprilie

Józef Trepiak: Încă de dimineaţă au colindat „*czu-baryki*” [paznicii – *n.t.*] blocurile şi au chemat după nume. Au fost luaţi vreo 200.

Kazimierz Szczekowski: În continuare plecări. Şi eu sunt pregătit – lenjeria e spălată, ghetele reparate.

Włodzimierz Woyda: Prinderea şi plecarea în necunoscut.

cele de persoane, sunt vagoane de închisoare.

Kozielsk-Jelnia

8 aprilie

Adam Solski: Ora 03.30. Plecarea din staţia Kozielsk spre vest. Ora 09.45 la staţia Jelnia.

Gniezdowo – Pădurea Katyn

9 aprilie

Adam Solski: Câteva minute înainte de ora 05.00. Încă de la răsărit, ziua a început în mod special. Plecarea cu o ambulanţă de închisoare în cele (groaznic!). Ne-au adus

undeva în pădure; un fel de staţiune de vacanţă. Aici, o percheziţie amănunţită. Mi-au luat ceasul, care indica ora 06.30. Am fost întrebat despre verighetă, pe care [ilizibil – *n.t.*], mi-au fost luate rublele, centura, briceagul.

Notiţa lui Adam Solski, din 9 aprilie 1940, a fost scrisă cu

doar o oră înainte de asasinare.

Ultimul prizonier polonez asasinat la Katyn a părăsit lagărul din Kozielsk la 20 mai 1940.

În total au fost asasinaţi 4.415 prizonieri.

Traducerea
din limba polonă de
Ana Maria LUFT

Preşedintele Poloniei Lech Kaczyński, în anul 2007, la o comemorare la Katyn

7 aprilie

Adam Solski: După percheziţie, la ora 16.55, am părăsit zidurile şi sârma ghimpată a lagărului Kozielsk. Am fost băgaţi în vagoane de închisoare. Nu am văzut în viaţa mea astfel de vagoane. Se spune că 50% dintre vagoanele din U.R.S.S., dintre

închisoarea – și tot timpul cu frica pentru viața mea și pentru reîntoarcere. Doamne, voi mai fi eu oare vreodată acasă, în Zurowo, vă voi mai vedea? [...]

De-ar fi să mor aici, țineți minte, că nu aveți voie să mă lăsați aici – aduceți trupul și înmormântați-l în Zurowo, în grădină – îndepliniți testamentul! Iar tu, Miluș, trăiește și ține minte că te-am iubit foarte mult, că te-am iubit mai presus de toate în lume [...] Te-am iubit de la bun început și te voi iubi până la sfârșit.

Kazimierz Szczekowski: Am fost invitat la micul dejun la [Zdzisław – n.t.] Goszczyński, care a primit un pachet de acasă. A fost o costiță excelentă, pateu și cârnați uscați. Am mâncat ca un porc, demult nu am mai mâncat lucruri atât de gustoase, mai ales costița a fost minunată. Nu m-am așteptat la asemenea Sărbători.

Maksymilian Trzepalka: În loc de ouă sfințite, am avut pâine și sare și, pe astea, le-am împărțit unul cu altul în grupă. Cârnați, șunci și ouă nu au fost, pentru că sunt greu de găsit în țara asta.

Le-am avut făcute pe astea din lemn [...] Doamne, cât e de neplăcut! Fiecare dintre noi a fost cu gândul alături de cei dragi.

În lagăr a fost o înviorare fiecare s-a vizitat unul pe altul, făcându-și urări de întoarcere cu bine în Polonia liberă.

Adam Solski

25 martie

Włodzimierz Woyda: De dimineață discuții referitoare la situația noastră de aici. Suntem prizonieri sau internați?

31 martie

Florian Nowakowski: Parcă-i primăvară, dar, din nou,

ger și zăpadă. Afurisită țară. Blestemată.

3 aprilie

Kazimierz Szczekowski: În sfârșit, a răbufnit bomba. Astăzi a plecat primul transport, în jur de 100 de oameni – cu diferite încadrări în armată, vârste și proveniență. Încotro nu se știe. Surescitare enormă în lagăr. Se spune că, până la sfârșitul lunii, ne vor transporta pe toți din lagăr.

Andrzej Rieger: Pleacă primul transport peste 70 de persoane. Ne pierdem în presupuneri – încotro? A plecat Balach. Nu va mai fi limba engleză. Plin de disperare am găsit doi păduchi – în izmene plus al treilea.

Zbigniew Przysasz: Aș dori ca D-zeu să îmi înlesnească întoarcerea (împreună cu toți) în Polonia, la condițiile normale de muncă – să pot termina Dreptul, să îmi realizez planurile cu privire la familie, iar apoi [...] să mă dedic științei, măcar și ca amator, iar, dacă va fi cu putință, cu profesionalism. Iar, pe lângă asta, să-mi conduc viața în așa fel, încât ea să îmi ofere

Julian Budzyn (n. 1909) locotenent în rezervă, medic veterinar. Luat în captivitate la 20 septembrie, s-a aflat la Kozielsk începând cu 2 noiembrie 1939. A fost omorât undeva în intervalul 16-19 aprilie 1940 sau, poate, mai târziu.

Zbigniew Przysasz (n. 1912) sublocotenent în rezervă, funcționar pe bază de contract în cadrul Ministerului de Război, student la Drept la Universitatea din Varșovia. La Kozielsk s-a aflat începând cu cel puțin 18 noiembrie 1939. A fost omorât la 21 aprilie 1940.

Florian Nowakowski (n. 1910) sublocotenent în rezervă, medic internist. Luat în captivitate la 17 septembrie. Începând cu 3 noiembrie 1939, s-a aflat la Kozielsk. A fost omorât undeva în intervalul 23-24 aprilie 1940.

Jozef Trepiak (n. 1893) căpitan, șeful referatului din cadrul Statului-Major al Comandamentului Regional al Corpului VIII din Toruń. Luat în captivitate la 20 septembrie. Începând cu 3 noiembrie 1939, s-a aflat la Kozielsk. A fost omorât la 22 aprilie 1940.

Bătălia de la Poitiers (1356)

logie a contrasocietăților, care a stârnit atât interesul filologilor erudiți, pasionați de geneza jargonului, creat pentru a disimula acțiunile criminale, cât și investigațiile istoricilor, preocupați de decodarea metodelor de agregare ale marginalilor și de revelare a motivelor care au generat diverse variante de rebeliune socială. Toți acești briganzi notorii ai veacurilor XII-XV, în multe cazuri coordonatori ai unor veritabile caste de infractori, indiferent cum sunt numiți (*latrones, bravos, banditi, raubritter, bandoleros, montoneros, cangaçeiros, haiduci, lotrii, rasboiniki, klephtes sau szegénylegények*) constituie – în accepțiunea lui Eric Hobsbawm – simptomele premonitorii ale unor revolte rurale, metamorfoze sociale sau acute crize economice.

Haiducia sau brigandajul, în diversele variante continentale, ajunge fenomenul de rebeliune cu cea mai largă audiență socială. Acțiunile justițiare ale acestor proscrisi charismatici sunt atestate de numeroase documente istorice și folclorice. Ultimele trebuie estimate cu circumspecție, întrucât prelucrează și transfigurează faptele istorice

reale prin filtrul selectiv al culturii populare. Baladele sau cântecele haiducești hiperbolizează excesiv faptele și calitățile eroilor disidenți. Evenimentele istorice particulare, generate de cetele diverselor căpetenii de proscrisi, sunt redefinite în produsul cultural folcloric, căpătând amploarea unor fenomene

generice, cu valoare encomiastică. În fundalul actelor de vitejie ale rebelului social pândeste moartea și tocmai acest risc permanent asumat imprimă aventurilor sale o amprentă eroică. Specii ale creativității plebeiene, legenda și balada epocii premoderne dezvoltă teme precum: întâmplări providențiale, aventuri extraordinare, conflicte oedipiene, inocență persecutată și moartea-sacrificiu a eroului, acaparate ulterior, în epoca modernă și contemporană, de foiletonul popular, cinematografia și serialele TV.

Straturile sociale marginalizate recunoșteau, în creațiile folclorice specifice, propriile lor aspirații justițiare, transfigurate într-o variantă onirică, dematerializată. Visele demosului medieval se mulau pe tipare-moade dominante, corespunzătoare culturii și psihologiei populare. Naratorul popular întreținea mitul latent al imortalității eroului justițiar, conso-

lidându-i prestigiul legendar. În concordanță cu schema respectivă, haiducii, angrenați în nenumărate acte de rebeliune socială, își anihilau perpetuu adversarii, în timp ce realitatea istorică atestă contrariul. După numeroase isprăvi, rebelii erau finalmente trădați, capturați de autorități și, după o judecată sumară, eliminați fizic, prin aplicarea pedepsei capitale, care, în acele vremuri, presupunea procedee sadice, precum tragerea pe roată, în țeapă, jupuirea, spânzurarea sau decapitarea.

Robin Hood

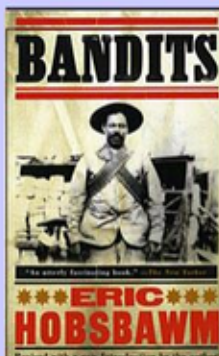
În Anglia anului 1193, regele Ioan Fără Țară, profitând de captivitatea fratelui său, plecat în Cruciadă, regele Richard Inimă de Leu, în afara hotarelor țării, uzurpă puterea în regat și declanșează o suită de persecuții împotriva partizanilor declarați ai monarhului legitim. Sub aceste auspicii, micul nobil Robin de Locksley, un fidel al lui Richard, fiind acuzat de trădare, se refugiază în pădurea Sherwood, de unde animă rezistența împotriva uzurpatorului. Sub numele de împrumut Robin Hood sau Robin al Pădurilor (Robin de Bois), în fruntea unui grup numeros de proscrisi, el îl ridiculizează frecvent pe șeriful din No-

Atacul unor briganzi germani asupra unui oraș

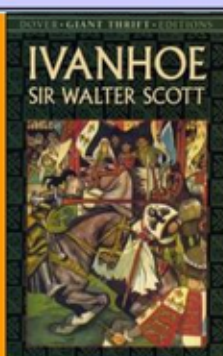
LUMEA INTERLOPĂ A EVULUI MEDIU

OVIDIU MUREȘAN

Coperta volumului
lui Eric Hobsbawm...

Istoricul Eric J. Hobsbawm, german prin naștere și englez prin adopție, a analizat, în monografiile sale de reputație europeană, Primitive Rebels (Rebeli arhaici) și Bandits (Bandiții), geneza, amploarea și figurile reprezentative ale delincvenței continentale, pe parcursul perioadei crepusculare a Evului Mediu și în zorii epocii premoderne. Acești rebeli sociali, studiați de cercetătorul britanic, au animat vreme de secole imaginul colectiv al demosului asediat de permanente spoliieri economice.

... și cea a lui
Walter Scott

Printre personajele emblematice ale universului interlop continental, el îi evocă prioritar pe Robin Hood, Prădătorii sau Întârziații, ceata de infractori a lui Perrot Bearnezul din timpul Războiului de 100 de ani (1337-1453), celebra societate criminală a Coquillarzilor (*Magazin istoric*, nr. 9/2012),

semnalată în veacul al XV-lea, din care, se pare, a făcut parte și notoriul poet francez François Villon. Toți au marcat istoria Europei, prin actele lor scelerate, din vremea Cruciatelor până în Veacul Luminilor. Pe de altă parte, inclasabili și rebelii acestor secole din istoria Europei, fascinanți și redutabili prin

holdupurile lor îndrăznețe, au rămas, o bună perioadă, prizonierii reprezentărilor folclorice, care, precum se știe, au tendința de a croiza estetic delictul, cu scopul de a stimula simpatia păturilor defavorizate ale societății.

Monarhiile acestor regi ai infractorilor și ai argoului au inaugurat o întreagă mito-

Regentul Ioan Fără Țară,
uzurpatorul...

... și Robin Hood, interpretat în film de Errol Flynn

Fortăreața Chalucet, din ținutul Limousin, centrul de operațiuni al lui Perrot Bearnzul

fost decimate în acel război civil din Castilia veacului al XIV-lea.

Chalucet, bârlogul lui Perrot Bearnzul

La sfârșitul secolului al XIV-lea, Perrot Foucaud, zis și Perrot Bearnzul, a fost unul dintre cei mai notorii tâlhari de drumul mare. În fruntea unei bande de dezertori, scelerati și asasini, el a spoliat și a terorizat provinciile din sud-vestul regatului francez, pe parcursul unei perioade îndelungate a Războiului de 100 de Ani, profitând de insecuritatea instaurată în regiune, prin confruntarea militară dintre soldații englezi ai prințului de Walles, supranumit Prințul Negru, și trupele regelui Franței, Carol al V-lea.

Într-o primă fază, redutabilele bande înarmate, lipsite de orice scrupul, s-au mulțumit să prade, slujind alternativ cele două forțe beligerante. Cei mai îndrăzneți lideri ai acestor formațiuni de aventurieri s-au decis, după un timp, să inițieze jafuri în interes propriu. Cea mai cutozătoare decizie a luat-o Perrot Bearnzul. În anul 1380 și-a stabilit centrul de operațiuni în fortăreața Chalucet, situată în inima ținutului Limousin. Din acest castel inexpug-

nabil, protejat de un impresionant sistem de fortificații, unul dintre cei mai celebri infractori ai Evului Mediu a coordonat nenumărate acțiuni de brigandaj, prin care a terorizat, vreme de 13 ani, întregul teritoriu situat între

La Rochelle și hotarele provinciei Auvergne.

Aliindu-se cu alți șapte șefi de bandă, precum renumiții Geoffroi Tête Noire și Aymérigot Marchès, Bearnzul reușea să mobilizeze, în caz de forță majoră, o armată considerabilă, de aproximativ 700 de lăncieri. În zona pe care o stăpânea, acest baron al tâlharilor se comporta ca un aristocrat medieval. Colecta redevențe în natură de la locuitorii satelor din împrejurimi, captura călătorii care refuzau sau nu reușeau să achite taxa percepută pentru traversarea teritoriilor aflate sub controlul său și-i interna în subsolul infect al turnului numit Jeanette, din fortăreața Chalucet, până se plătea suma de răscumpărare. Jefuia sistematic așezările și reședințele senioriale din regiune. Cea mai vestită acțiune militară, pe care a inițiat-o acest brigand din vremea Războiului de 100 de Ani, a fost cea care s-a soldat cu cucerirea și

prădarea orașului fortificat Montferrand.

Orice aventură, oricât de temerară, are până la urmă un sfârșit. În anul 1390, asociatul lui Perrot Bearnzul, Geoffroi Tête Noire, „duce de Ventadour“, moare. Celălalt tovarăș al său de tâlhării, Aymérigot Marchès, a fost capturat în Auvergne, iar apoi condamnat și executat la Paris, sub acuzația de trădare a coroanei franceze. Simțindu-se în pericol, ocupantul ilicit al cetății Chalucet a deschis tratative cu ducele de Berri și după câțiva ani a obținut suma de 250.000 de franci, cu condiția să-și părăsească bârlogul și să-și licențieze banda. Perrot Bearnzul a fost unul dintre puținii bandiți medievali care a beneficiat nu numai de o carieră de tâlhar norocoasă, ci și de o bătrânețe îndestulată și tihnită.

Coquillarzii sau „Frăția Seoleii“

În secolul al XV-lea a funcționat în Franța o organizație criminală numită „Coquille“,

Amelut unde noni accepit fuit quia quod hontur ut breuior et humilior fiat accipit. q grea cam. humile et breue dicitur fuit quia au et cloro. Camur greco uetbo. curuum significat

Miniatură care ilustrează poemul lui William Langland, Piers Plowman (Petru Lucrătorul), care îl evocă pe Robin Hood

tingham, reprezentantul local al puterii centrale, și-i protejează pe toți oprimații.

Din păcate, se pare că vestitul rebel din pădurea Sherwood este doar un personaj de ficțiune. Singurele documente care-l pomenesc sunt cele literare. Poemul lui William Langland, *Piers Plowman* (Petru Lucrătorul) – scris în jurul anului 1377 – îl evocă în premieră pe Robin Hood. Figura sa e celebrată și în numeroase balade populare engleze (secolele XIV-XV), din așa-numitul ciclu haiducesc, precum *Robin Hood și Guy Gisborne*, *Robin Hood și Călugărul*, *Robin Hood și Micul John*, *Robin Hood și Allan-a-Dale* și *Robin Hood îi scapă pe cei trei feciori ai văduvei*. Mitul proscrisului charismatic, generos și justițiar, conturat de imaginarul popular, a fost reluat de cronicarii din secolele XV-XVI. Aceștia, prin perseverență, l-au transformat pe Robin Hood într-un personaj istoric real, metamorfozându-l, concomitent, într-un aristocrat rebel, Robert, conte de Huntingdon. Eroul englez câștigă popularitate mondială în epoca romantismului, când

romancierul scoțian Walter Scott îl utilizează ca personaj de primă mărime în celebrul roman *Ivanhoe*.

Prădătorii, întârziatii sau Marile Companii în regiunea Lyonului

În timpul conflictului anglo-francez din secolele XIV-XV, cunoscut sub denumirea de Războiul de 100 de Ani, cele două tabere beligerante încorporaseră un mare număr de mercenari: scoțieni, gasconi, spanioli, italieni, germani. În anul 1360, întrucât monarhul oficial al Franței, Ioan cel Bun, fusese capturat de englezi în bătălia de la Poitiers (1356), moștenitorul tronului francez, Delfinul Carol, a încheiat pacea de la Brétigny cu regele Angliei, Eduard al III-lea, recunoscând dreptul de stăpânire al acestuia asupra teritoriilor franceze, pe care le ocupase până la data respectivă, cu condiția să renunțe la pretențiile sale asupra Coroanei franceze. În urma finalizării cu succes a

tratativelor, ambele tabere au licențiat trupele de mercenari. Rămăși fără venituri și fără ocupație, foștii lefegii, în număr de aproximativ 12.000, s-au organizat în bande înarmate sau „mari companii” și au început să devasteze regiunea din împrejurimile orașului Lyon, care nu fusese prea tare afectată de jafuri, de pe ur-

**Cavalerul de Guesclin
primind sabia de conetabil
de la Carol al V-lea**

ma incursiunilor anglo-nava-reze, din anii precedenți. Acțiunile acestor prădători, botezați „întârziatii”, erau coordonate de Petit Meschin, fostul comandant al unei companii, pe parcursul Războiului de 100 de Ani.

„Prădătorii” atacau așezările slab fortificate, aplicând în general o tactică defensivă. Orașelor întărite le propuneau taxe de răscumpărare, pentru a nu le bloca prin eventuale asedii pe termen lung. Nu se angajau în confruntări decisive cu trupele autorităților. Preferau să întreprindă raiduri de jaf în grupuri mici și să se regroupeze în puncte stabilite în prealabil. Au angajat o singură luptă de anvergură cu o armată nobiliară, comandată de Jacques de Bourbon, comite de Marche, în 6 aprilie 1362, la Brignais, și au ieșit învingători. Până la urmă, „Marile Companii” au fost convinse, cu promisiuni, de cavalerul Bertrand Du Guesclin, cel mai fidel slujitor al regelui Carol al V-lea, să traverseze Pirineii în Castilia, pentru a se încorpora în trupele lui Henric de Trastámara, care era angrenat într-un conflict cu fratele său, Pedro cel Crud. O bună parte dintre aceste cohorte de infractori au

**Nobilii Jean Poton, senior de Xaintrailles,
mareșal al Franței și tovarăș de luptă
al Ioanei d'Arc, și Etienne Vignolles,
zis La Hire (stânga), războinic francez**

Istorie și film

*Edward și doamna Simpson,
o poveste de dragoste ecranizată și reinterpretată*

EDWARD ȘI DOAMNA SIMPSON

THEO STĂNESCU-STANCIU

Anii '30 ai secolului trecut au cunoscut una dintre cele mai fascinante și, totodată, controversate povești de iubire. Pentru inima unei simple femei, un rege a decis să abdice. Și nu un oarecare rege, ci tocmai chipeșul Edward al VIII-lea al Marii Britanii.

O domnie scurtă (20 ianuarie-11 decembrie 1936), dar plină de controverse... Spirit neliniștit, Edward nu s-a ferit nici să viziteze fronturile de luptă ale primei conflagrații mondiale – pe când era prinț de Wales (îvestit la 13 iulie 1911) –, nici să călătorească la bordul unei aeronave, nici să viziteze unele dintre cele mai defavorizate zone rurale ale imperiului. Dar nici

să sfideze strictele reguli ale protocolului Curții, pe care le considera depășite, sau să se afișeze cu cele mai neașteptate cuceriri – cel mai adesea femei căsătorite, provenind din familii bogate și bine cunoscute în regat. Legătura cu Wallis Simpson (1896-1986), o celebritate mondenă de peste Ocean, având deja la activ un divorț cu scandal, dar și o a doua căsătorie, cu un om de afaceri,

jumătate englez, jumătate american, Ernest Aldrich Simpson (1897-1958), părea că nu va mai șoca pe nimeni. Însă, tânărul rege a ales să renunțe la tron! Și, la 3 iunie 1937, în cadrul unei ceremonii private, la castelul de Candé, în apropiere de Tours, în Franța, noul duce de Windsor se căsătorește cu doamna Simpson (care și-a schimbat numele în Wallis Warfield).

adică „Scoica“, ale cărei rețele de infractori se extinseseră la scara întregului teritoriu al regatului. „Coquillarzii“ au fost conduși, o vreme, de un nobil, care se numea La Hire. Acesta susținea că luptase în anturajul fecioarei din Orléans, Ioana d'Arc. Membrii organizației interlope purtau o scoică, la pălărie, ca semn distinctiv. Surprinzător e faptul că respectivul însemn fusese adoptat și de pelerinii medievali, care se îndreptau spre Compostela, ca să se închine la moaștele Sfântului Iacob. Nu putem exclude ipoteza că, poate, unii dintre componenții bandei proveneau dintre impostorii care se infiltrau în grupurile de pelerini, pentru a-i jefui, deși, în mod predilect, „Coquillarzii“ erau recrutați dintre veteranii care supraviețuiseră Războiului de 100 de Ani. Aderenții „Frăției Scoicii“ comiteau o gamă amplă de infracțiuni: de la înșelăciuni, cabriolaje nocturne și proxenetism, până la falsificarea de bani, răpiri de persoane și crime. Neofiții erau obligați să presteze un jurământ de fidelitate și tăcere, asemănător cu *omerta* practică de Mafia siciliană. Trădătorii erau lichidați de foști

*François Villon,
poetul presupus
coquillard*

confrăți din organizație, rămași în libertate.

O rețea a „Frăției Scoicii“ a fost anihilată la Dijon, de procurorul orașului, Jean Rabustel, care, în anul 1455, a organizat o ambuscadă și a reușit să captureze întreaga cazără de infractori. Banda de delincvenți a fost arestată la cererea cetățenilor din oraș, care-i suspectau pe „Coquillarzii“ de crime, jafuri nocturne și înșelăciuni, întrucât aceștia risipeau sume însemnate de bani în bordeluri și taverne, fără a presta activități lucrative. Procesul, început la 3 octombrie 1455, a fost ex-

trem de dificil, întrucât infractorii au refuzat să facă declarații sau mărturisiri. Singurul care a acceptat să coopereze cu autoritățile a fost un nou sosit în bandă, Dimenche Le Loup. Dintre cei 64 de membri ai bandei, capturați la Dijon, o parte au fost condamnați la pedeapsa capitală. Se presupune că inclusiv faimo-

Eu sunt François (ăsta-i cusurul!)/
De la Paris, mai dimprejurul/
Acum va ști, legat cu șnurul/
Grumazul meu cât trage curul.

(François Villon, *Tetrastih*
pe care-l făcu Villon
când fu judecat de moarte)

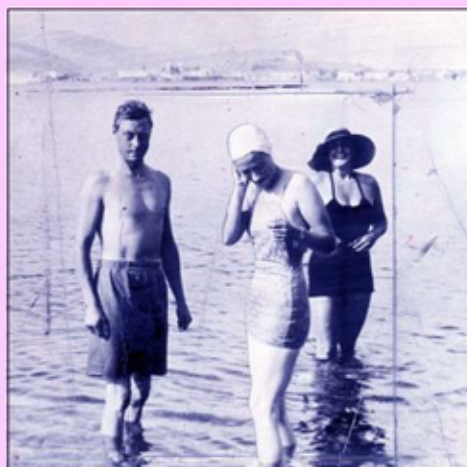
sul poet medieval François Villon a făcut parte din anturajul ramurii pariziene a „Coquillarzilor“.

Probabil că toate aceste personaje individuale sau colective, notabile în istoria crimei organizate din Evul Mediu, popularizate în memoria colectivă sau cronică-rească de asasinatelor, tâlhăriile și acțiunile de guerillă întreprinse împotriva autorităților statale, ar fi etichetate, în zilele noastre, drept teroriști și ar intra în vizorul serviciilor speciale. ■

POVEȘTILE MARELUI TRIANON

La mijlocul lunii iunie 2015 la Castelul Versailles a fost vernisată expoziția *Le Grand Trianon: de Louis XIV à Charles de Gaulle* (Marele Trianon: de la Ludovic al XIV-lea la Charles de Gaulle), ilustrând povestea acestui palat, ce se înalță în curtea castelului Versailles în vremea lui Ludovic al XIV-lea. Trianonul de porțelan, construit în 1670, locul în care s-a desfășurat povestea regelui cu marchiza de Montespan, a fost distrus în anul 1687 și înlocuit cu Trianonul de marmură, devenit la începutul secolului al XIX-lea, palatul imperial a lui Napoleon, apoi muzeu și, odată cu Republica a V-a, reședință prezidențială.

Expoziția cuprinde planurile Trianonului, gravuri, capodopere ale picturii comandate de Ludovic al XIV-lea și de Napoleon I, mobilier, ilustrând transformările prin care a trecut palatul, dar și personalitățile care au locuit aici.

La malul mării

Perspectiva Madonnei

O nouă producție – datată 2011 – a mers pe aceeași linie a încercării de retușare a imaginii oarecum negative lăsate vremii de mondena americană. De astă dată, o altă personalitate controversată a epocii – cântăreața Madonna – a produs filmul (împreună cu Kris

Thykyer), a conceput scenariul (alături de Alek Keshishian) și a regizat pelicula cu titlul *W.E.*

La aproape 75 de ani de la criza provocată de abdicarea lui Edward al VIII-lea în Regatul Unit, se putea spune că un nou val de interes față de tumultuoasa poveste de dragoste se făcea resimțit în întreaga lume și, în special, în insulă.

Pe una dintre cele mai cunoscute scene, la Hampstead Theatre, se juca, cu destul de mare succes la public, *The Last of the Duchess* (Ultima dintre ducese), piesa lui Nicholas Wright, având ca punct de plecare cartea celei care a încercat să se apropie de ducesa de Windsor în ultimii ei ani de viață, Lady Caroline Blackwood (1931-1996), dar s-a lovit de zidurile ridicate de avocata acesteia, Suzanne Blum (cu toate că a fost scrisă în 1980, lucrarea nu a putut vedea lumina tiparului decât după moartea avocatei, în 1995!).

Tot acum, sub semnătura cunoscutului scriitor și biograf al Casei regale, Hugo

Vickers, a apărut și *Behind Closed Doors: The Tragic Untold Story of the Duchess of Windsor* (În spatele ușilor închise: Tragica și neistorisita poveste a ducese de Windsor), dedicată ultimilor zece ani din viața ducese, petrecuți într-un apartament din Paris, suferind de demență și singurătate. Atât renumele autorului, cât, cel mai probabil, noua sa lucrare, au determinat-o pe Madonna să îl numească printre consultanții peliculei. „Wallis Simpson a fost una dintre cele mai bârfitate, pe nedrept, femei ale secolului XX” – a declarat adesea Vickers.

Însă pentru Madonna, Wallis Simpson a reprezentat nu numai un model, ci, chiar mai mult, o transfigurare a propriei vieți: o femeie care a încercat, mereu, să se adapteze dificilei societăți londoneze și nu a reușit. După căsătoria cu regizorul britanic Guy Ritchie (2000), și Madonna s-a mutat la Londra. Experiența de acolo a durat atâta vreme cât și mariajul, în 2008, după divorț, regina muzicii pop revenind în New York.

„A fost printre marile neînțelese ale vremii” – le-a răspuns jurnaliștilor Madonna, încercând să le explice atracția pe care a manifestat-o încă din tinerețe față de personaj. „Mi s-a părut ca un animal speriat, prins în cușcă, destul de fragilă, suferind profund [...] Un caracter de-a dreptul provocator. În același timp, enigmatică și misterioasă, deloc frumoasă în sensul convențional al cuvântului, nici prea tânără, de două ori divorțată, cu nimic aparent ieșită din comun decât restul

putea să se gândească la nașterea unei idile. Mai ales că Edward – interpretat de Stephen Campbell Moore, prea tânăr, au considerat criticii, la cei 26 de ani în momentul turnării peliculei, pentru un Edward de 42 de ani! – își câștigase deja reputația de distrugător de căsnicii, de playboy răsfățat și mereu nemulțumit. Refuzul lui Wallis de a ceda ispitei princiare îl încrâncenează și mai mult. Obişnuit să obțină tot ce își dorea, Edward nu se poate opri în fața dragostei ce-i leagă pe cei doi americani.

Personajul întruchipat de Joely Richardson a fost astfel creat, încât să atragă simpatia publicului, să schimbe percepțiile generale și să arate cu degetul spre un alt vinovat. În contrapartidă, mai ales prin comparație cu fratele mai mic și soția acestuia – Albert (Bertie, viitorul George al VI-lea, 1936-1952) și Elizabeth Bowes-Lyon (1900-2002) –, noul Edward devine, dacă nu întruchiparea răului, cel puțin un caracter de blamat.

El și ea

Ingredientele perfecte pentru orice poveste de succes: capete încoronate, femei frumoase, peisaje exotice, mari iubiri... Mai mult chiar, cum Edward devenise deja un adevărat erou al marelui ecran – multe dintre programele de știri îi urmăreau peste tot pașii, fiind atât una dintre cele mai fotografiate celebrități, cât și un adevărat lansator de tendințe în modă –, trecerea de la realitate la ficțiune s-a făcut extrem de ușor.

Una dintre primele pelicule care au fost dedicate celei care devenise „povestea de dragoste a secolului trecut” – *Edward & Mrs. Simpson* – a fost realizată în studiourile de televiziune Thames, pentru compania ITV, și a fost lansată în 1978. În rolurile principale – un nume mare al ecranului: britanicul Edward Fox (cunoscut mai ales pentru performanța din *Ziua șacalului*, 1973), alături de mai puțin cunoscuta pe atunci new yorkeză Cynthia Harris. Mini seria de televiziune, cu șapte episoade de 50 minute fiecare – recompensată, în 1979, la BAFTA (organizație non-profit a profesioniștilor din film și televiziune din Marea Britanie, fondată în 1947), cu premii pentru Cel mai bun actor și Cele mai bune costume și, în 1980, cu un premiu Emmy – a beneficiat de scenariul lui Simon Raven (1927-2001), care a avut la bază biografia regelui Edward al VIII-lea scrisă de mătușa lui Fox, scriitoarea Frances Donaldson (1907-1994). Iar legăturile lui Edward Fox cu lumea lui

Edward nu s-au oprit aici! Prima soție a actorului – Tracy Reed (1942-2012) – era nepoata uneia dintre amantele prințului de Wales, Freda Dudley Ward (1894-1983).

Filmul a fost realizat în manieră clasică britanică, sub bagheta regizorală a lui Waris Hussein, un indian care a reușit să facă carieră la BBC, traducând în urdu și hindi opera lui Shakespeare, dar și pe platourile de filmare – unde a lucrat cu monștrii sacri Laurence Olivier sau Bette Davis. Impresionează atenția la detalii, la creionarea nu numai a personajelor centrale, ci și a celor cu apariție mai mult sau mai puțin episodică: prim-ministrul Stanley Baldwin (întruchipat de David Waller, 1920-1997); regina Mary (legendara actriță Peggy Ashcroft, 1907-1991, Cavaler al Imperiului din 1956); viitorii premieri Clement Attlee (Patrick Troughton, 1920-1987) și Winston Churchill (Wensley Pithey, 1914-1993).

Ea și el

Subiectul atât de... britanic, va fi din nou „atacat” de o echipă engleză: regizor David Moore (care și-a legat numele, în special, de importante seriale de televiziune, precum *Miss Marple*, *Merlin*, *The Forsyte Saga*) și Sarah Williams – scenaristă. Însă, de astă dată o cu totul altă versiune părea să se contureze în producția Wallis &

Edward (2005), cunoscută și sub denumirea cu care a rulat în Canada – *Her Royal Affair* (Aventura ei regală). După cum încearcă să o demonstreze și titlul inițial, povestea va fi spusă, de astă dată, din perspectiva monezii Wallis, interpretată, cu umor și spirit, de Joely Richardson.

Este oare americana Wallis Simpson o seducătoare de meserie, care și-a pus în minte să devină regina Angliei?! Sau, într-adevăr, a fost prinsă în mrejele unei povești de amor din care nu mai poate ieși?!

Începutul filmului pare să schimbe istoria: Simpson – cea pe care contemporanii o descrieseră drept cea mai „interesantă femeie urâtă-frumoasă” sau „femeia în trup de bărbat” – în varianta... superbe Joely Richardson – apare extrem de îndrăgostită de cel de-al doilea soț, Ernest (carismaticul David Westhead). Când îi este prezentat prințul de Wales, nimeni nu

În vacanță în Regatul Iugoslaviei în anul 1936

Voastră", cu toate că formula corectă ar fi fost „Alteța Voastră Regală". Cu toate că pentru mulți societatea anilor '30 nu mai are astăzi necunoscute, în mai multe rânduri sunt prezentate scene de mese la care participă femei stând una lângă cealaltă, tiparul vremii fiind bărbat, femeie, bărbat, femeie.

Apar și denaturări flagrante ale istoriei. Personajul lui Edward al VIII-lea ne este înfățișat turnând, la un cocktail party, într-un pahar de șampanie benzedrină, drogul care înlătură senzațiile de oboseală și foame; în realitate cel care o făcea era unul dintre prietenii săi, politicianul conservator Sir Henry „Chips" Channon (1897-1958)! Iar excesele eroului Edward al VIII-lea în viziunea Madonnei nu se opresc aici. În plină criză regală, iubitul lui Wallis încearcă să-și înecă amarul în alcool. Cât se poate de fals: destul de puține lucruri pentru care premierul Stanley Baldwin l-a apreciat pe tânărul rege în acele momente a fost caracterul sobru cu care a trecut peste întreg calvarul.

Într-o altă scenă, ducesa de York (viitoarea Regină Mamă Elizabeta) îi mărturisește regelui George al V-lea tocmai opusul vorbelor pe care le-a rostit în realitate: „sunt sigură că lui David [Edward, prințul de Wales - n.a.] îi sunt sorocite lucruri mărețe".

Pe regina Mary a Regatului Unit (1910-1936), soția rege-

La bătrânețe

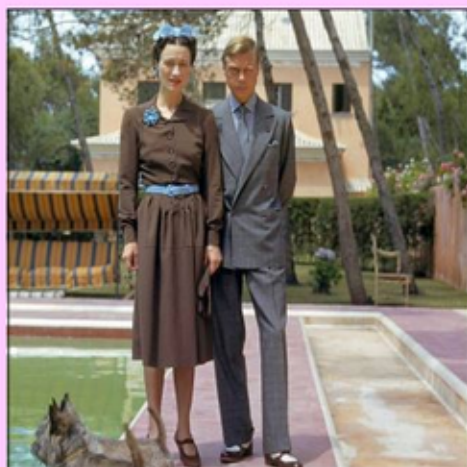
lui George al V-lea, scenariștii au „procopsit-o" cu un puternic accent german, cu toate că cei care au cunoscut-o au spus că el era aproape imperceptibil.

Dar unele dintre cele mai criticate scene sunt cele în care cuplul Simpson-Edward este urmărit de paparazzi în celebra lor croazieră mediteraneană, la bordul iahtului „Nahlin" din august și septembrie 1936. Pe primele pagini ale ziarelor din insulă

apare titrat cu majuscule: „Scandal regal"! Însă, în afara unei fotografii surprinse în timpul acelei călătorii, în care Wallis Simpson îi atinge, discret, brațul lui Edward, dar care nu a apărut în presa britanică, toate publicațiile engleze au evitat să vorbească despre aventura regală. Prietenul lui Edward, politicianul și magnatul presei lordul Beaverbrook (1879-1964), a reușit să-și convingă confracții să dovedească o completă discreție. Tot ceea ce s-a publicat despre controversata croazieră a fost doar o listă de pasageri, pe care era înscris și numele doamnei Simpson, iar britanicul de rând nu a știut despre povestea de dragoste decât în decembrie, după abdicare. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
cultural.srr.ro

O viață liniștită, departe de lumea politică

și, cu toate acestea, a reușit să îi fure inima bărbatului care deținea una dintre cele mai importante poziții în lume [...] Povestea m-a intrigat și am dorit mereu să o înțeleg. Dar, de asemenea, m-a atras și din perspectiva conceptului de cult al celebrităților, de vânătoare a lor, prezentă atât atunci, cât și acum“.

Scenariul – realizat de cântăreață împreună cu libanezo-americanul Alek Keshishian, autorul celui mai cunoscut documentar dedicat Madonnei, *Madonna: Truth or Dare* (Madonna: Adevăr sau provocare, 1991) – a încercat să îmbine trecutul cu prezentul, într-un joc de oglinzi paralele. Un personaj din contemporaneitate, Wally Winthrop (Abbie Cornish), o casnică nefericită din New York, neglijată de soț, își găsește alinare în marea poveste de dragoste a veacului trecut dintre Wallis Simpson (Andrea Riseborough) și Edward al VIII-lea (James D'Arcy). Încetul cu încetul, Wally devine de-a dreptul pasionată și încearcă, prin orice mijloace, să se apropie de eroii care au

făcut-o să suspine. Pleacă la Londra, să participe la o licitație unde fuseseră scoase la vânzare obiecte ce le-au aparținut îndrăgostiților, iar acolo, își găsește și ea iubirea – Evgheni (Oscar Isaac), paznic la celebra casă de licitație Sotheby, deținător al multor secrete ale vechii povești de dragoste, care a condus la una dintre cele mai cunoscute crize regale.

Inadvertențe istorice

Ca multe dintre experiențele Madonnei, filmul nu a scăpat de critici. Mai ales că a promovat destul de multe inadvertențe, unele dintre ele flagrante, față de adevărul istoric.

În primul rând, presa nu a putut să treacă cu vederea faptul că W.E. nu a pomenit nimic de simpatiile naziste destul de pronunțate ale celor doi îndrăgostiți, atestate nu numai de filmarea întâlnirii din octombrie 1937 cu Hitler, la Obersalzberg, dar și de numeroasele însemnări existente în rapoartele FBI (*Magazin istoric*, nr 6/1993). Mai mult, într-o replică prin care încerca să explice vizita în Germania nazistă a ducelui și ducesei de Windsor, un per-

sonaj declara în 1939: „Ce, Winston Churchill nu a luat masa cu Stalin?!“ – lucru care nu se întâmplase până atunci, ci abia trei ani mai târziu, în 1942, când Uniunea Sovietică și Marea Britanie erau aliate împotriva lui Hitler.

Pe fundalul mai multor scene, sunt prezentate apoi funeraliile regelui George al V-lea (1910-1936) ca fiind cele ale regelui George... al III-lea (1760-1820), care se petrecuseră doar cu... 116 ani în urmă! Ironicii au și notat că Hollywoodul se dovedește încă o dată incapabil să facă diferență între un rege britanic și altul.

Edward al VIII-lea, căruia, după cum îi povestește în film chiar el doamna Simpson, membrii familiei îi spuneau David, este strigat, de mai multe ori, de fratele mai mic... Edward!

Mai multe aspecte legate de etichetă au fost omise de realizatorii producției, fie denumiri oficiale, fie mult mai simple reguli de conduită. Înainte de moartea tatălui, George al V-lea, prințul de Wales este numit „Maiestatea

La o recepție alături de președintele Richard Nixon

În luna aprilie a fost numit în fruntea lui Joint Intelligence Committee (Comitetul reunit pentru informații, parte a Cabinetului britanic care coordonează serviciile de securitate și informații ale Marii Britanii) Patrick Dean, cel care avea să joace un rol hotărâtor atât în operațiunea Mosaddeq, cât și în cea din Egipt. Definitiv pentru ideile acestui personaj poate fi următoarea întâmplare. La un dineu oficial desfășurat la Washington, Dean s-a adresat audienței: „Domnilor – și arătând către Allen Dulles –, prieteni conspiratori...”.

La 25 iunie 1953, Americanii și-au dat acordul pentru planul „Ajax”, prin care se urmărea crearea unei atmosfere care să oblige populația să aleagă între o instituție consolidată, monarhia, și un viitor incert, reprezentat de Mosaddeq. Mai rămăsese să fie convins șahul să semneze două decrete: unul prin care îl demitea pe Mosaddeq și altul prin care îl numea premier pe generalul Zahedi, considerat capabil să preia funcția.

Convingerea șahului nu a fost o operațiune prea simplă. Singura persoană în care avea încredere era sora lui geamănă, Ashraf. Dar o trimisese în Elveția, pentru că Mosaddeq o acuza că sifonase cinci milioane de riali din Banca Agricolă. Ashraf a fost convinsă să meargă la Teheran la 25 iulie și a plecat, peste cinci zile, convinsă că a reușit. A fost o întrevedere cu mult scandal. Dar când la 1 august 1953 colonelul Norman Schwarzkopf, fostul consilier al jandarmeriei șahului, a revenit la Teheran, a constatat că șahul se răzgândise. El i-a sugerat lui Kermit să îl întâlnească personal pe șah. În final, acesta s-a decis. La 8 august 1953, președintele Eisenhower și-a dat acordul final pentru „Ajax”. Transmisia în

limba persană a postului BBC din acea noapte a schimbat formula de indicare a orei din „Este acum miezul nopții la Londra” cu „Este acum exact miezul nopții la Londra”. La auzul transmisiei, șahul a plecat la vila sa de vânătoare de la Marea Caspică și a semnat două decrete în alb.

La 15 august Mosaddeq a primit informații detaliate despre complot. A doua zi, când comandantul Gărzii Imperiale a sosit la ora 10.00 cu decretul șahului de destituire, l-a arestat. Șahul a fost sfătuit să părăsească țara. A și făcut-o, zburând la Bagdad, apoi la Roma.

Între timp, la Teheran se declanșase vânătoarea contra complotiștilor. La Washington s-a luat decizia să se abandoneze operațiunea și s-a transmis o telegramă prin care membrii CIA implicați erau chemați acasă. Dar britanicii, prin intermediul cărora trebuia să ajungă la destinatari, au ținut pe loc telegrama, până când conspiratorii au fost în stare să recapete inițiativa.

S-au pus în circulație scrisori false, potrivit cărora Tudeh (partidul comunist iranian) intenționa să spânzure toți mulahii de stâlpii de iluminat public. S-au făcut copii după decretul șahului de

destituire a lui Mosaddeq și au fost răspândite prin tot orașul. Britanicii au decis „să scoată băieții în stradă”. S-au pus la bătaie 100.000 de dolari. La 17 august, străzile s-au umplut. Oamenii scoși în stradă au acționat ca provocatori ai Tudeh, atacând moscheile. La un moment dat, cei din Tudeh și-au dat seama ce se petrece și și-au retras simpatizanții din stradă, dar era prea târziu. Erau deja 300 de morți.

În 19 august, când generalul Zahedi trebuia să anunțe la radio că a fost numit de șah prim-ministru, un britanic a trebuit să îi încheie

Kermit Roosevelt era nepotul fostului președinte american Theodore Roosevelt. Kim Philby l-a numit „Americanul liniștit”. El condusese culegerea de informații în lumea arabă în timpul războiului, pentru OSS. Condamna modul de a face politică al britanicilor și susținea că relațiile dintre Occident și Orientul Mijlociu trebuia să fie reciproc avantajoase

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● „Domnilor, prieteni conspiratori!“ ● Șahul se hotărăște cu greu ● O telegramă întârziată cu folos ● Nu se putea încheia la nasturi ● Sfatul lui Tito și cel al nepotului președintelui Theodor Roosevelt ● „Gamal, întoarce capul, să îți torn otrava!“ ● Lăsați-i să fiarbă în suc propriu

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Dacă, prin absurd vorbind, cineva ar avea acces doar la evenimentele și documentele privind evoluțiile din Iran și Egipt din deceniul al șaselea al secolului trecut, și-ar putea pune, pe bună dreptate, întrebarea dacă nu cumva rivalitățile dintre Statele Unite și Marea Britanie erau mai ascuțite decât cele dintre aceste state și U.R.S.S. Viziunile celor două state aliate în privința Orientului Mijlociu se deosebeau fundamental. Britanicii își închipuiau că vor putea trata națiunile arabe din zonă la fel ca înainte de război. În schimb, americanii au înțeles rapid că trebuia să sprijine regimuri care să facă reforme sociale și politice, care, împreună cu ajutorul economic american, să ducă la crearea unor regimuri politice stabile, care să fie orientate către lumea liberă, nu către comunism. Iranul premierului Mosaddeq și Egiptul colonelului Nasser au fost locurile în care concepțiile americană și britanică s-au confruntat.

Una dintre problemele britanicilor în Orientul Mijlociu a fost aceea că au supraestimat pericolul comunist. Într-adevăr, Moscova căuta să pătrundă în acest spațiu, dar așa cum arată cartea lui Christopher Andrew și Vasili Mitrohin, *The world was going our way. The KGB and the battle for the Third World* (Lumea mergea pe calea noastră. KGB și bătălia pentru Lumea a Treia), Basic Books, 2006, rezultatele obținute au fost foarte slabe și de scurtă durată. Explicabil cumva, căci credința profundă a islamiștilor nu se putea împăca cu ateismul comunist.

Le-a fost destul de greu britanicilor să îi convingă pe americani că Mosaddeq era un pericol pentru interesele occidentale și omul care putea duce Iranul în sfera de influență a Moscovei. După ce generalul Dwight Eisenhower a devenit președintele Statelor Unite, lucrurile s-au schimbat. În aprilie 1953, șeful CIA, Allen Dulles, și directorul adjunct pentru Operațiuni, Frank Wisner, își dau acceptul pentru o colaborare care avea ca scop îndepărtarea lui Mosaddeq de la putere. A contribuit la această decizie și faptul că premierul iranian a început negocieri cu sovieticii.

În ciuda avertismentelor venite din partea informațiilor militare și a Ambasadei britanice din Cairo că nu exista o alternativă politică internă viabilă la Nasser, MI6 s-a apucat să construiască planuri pentru guvernul care urma să îl înlocuiască pe Nasser. La sfârșitul lunii august 1956, poliția secretă egipteană a făcut arestări în rândul personalului agenției de presă ANA, care servea drept acoperire pentru rezidentura MI6 în Egipt. Rămas fără agentură în Egipt, MI6 a încercat să îl otrăvească pe Nasser. Este semnificativ pentru raporturile dintre britanici și americani, din Egipt, următorul episod. Miles Copeland, muzician, om de afaceri și principal consilier occidental al lui Nasser (și ofițer CIA sub acoperire), pe fondul acestor tentative britanice și israeliene, i-a spus într-o zi: „Gamal, întoarce puțin capul, să văd dacă pot să îți torn puțin otrăvă în cafea!”. Gamal, arătând către agenții care îl păzeau, i-a spus că nu avea nicio șansă.

La 22 octombrie 1956, serviciul de informații externe francez a aranjat o întâlnire lângă Sèvres la care au participat: Shimon Peres, ministrul Apărării, David Ben-Gurion, premierul, și șeful Statului Major General, Moshe Dayan, cât și premierul francez Christian Pineau și ministrul de Externe Guy Mollet. A fost prezent și Patrick Dean. În acea noapte, americanii au înregistrat un trafic sporit între Tel Aviv și Paris. S-a încheiat o alianță franco-israeliană, potrivit căreia francezii le livrau avioane cu reacție și informații tehnice privind cercetările nucleare, iar Mossadul oferea informații despre mișcările naționaliste din Africa de Nord. S-a convenit și planul de atac contra Egiptului.

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor este cunoscută. Să mai precizăm doar că după declanșarea atacului contra Egiptului, ofițerii CIA de la Londra au primit ordin să întrerupă

orice colaborare în problemele Orientului Mijlociu și „să-i lase pe britanici să fiarbă în suc propriu”. Atunci când Nasser ar fi fost pe punctul să își dea demisia, ambasadorul sovietic și cel american l-au convins să renunțe. De asemenea, știrile privind decizia sovieticilor de a acorda sprijin militar Egiptului s-au dovedit dezinformări strecurate de americani. Decizia lui Nasser de a bloca Canalul de Suez a avut un efect dramatic asupra economiei Marii Britanii. Rezervele de petrol au scăzut cu 15%. Statele Unite au refuzat să acorde Marii Britanii un împrumut și costurile presupuse de achiziția

de petrol din alte surse au dus la prăbușirea lirei sterline. Eden a aflat că nu mai puteau continua războiul cu lide-rul egiptean. Trebuie precizat și că acest război s-a desfășurat în paralel cu înăbușirea revoltei anti-sovietice izbucnite la Budapesta (Magazin istoric, nr. 7-11/1996).

În ianuarie 1957, Anthony

Eden demisiona. Testamentul lui politic afirma că dacă Marea Britanie dorește să mai joace vreun rol în lume, trebuia să își asigure mijloacele financiare și independența economică. Pentru asta, trebuia să exceleze în domeniul tehnologiilor, să taie drastic cheltuielile militare și să se apropie de Europa, deși, probabil, Comunitatea Europeană nu avea să primească cu bucurie un astfel de gest.

Si totuși, peste ani, în faza de pregătire a celei de a doua invazii a Irakului (din 2003), șeful CIA, George Tenet, își întreba subordonații de ce cele mai bune informații pe care le citea despre Irak proveneau de la SIS – cel puțin așa ne spune Bob Woodward, în cartea *Plan of attack* (Planul de atac; o reconstituire a modului în care președintele american George W. Bush a decis și pregătit atacarea Irakului), Simon and Schuster, 2004.

(Va urma)

Planul convenit pentru atacarea Egiptului prevedea ca Israelul să ajungă în 24 ore la Canalul de Suez, după care Franța și Marea Britanie să dea un ultimatum lui Nasser. Deși israelienii nu atinseseră obiectivul fixat nici după 72 de ore, ultimatumul a fost totuși lansat. În final, trupele anglo-franceze au fost obligate să lase locul „căștilor albastre” O.N.U.

nasturii, așa de agitat era. Seara, reședința lui Mossadeq era ocupată de rebeli, iar a doua zi de dimineață era și el arestat. La 22 august revenea la Teheran, în triumf, și șahul.

Kermit Roosevelt considera că dacă sprijini material un plan de modernizare într-o țară înapoiată, îi asiguri stabilitate politică internă și un șef competent, acea țară va evolua către democrație. În ciuda lecturilor sale aprofundate despre Iran, a ignorat rolul mișcărilor politice și religioase în istoria Iranului. El credea că mulahii vor dispărea pe măsură ce progresează modernizarea țării.

Dacă în Iran, americanii și britanicii au acționat, cât de cât, la unison, în Egipt lucrurile au stat altfel. Țara fusese aleasă de americani pentru a experimenta teoria privind necesitatea reformelor. CIA a luat legătura cu un grup de ofițeri, între care se distingea Gamal Abdel Nasser, care avea puternice sentimente antibritanice. Stația MI6 din Egipt, condusă de Geoffrey Hinton, prieten cu Kim Philby, omul Moscovei, nu avea habar nici de existența acelui grup de ofițeri dornici să aducă schimbări în țară, nici de planurile americanilor. Preluarea puterii de către generalul Muhammad Neguib, la 22 iulie 1952, i-a luat prin surprindere pe britanici.

Nasser era nemulțumit de cantitatea de armament pe care o primea de la britanici și francezi. În mai 1955, sfătuit de liderul iugoslav I.B. Tito, i-a contactat pe sovietici. La 26 iulie 1955 primele loturi de armament au început să plece din Praga către Cairo. La 21 septembrie afla și Londra. Noul ambasador britanic era primit de Nasser, care îl informa

că a încheiat un târg cu furnizorul de armament al israelienilor, Cehoslovacia. De fapt, Kermit Roosevelt îl sfătuisese să le spună britanicilor că armele veneau din Cehoslovacia, nu de la sovietici ne spune Stephen Dorri, autorul cărții *MI6. Inside the covert world of Her Majesty's Secret Intelligence Service* (MI6. În interiorul lumii sub acoperire a Serviciului Secret de Informații al Majestății Sale), apărută la Simon and Schuster, în anul 2000.

Americanii negociau în vremea asta în secret un acord prin care Israelul să facă o serie de concesii, în schimbul asigurării păcii din partea arabilor. Israelul luase în calcul, fără să-i anunțe pe americani, posibilitatea să ceară arme de la sovietici, dacă americanii presau prea tare.

La 26 noiembrie 1955, britanicii le-au furnizat americanilor informația că dacă S.U.A. nu acceptau să finanțeze proiectul barajului de la Aswan,

Colonelul Norman Schwarzkopf fusese polițist și a condus ancheta legată de răpirea copilului lui Lindbergh; fiul lui a comandat operațiunea „Desert Storm”, invadarea Irakului în 1990

atunci Egiptul avea să se îndrepte către sovietici. La 14 decembrie, britanicii și americanii au făcut oferta să finanțeze proiectul, sub supervizarea Băncii Mondiale. La jumătatea lunii iulie 1956, oferta a fost retrasă. Nasser luase în calcul, între variantele de răspuns, naționalizarea Canalului de Suez. La 26 iulie, într-un discurs ținut la Alexandria, Nasser a anunțat naționalizarea. Seara, premierul britanic Anthony Eden a convocat un consiliu de război, care a durat până la ora 04.00. Un prim-ministru care își sporise masiv doza de medicamente luate, inclusiv doza de benzedrină, menită să contracareze starea de somnolență indusă de celelalte medicamente, a afirmat că „Mussoliniul arab” trebuia distrus.

franchețea cu care își exprima părerile. Într-o epocă în care moralitatea era relativă, era o persoană morală, chiar pioasă. Elegantă, fără ostentație, avea o fire modestă în ciuda unei averi uriașe, iar boala venerică care i-a răpus soțul i-a lăsat urme adânci pe obraz și în suflet.

Spiritul, dar mai ales averea i-au adus o mulțime de pretendenți, toți refuzați de prințesă.

Favorita noii regine

Cu prilejul căsătoriei, din 1770, a Delfinului Franței cu Maria Antoaneta, arhiducesă de Austria, prințesa de Lamballe a venit la Curte. A devenit prietena apropiată a Mariei Antoaneta în primii ani ai căsătoriei acesteia cu Delfinul. I-a oferit sprijin în timpul unor ani grei în care la neînțelegerile cu soțul – care a dorit chiar să o repudieze se adăugau și reticența, chiar ura cu care era privită de doamnele de la Curte, o suită de bârfe și răutăți care au urmat-o până la moarte. Cele două prințese marginalizate și marcate, una de boală, cealaltă de apartenența la o dinastie străină, s-au apropiat.

Maria Antoaneta, regină a Franței din 1774, și-a numit prietena administrator al Casei Regale. Regele s-a opus, dar în zadar; prințesa era favorita reginei. Buna înțelegere nu a durat, tână regină nefiind mulțumită de prințesă care avea o fire onestă, dar austeră, înclinată spre rugăciune, care nu iubea balurile, petrecerile și nici viața strălucitoare.

Un alt motiv al rupturii produse între regină și prințesa de Lamballe a fost apariția la Curte a ducesei de Polignac, Jolande Martine Gabrielle, care a devenit prietena favorită

Ludovic-Alexandru de Bourbon-Penthièvre, prinț de Lamballe

a reginei, în 1775, înlăturându-o pe prințesa de Lamballe.

Regina a căzut pradă intrigilor țesute de noua sa prietenă, precum și firii sale, formându-și un grup intim de o moralitate relativă, cu care își petrecea timpul, neglijându-și îndatoririle de mamă și regină și stârnind oprobriul public, într-o epocă în care monarhia era din ce în ce mai urâtă de francezi, iar pamfletele antimonarhiștilor umpleau periodic străzile Parisului.

Marie-Louise-Thérèse a părăsit, în 1775, Curtea și vreme de nouă ani a trăit retrasă, a călătorit în Italia, fiind considerată o prințesă melancolică și lipsită de noroc. S-a ocupat de acte de caritate și era vestită pentru ajutorarea săracilor și mai ales a orfanilor, acte rare într-o epocă în care marea nobilime nu se îngrijea nici măcar de proprii copii.

Pamfletele antimonarhiștilor au tratat-o vreme de decenii ca iubita secretă a reginei, justificând prietenia și loialitatea acesteia printr-o presupusă relație lesbiană. O regină puțin populară, hulită de Curte și în egală măsură de antimonarhiști, nu putea să aibă o prietenă adevărată, doar o relație interzisă.

Activitatea masonică a prințesei de Lamballe a fost înconjurată de mister. A făcut parte dintr-o lojă feminină, a fost mare maestră, o precursoră a afirmării drepturilor femeilor? Întrebări la care istoriografia franceză are multiple și contradictorii răspunsuri.

În vreme de restriște, în 1789, prințesa a revenit cu loialitate alături de prietena sa, care a rechemat-o la Curte. A urmat familia regală în Palatul Tuileries. Și-a transformat casa în salonul simpatizanților – din ce în ce mai puțini – ai monarhiei, a încercat să-i aducă la aceeași masă pe reprezentanții de seamă ai Adunării Naționale și pe simpatizanții familiei regale.

Atunci când părea să fie ultima speranță, prințesa a încercat să ajute familia regală să fugă din Franța. Tentativa a eșuat, doar prințesa a reușit să plece, cu un pașaport dat de ministrul Afacerilor Străine. A devenit singurul ambasador al familiei regale franceze aflate în închisoare și a căutat sprijin la monarhiile europene.

Ajunsă la Londra, în 1791, a fost sfătuită să nu se mai întoarcă la Paris, să-și salveze viața și ce se mai putea din avere, să rămână la Londra sau să meargă în Italia. Devenise o contrarevoluționară, activitățile sale fuseseră denunțate în fața Comitetului Revoluționar și viața îi era în pericol dacă se întorcea în Franța. Nu a ascultat aceste sfaturi și a revenit la Paris, atunci când a aflat că regina era în pericol.

O soartă crudă

După asaltul Palatului Tuileries de revoluționari, la 10 august 1792, și masacrarea Gărzii Elvețiene, familia regală a fugit din calea mulțimii, refugiindu-se în

Maria Antoaneta și prințesa de Lamballe

O PRINȚESĂ LOIALĂ ÎN VREMEA REVOLUȚIEI

CRISTINA PĂIUȘAN-NUICĂ

Istoriile sângeroase ale Revoluției franceze sunt numeroase. De multe ori călăii au devenit apoi victime. Un personaj aparte a fost Marie-Louise-Thérèse de Savoia, prințesă de Lamballe. Născută în 1749 la Torino, a fost cea de-a patra fiică a lui Luigi Vittorio de Savoia-Carignano, fiul nelegitim al lui Victor Amadeus al II-lea de Sardinia, și al amantei sale Jeanne d'Albert de Luynes.

După o copilărie fericită, s-a căsătorit, la 18 ani, cu Ludovic-Alexandru de Bourbon-Penthièvre, prinț de Lamballe, nepot al lui Ludovic al XIV-lea, fiul legitim al conțelui Ludovic-Alexandru de Bourbon-Toulouse, duce de Penthièvre, unul dintre cei mai bogați nobili ai Franței. Căsătoria a fost aranjată de tatăl soțului și a durat mai puțin de un an. Moartea prematură a prințului de Lamballe, în

1768, cauzată de o boală venetică, a lăsat-o cu o mare avere. Era o văduvă de 19 ani, atinsă de boala venetică ce îi ucisese soțul și care nu i-a permis să aibă vreodată copii.

Tânăra văduvă a fost adoptată, practic, de socrul său, ducele de Penthièvre, alături de care a locuit în Castelul de la Rambouillet, într-o aripă construită se spune doar pentru ea. După câțiva ani, în 1783, castelul Rambouillet a

fost cumpărat de regele Ludovic al XVI-lea de la ducele de Penthièvre, fiind redecorat în mare parte. Apoi Revoluția franceză l-a transformat într-un bun național.

Mărturiile epocii spun că prințesa nu era o frumusețe clasică, dar avea o figură interesantă, ochi mari și albaștri, un păr blond-auriu, o distincție și un farmec aparte. Inteligentă, era admirată pentru vorbele de spirit și pentru

Pastila de cuvinte

Între numeroasele eponime împrumutate, care au la origine nume proprii străine, mai vechi sau mai noi, se găsește și unul format în limba română.

DIN NOU DESPRE EPONIME

Academician MARIUS SALA

Hurmuz, arbustul ornamental

Hurmuz (cu varianta *Hurmuz*) este un cuvânt vechi (atestat în anul 1669, conform datelor din *Micul dicționar academic*), care înseamnă „mărgea de sticlă imitând mărghăritarul”, iar la plural „șirag de asemenea mărgele”. Își are originea în cuvântul turcesc *Hurmuz*, numele unei insule din Golful Persic, de unde se importau aceste podoabe. Cu același termen este denumit și un arbust ornamental cu flori trandafirii și fructe albe de mărimea cireșelor (*Symphoricarpos albus*). *Urmuz* este pseudonimul pe care și l-a ales scriitorul Demetru Dem. Demetrescu-Buzău (1883-1923), precursor al suprealismului și al literaturii absurdului.

Iena apare inițial în expresia *sticlă de Jena*, care este un tip de sticlă rezistentă la foc, fabricată prima dată în localitatea *Jena* din sudul Ger-

maniei, oraș cu o universitate celebră (înființată în 1557), la care au fost profesori Fichte, Hegel, Schelling, Schiller. Este și un renumit centru al industriei optice și mecanice de precizie. La Jena, Napoleon I a câștigat o mare bătălie contra prusacilor (1806). În română, cuvântul a devenit substantiv comun; gospodinele spun curent: „mi-am cumpărat o *ienă*”, adică „un vas din sticlă de Jena”.

Igienă este cuvântul ce denumește „ramura medicinei care elaborează normele de apărare a sănătății oamenilor și formele de aplicare a acestor norme, pe baza studierii interdependenței și interacțiunii dintre om și mediul înconjurător”. Este un termen împrumutat din franceză (fr. *hygiène*), atestat prima dată în lucrarea *Dicționar universal al limbei române* de L. Șăineanu (1930). La originea sa îndepărtată se află numele propriu *Higee*, zeita sănătății, fiica (sau soția) lui Asclepios, zeul medicinei la greci.

Iperită este o „substanță toxică vezicantă, cu aspect de lichid uleios, folosită ca armă chimică în Primul Război Mondial”, cuvânt împrumutat din fr. *ypérite*. La originea sa îndepărtată este numele fla-

mand *Yperen* al unui oraș din Belgia, la nord-vest de Lille, în Flandra apuseană. Aici armata germană a lansat, în 1917, primele obuze cu iperită. Orașul *Ypres* (acesta fiind numele său în franceză) s-a născut în secolul al X-lea, în jurul castelului lui Baudouin de Flandra; în secolul al XIV-lea a participat la revoltele împotriva puterii comitale, ceea ce i-a grăbit decăderea comercială (fusesse un centru

Higee, zeita sănătății (copie romană după un original grec din veacul al III-lea î.H.)

clădirea Adunării Legislative, alături de prințesa și marchiza de Tourzel, guvernanta copiilor familiei regale. Au fost brutal separați, familia regală fiind închisă în turnul Temple, iar prințesa dusă la închisoarea La Force.

După nici o lună de detenție a ajuns în fața tribunalului revoluționar, care i-a cerut să jure că se leapădă de monarhie, că îmbrățișează idealurile revoluționare. I s-a cerut să jure loialitate Libertății și Egalității, să se dezică de rege și de regină, să declare că familia regală a trădat Franța, că a complotat chiar din închisoare pentru înăbușirea revoluției cu ajutorul ei.

La 3 septembrie 1792 în fața închisorii La Force se strânsese o mulțime violentă, care-i striga numele și îi cerea moartea. A jurat loialitate Libertății și Egalității, dar a refuzat să se lepede de rege, regină și monarhie și să-și recunoască trădarea.

A urmat un simulacru de eliberare, fiind în fapt dată mulțimii și măcelărită. Cadavrul său dezbrăcat și mutilat a fost plimbat pe străzile Parisului și cetățenii din cafenele au băut în cinstea uciderii sale.

Veselia a umplut Parisul. Mulțimea, încinsă după ce mutilase trupul celei care fusese conform pamfletelor amanta reginei, a dorit ca regina să o vadă. Capul prințesei a fost dus la un peruchier, obligat să-l coafeze, iar apoi gărzile au forțat-o pe Maria Antoaneta să privească pe geam la sumbrul spectacol. Se spune că Maria Antoaneta a leșinat la vederea capului cu zulfii blonzi înfipt într-o lance și cu greu a fost readusă în simțiri.

Cadavrul prințesei, fără cap, a fost târât și batjocorit pe străzile Parisului. Avea 42 de ani și a murit din loialitate față de un regim și o regină. A fost una dintre victimele revoluției, alături de alte mii de oameni, bogați sau săraci, aristocrați sau oameni de rând.

După câteva zile, ducele de Penthièvre a reușit să recupereze ceea ce mai rămăsese din cadavrul prințesei, ce fusese abandonat împreună cu capul pe un morman de alte

Procesul prințesei de Lamballe într-o gravură de epocă

cadavre. Prințesa a fost înmormântată în cripta familiei. O lungă perioadă locul a fost ținut secret, tocmai pentru a nu fi profanat.

Monarhiștii au transformat-o într-o martiră, o victimă inocentă a terorii.

Istoriile legate de teribila moarte a prințesei au fost numeroase, descrierile atroce. Printre mărturiile, una dintre cele mai obiective a fost cea a lui Talleyrand, care i-a povestit lordului Grenville, trimis al Angliei, că a fost martor la masacrarea prințesei, informații cuprinse în memoriul expediat de Grenville la 24 septembrie 1792, la Londra.

La începutul secolului al XX-lea, în 1901, au fost publicate *Memoriile secrete ale prințesei de Lamballe*, o lucrare scrisă în limba engleză, care îmbina istoria cu memorialistica și care justifica dragostea prințesei față de regina Maria Antoaneta, memorii contrafăcute, dar care au avut un mare succes de piață.

Viața – dar mai ales moartea sa – au inspirat romane, nuvele, piese de teatru, picturi, filme. Au existat chiar și campanii de reabilitare a acesteia, bazate pe mărturiile unei epoci tulburi. ■

Uciderea prințesei de Lamballe, tablou de Léon Maxime Faivre

Ecouri

Domnul LUCIAN NICA ne-a trimis rândurile ce urmează.

M-am hotărât să vă scriu, după ce am citit interviul publicat în numărul din luna mai, în care prezentați „povestea primelor calculatoare românești”. Unele afirmații din articol, în special cele legate de calculatorul IRIS, luat prin licență franceză, nu sunt conforme cu realitatea. Am lucrat ca cercetător la I.T.C. (Institutul pentru Tehnică de Calcul), încă de la înființarea lui și am participat la lucrările de asimilare și dezvoltare ale acestei licențe.

Povestea începe în 1967, când s-a conceput un „Plan Calcule” românesc, ce includea preluarea unei licențe care să permită fabricarea în România a unui calculator performant. În anul 1968 s-au dus tratative cu mai multe firme din Occident: CDC (Computer Data Corporation, din S.U.A.), Siemens (R.F.G.), Honeywell (Anglia) și CII (Compagnie Internationale pour l'Informatique, din Franța). S-a optat pentru calculatorul IRIS 50, întrucât acesta era de generația a 3-a (realizat cu circuite integrate), celelalte firme oferind numai produse de generația a 2-a (cu tranzistoare), uzate moral.

A fost și o decizie politică: președintele de Gaulle a desconsiderat astfel embargoul impus statelor socialiste, privind tehnologiile de vârf. Licența a costat statul român 200.000.000 de dolari și au fost stabilite înlesniri în eșalonarea plăților. În aceeași perioadă a fost perfectată și licența Renault pentru Dacia.

Cercetători de la I.T.C.

specializați în Franța, timp de patru-șase luni, pentru echipamente (hard) și programe (soft). Ei au participat ulterior la asimilarea și dezvoltarea licenței.

Ca urmare a licenței, a fost realizată linia de fabricație pentru calculatoarele Felix C-256 (denumirea dată de noi lui IRIS), într-o fabrică special constituită în acest scop, F.C.E. (Fabrica de Calculatoare Electronice), pe platforma din Pipera a fabricilor cu profil electronic (Electronica, FEPEP, Connect etc.). Folosind tehnologia preluată prin licență, au fost dezvoltate la I.T.C. calculatoarele Felix 32 și Felix 512/1024, care au continuat linia de producție. Calculatorul Felix 512 a fost superior celui preluat prin licență, ca viteză de lucru, capacitate de memorie și ansamblu de echipamente periferice. Intrat în producție în anul 1976, a fost produs timp de peste șase ani, constituind baza dotării cu tehnică de calcul a centrelor teritoriale de calcul și a centrelor de calcul din instituții.

Toate acestea ne îndreptătesc a considera ca o reușită preluarea licenței pentru calculatorul IRIS 50. ■

INSPIRAT DE CLIO

(Biverb: 5, 7)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **TUDOR VLADIMIRESCU**, din nr. 6/2015

VLADIMIR – CO – TUDOR – PANDUR – PADES – UNITA – CUG – SILA – NUS – I – AA – LI – FEIA – OLIMPIOTU – N – RA – URS – IG – PU – ARNAUTI – APO – N – U – TRUP – ART – UICA – ALIANTA – CETE – IANUAR – COTROCENI – RI.

Soluția jocului **Participant la actul de la 1859** din nr. 6/2015

UNIONIST

(T ȘI N / O ÎN U) Se citește invers!

important al industriei postavului). În română, cuvântul apare în *Lexiconul tehnic român* în șapte volume, publicat între 1949-1955.

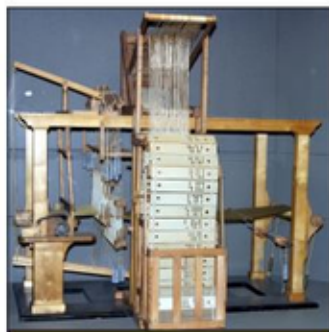
Iris se numește „membrana circulară a ochiului situată înaintea cristalinului, în mijlocul căreia se găsește pupila”; cuvântul este un împrumut din fr. *iris* și a fost atestat în romanul *Întunecare* de Cezar Petrescu (1928). La originea sa se găsește numele propriu *Iris*, divinitate în mitologia greco-latină. *Iris* era mesagera zeilor (alături de *Hermes*), mai ales a lui *Zeus* și a *Herei*, care a răsplătit-o pentru devotamentul său transformând-o în curcubeu. Asemenea lui *Hermes*, *Iris* avea rolul de a călăuzi în *Infern* sufletele morților.

Iulian este un adjectiv care apare în expresia *calendarul iulian*, creat de astronomul grec *Sosigenes* din *Alexandria* la ordinul lui *Caius Iulius Caesar* în 46 î.H., calendar în care anul era împărțit în 365 de zile și șase ore. *Calendarul iulian* a fost valabil 1 628 de ani, până în 1528, când a fost înlocuit de *calendarul gregorian*, creat de *Papa Grigorie al XIII-lea*; acesta a fost adoptat de toate țările europene.

Iulie, numele lunii a șaptea a anului, a fost la origine luna lui *Iulius*, pentru că în această lună s-a născut împăratul roman *Caius Iulius Caesar*. Cuvântul este vechi în română, cu prima atestare în

Paraclis (anul 1639), publicat de *N. Drăganu* în lucrarea *Cea mai veche carte rakoczyană* (Cluj, 1922); este un împrumut din vechia slavă.

Jacard este un termen ce denumește „dispozitivul special, montat la războaiele de țesut, care servește la obținerea unor țesături cu anumite desene complicate” și a fost împrumutat din fr. *jacquard*. La originea sa nu prea îndepărtată stă numele propriu al unui mecanic francez, *Joseph Marie Jacquard*

Un jacard, război mecanic de țesut

(1752-1834), inventatorul acestui război mecanic de țesut. A fost înregistrat tot în *Lexiconul tehnic român*, la mijlocul secolului trecut.

Jerseu „obiect de îmbrăcăminte tricotat sau împletit din lână ori din bumbac, de obicei cu mâneci lungi și deschis în față, care acoperă partea de sus a corpului” are dublă etimologie în limba română: fr. și engl. *jersey*. La originea cuvântului este numele insulei *Jersey*, cea mai meridională și mai mare din arhipelagul insulelor anglo-normande, la 20 km de coastele franceze. A fost țara de baștină a poetului anglo-

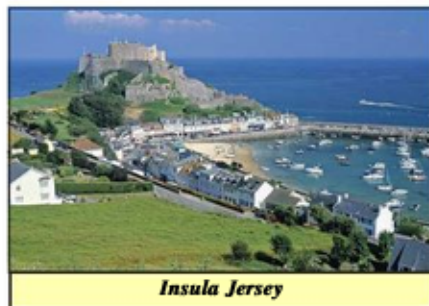

Soldai britanici, victime ale unui atac cu gaze, aprilie 1918

normand *Robert Wace* (1110-1180) și locul unde a stat *Victor Hugo* ca proscris (1852-1853), înainte de a se stabili la *Guernesey*. În română prima atestare în scris a cuvântului este din anul 1950 (în volumul al II-lea al romanului *Negura* de *Eusebiu Camilar*).

Jockey este un „călăreț specializat în conducerea cailor la alergările de galop și de obstacole de pe hipodrom”, cuvânt împrumutat din fr. și engl. *jockey*. În engleză, *Jockey* este un diminutiv al lui *Jock*, forma scoțiană a numelui *Jack*. Cuvântul apare în română spre sfârșitul secolului al XIX-lea (în volumul *Păcatele tinerețelor* de *Constantin Negruzzi*, publicat la București, în 1872).

Joimăriță este denumită o „ființă imaginară cu înfățișare de femeie respingătoare, despre care se credea în popor că pedepsește, în noaptea care precedă *Joia Mare*, pe fetele și pe femeile tinere leneșe la tors sau la dărăcit”. Cuvântul s-a format în română de la numele propriu *Joia Mare* + sufixul *-iță*. În ziua de joi din *Săptămâna Mare* se comemorează prinderea lui *Iisus Hristos* de către evrei. Cuvântul *joimăriță* este popular și are prima atestare în volumul al II-lea, *Păresimile*, din lucrarea lui *Simion Floarea Marian* *Sărbătorile la români* (București, 1898-1901). ■

Insula Jersey

UN EROU UITAT

Personalul muzeului din Brighton, oraș din sudul Angliei, a făcut o descoperire surprinzătoare în timp ce selecta exponate pentru expoziția dedicată aniversării a 100 de

ani de la Marele Război. Într-un spațiu necercetat până atunci, angajații instituției au găsit cea mai importantă medalie militară britanică, „Crucea Victoriei”. Curatorul muzeului, Andy Maxted, s-a declarat foarte încântat și surprins de descoperirea piesei, ce stătea uitată în depozit – informează *The Daily Express* și www.warhistoryonline.com.

Medalia a aparținut maiorului Godfrey Massy Wheeler și a fost acordată post-mortem pentru modul cum și-a condus escadronul în luptă. Maiorul Wheeler comanda o unitate de cavalerie ce aparținea Armatei Indiene, care lupta pe frontul din Mesopotamia, Irakul de astăzi. La 15 aprilie 1915, aflat în fruntea escadronului său, a capturat un steag inamic, din mâinile unor soldați otomani care cauzaseră pierderi numeroase trupelor britanice.

În ordinul de zi pentru acordarea distincției se menționa: „A fost văzut cu mult în fața oamenilor săi, călărind direct spre steagul inamic”. Maiorul își doarme somnul de veci în Basra, împreună cu alți 2.550 de soldați britanici sau din Commonwealth.

Bunurile personale ale ofițerului, printre care și „Crucea Victoriei”, au fost păstrate de soția sa până în anii '50, când au fost donate muzeului din Brighton. Medalia obținută de maiorul Wheeler va fi expusă alături de alte asemenea medalii în noul muzeu dedicat acestei distincții în Ashworth Barracks, din Doncaster. ■

DE LA NISIP, LA ZĂPADĂ

În cadrul Muzeului Național și Memorialului Primului Război Mondial din Kansas City, ridicat din donațiile americanilor în perioada interbelică, a fost vernisată expoziția *Sand to snow: Global War 1915* (De la nisip, la zăpadă: Războiul Mondial din 1915) pentru a reaminti vizitatorilor americani și străini deopotrivă ce a însemnat anul 1915 în istoria omenirii.

În 1915 războiul a cuprins aproape întreaga lume, din Europa și Orientul Apropiat, până în Africa și Asia. Locuitorii coloniilor au fost mobilizați, soldați și civili din Asia de Sud-Est, India, Africa și Caraibe au fost trimiși să lupte pe frontul european, țări neutre până atunci, precum Italia și Bulgaria, au intrat în război, S.U.A. a devenit tot mai îngrijorată în fața acestui conflict ce depășise demult granițele europene.

Expoziția prezintă convergența popoarelor și societăților atât de diferite și contribuția lor la efortul general de război.

Documente și obiecte din 20 de țări din întreaga lume sunt expuse pentru a ilustra mondializarea conflictului. Exponatele provin din Bulgaria, Olanda, Rusia, Elveția, Australia, India, Germania, Muntenegru, Polonia, S.U.A. etc.

Din uniforme militare, steaguri, obiecte personale, armament, decorații, măști de gaze, epoleți, valize, tablouri, scrisori, muzeografii au modelat războiul mondial de acum 100 de ani, din 1915, punând accentul pe diversitatea culturală și geografică a combatanților prinși în ceea ce era în acel moment cea mai mare și întinsă confruntare armată din lume. ■

Telex Telex Telex Telex Telex

LUDUS MAGNUS REVINE ÎN ATENȚIA TURIȘTILOR

Pentru cei pasionați de luptele pe viață și pe moarte din amfiteatrele Romei antice, dar și pentru cei ce iubesc călătoriile cu temă istorică, avem o veste bună: un tunel care lega Colosseumul din Roma de locul de antrenament al gladiatorilor, *ludus*, urmează să fie restaurat și deschis pentru turiști, cu ajutorul unei donații din

partea guvernului kuveitian, anunță cotidianul britanic *The Telegraph*. Ludus Magnus era cea mai mare facilități de acest fel din Roma și se află în apropiere de amfiteatrul roman, în prezent o zonă aglomerată, unde, din păcate, până acum se aruncau gunoai. Administrația orașului a încercat de foarte multă vreme să schimbe această stare de lucruri, dar nu a reușit, în lipsa fondurilor necesare.

MARELE BAL

La 200 de ani de la Bătălia de la Waterloo, ofițeri din armata britanică au participat la un mare bal care l-a comemorat pe cel desfășurat în ajunul celebrei bătălii. Echipați în uniforme de secol XIX, peste 400 de invitați au recreat poate cel mai important bal din istoria Marii Britanii.

La 15 iunie 1815, cu doar trei zile înainte de celebra înfruntare, ducesa de Richmond și ducele de Wellington au organizat o mare petrecere publică, la Bruxelles. Au participat numeroși ofițeri superiori din armata engleză. În toiu nopții, o veste a căzut ca un trăsnet peste petrecăreți: armata franceză condusă de Napoleon avansa în cea mai mare viteză către actuala capitală a Belgiei. Unul câte unul, ofițerii englezi plecau către unitățile lor, având în picioare încălțăminte pentru dans. A doua zi, trei dintre ofițerii prezenți la bal, printre care și ducele de Brunswick, au murit în bătălia de la Quatre Bras, într-un preambul

al bătăliei de la Waterloo. Foarte mulți participanți la bal au pierit în bătălie.

La balul aniversar de anul acesta au participat urmași ai celor care au luptat pe câmpul de la Waterloo, aflăm din ziarul britanic *The Daily Express*.

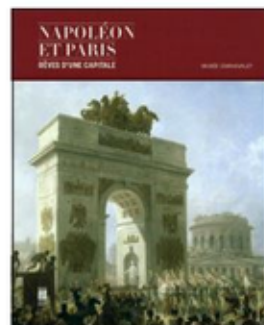
Petrecerea nu a mai fost întreruptă de nicio veste care să tulbure veselia participanților și a putut să se desfășoare până la ziuă.

NAPOLÉON ȘI PARISUL

La Muzeul Carnavalet din Paris a fost vernisată expoziția *Napoleon și Parisul. Visurile unei capitale*.

Proiectele urbanistice și marile monumente proiectate în vremea lui Napoleon au anunțat transformările din timpul lui Napoleon al III-lea. Expoziția de la Muzeul Carnavalet reconstituie Parisul lui Napoleon cu ajutorul tablourilor și schițelor pariziene, a obiectelor personale, dar mai ales cu ajutorul corespondenței duse cu arhitecți, a schițelor și planurilor acestora ce ilustrează preocupările împăratului pentru: îmbunătățirea canalizării, construcția unor clădiri de utilitate publică, lărgirea bulevardelor, salubritatea marii capitale, în egală măsură cu preocuparea pentru construcția unor monumente precum Fântâna Elefantului, Palatul Bursei, coloana Vendôme sau coloana Austerlitz, Arcul de Triumf început în 1806 și terminat abia după trei decenii.

Expoziția *Napoleon și Parisul. Visurile unei capitale* este deschisă publicului până la sfârșitul lunii august 2015.

ISTORICI DE SEAMĂ

				A				
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
				B				

ORIZONTAL: 1) Istoric și sociolog englez (Arnold Joseph..., 1889-1975), profesor universitar la Londra, preocupat mai ales de filosofia istoriei. A elaborat o teorie ciclică a dezvoltării societății omenești și a scris un *Studiu asupra istoriei* (12 vol.).

2) Istoric și om politic roman (Publius Cornelius..., 55-120), unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai istoriografiei romane. A scris *Istoriile* (în 12 cărți) și *Analele* (în opt cărți, „fără ură și fără părtinire“).

3) Istoric și om politic român (Vasile Alexandrescu..., 1834-1901) profesor universitar la Iași și București. A scris *Istoria românilor* (14 vol.), *Istoria școalelor de la 1800 la 1864* și *Istoria literaturii române*.

4) Istoric grec (c. 484-425 î.H.) originar din Halicarnas, supranumit „părintele istoriei“. Opera sa *Istorie* (9 cărți) constituie prima încercare de a reuni datele statistice și geografice cunoscute până la el.

5) *Școala...* importantă mișcare culturală începută la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pentru emanciparea spirituală a românilor din Transilvania. Printre reprezentanții cei mai de seamă au fost: Petru

Maier, Samuil Micu sau Gheorghe Șincai. Principalele centre au fost la Blaj, Oradea și Lugoj.

6) Nicolae Bălcescu (1819-1852), om politic și scriitor, a editat împreună cu A.T. Laurian, în 1845, revista ... *istoric pentru Dacia*.

7) Scriitor și istoric român (Radu..., 1853-1926), ce a scris – în special – studii despre evoluția problemei agrare.

8) Winston Churchill (1874-1965) om politic britanic, fost prim-ministru, a fost și un important istoric ..., primind Premiul Nobel pentru cartea sa *Memorii asupra celui de-al Doilea Război Mondial*.

9) Istoric, economist și filosof român (Alexandru D..., 1847-1920), profesor universitar la Iași și Sorbona, academician din 1893, care a scris *Istoria partidelor politice din România*, *Starea noastră economică*, militând pentru industrializarea țării.

10) Istoric și lingvist român (August Treboniu..., 1810-1881), profesor universitar la București, participant la Revoluția de la 1848.

11) ... Tocilescu (1850-1909), istoric și arheolog român, profesor universitar la București, academician din 1890, care s-a ocupat în special de studiul civilizației preromane (*Dacia înainte de romani*).

12) ... Papiu Ilarian (1828-1878), om politic, jurist și istoric român, profesor universitar la Iași și academician din 1868, ce a scris *Tezaur de monumente istorice pentru România*.

VERTICAL: A-B: Istoric, scriitor, dramaturg, enciclopedist, om politic, profesor universitar la București și Sorbona, academician și membru a numeroase academii și societăți științifice străine. A scris *Istoria românilor* (10 vol.), numeroase cărți și un număr imens de articole (1871-1940).

Dumitru CIREAȘĂ

DOMNULE MIHALACHE, NU PLECA!

Iată noi pagini din textul discursului pe care l-a rostit la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național-Tărănesc, din 23 noiembrie 1937, Iuliu Maniu, a cărui publicare am început-o în nr. 5/2015.

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

Am fost doisprezece ani președintele dvs., am luptat 45 de ani pentru libertatea și onoarea națională. Mă cunoașteți. Cunoașteți programul meu, cunoașteți metoda mea. Trăiesc și mor cu ele (aplauze). Nimic nu părăsesc când trec la locul d-tale.

Eu stau pe baza preambulului atât de frumos al programului nostru, făcut cu colaborarea noastră și a dvs., domnule Mihalache.

Ideologia depusă în acel preambul este credința mea politică, perfect consonantă cu declarațiunile mele anterioare din Cluj și Bădăcin. Le găsesc singurele mulțumitoare pentru marile exigențe naționale ale poporului românesc. Le voi servi cu credință. Cunoașteți metoda mea de luptă. Nu trebuie să vă explic. De atâtea ori vi le-am spus în ședințele noastre. Le cunoaște și opinia publică.

Cu acest program vin și vă rog pe dvs. ca drept consecință la cele spuse de dl. președinte Mihalache să mergem împreună solidari pe acest program și pe această metodă fiindcă, cum am spus, nu sunt ale mele, ci sunt ale partidului nostru, al tuturor.

Am spus că m-am hotărât să primesc acest post de comandă, pentru că găsesc că țara este la o grea răspântie.

Țara noastră este scena unor contradicții și paradoxe revoltătoare, insuportabile.

Dați-mi voie să vă spun câteva pilde care s-ar părea mici, dar sunt toate ferăstruici prin care se poate vedea foarte bine ce se petrece în țara noastră.

Cele mai frumoase și strălucitoare uniforme la armată. Cele mai bune trupe. Dar este foarte bine ca să nu căutăm ce este în realitate la spatele acestor trupe admirabile și a acestor uniforme strălucitoare, când ar fi vorba de supremul moment de a ne apăra țara și hotarele

(apl.[auze]). Serbări și parade fără sfârșit (apl.[auze]). Dar oștirea neînarmată.

Sunt săptămâni când trei zile într-o săptămână nu lucrează oamenii și nici serviciile de stat nu funcționează. Parcă n-ar avea de lucru oamenii. Și restanțele se grămădesc cu vagonul, nerezolvate în ministere, iar bieții cetățeni pot în zadar aștepta răspunsul [pe] care nu-l mai capătă.

Edificii insalubre pentru funcționari, școli și spitale care se dărâmă de la sine.

În schimb însă, se fac edificii de lux. Se dărâmă case admirabile de frumoase, nu vechi, ca să se facă edificii noi cu cheltuieli de sute de milioane; o mică pildă: Ministerul de Externe.

Se fac tedeumuri, procesiuni mișcătoare și ne împărtășim de sfintele taine, dar călcăm de sus până jos poruncile Bisericii și nesocotim cu îndrăzneală și sfidând opinia publică regulile moralei creștine.

Se spune că avem o constituție din cele mai frumoase pe care le are vreun stat civilizat.

Se spune: toate drepturile derivă de la națiune. Trăim însă în realitate sub un regim de dictatură și întreagă țara se prezintă ca o cazarmă.

Abia a ieșit copilul din casa părintească, el este înrolat la strajerie, fiind expus la eforturi corporale imposibile (aplauze).

Strajeria este o instituție cu scopul de a dezvolta spiritul de camaraderie și pentru a forma caractere. Foarte frumos! Dar în execuțiune este o instituție îngrijorătoare, fiindcă turbură întregul organism școlar, fiindcă distruge disciplina în școală și introduce anarhia și nu se poate duce la îndeplinire programul analitic de învățământ.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● How to ensure the access to healthcare and to medication for the poor ● **I.-A. Pop** Transylvania and the European vocation of Romania ● **St. Ciocinaru** Charles J. Vopicka, the American diplomat which harmonized the national aspirations of the Romanians with the objectives of the State Department ● **S.A. Luca** The heritage of the National Museum Brukenthal from Sibiu ● **M. Mosneagu** The story of the military ships called „Marasesti“ ● **A. Man** Iuliu Maniu, professor ● **S.G. Popescu, I. Apostolache** The Vorvoreanu Palace, from Craiova ● **Al. Arma** July 22nd, 1941. Fightings between Romanian and American pilots ● **C. Barbulescu** Pellagra, the disease of the peasants ● **G. Filitti** In Romania, 100 years ago: attempts by the Entente and the Central Powers to lure us in WWI ● **N. Macovei** The victory of the Ford team at Monte Carlo rally, by three Romanians ● **M. Sala** Eponymous H, J, K ● **L. Nica** Additions to the story of the first Romanian computers ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● Как обеспечивать доступ бедных к медобслуживанию ● **И.-А. Поп** Трансильвания и европейское призвание Румынии ● **Шт. Чокинару** Чарльз Воппика, американский дипломат, согласовавший национальные стремления румын с целями Госдепа ● **С.А. Лука** Имущество Национального Музея имени „Брукентала“ в Сибиу ● **М. Мошнягу** История военных кораблей под наименованием „Мэрэшешть“ ● **А. Ман** Профессор Юлиу Маниу ● **С. Г. Попеску, И. Апостолаке** Дворец Ворворяну в Крайове ● **Ал. Армэ** 22 июля 1944 г. Воздушный бой между румынскими и американскими лётчиками ● **К. Бэрбулеску** Пеллагра, болезнь румынских крестьян в конце XIX в. ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад: попытки Антанты и Тройственного союза привлечь нас в Первую Мировую Войну ● **Н. Маковей** Победа команды Форда, в составе трёх румын, в гонке Монте Карло в 1936 г. ● **М. Сала** Эпонимы, начинающие с буквами Х, И, Ж ● **Л. Ника** Добавки к истории первых компьютеров ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

BUNĂVOINTA CIVILILOR

Veteran de război, SIMION A. GÂRLEA, din Vitănești, jud. Teleorman, cu vârsta de 97 de ani, ne scrie: Timp de șase ani am fost numai sub drapel, începând din ziua de miercuri, 22 noiembrie 1939, și până vineri, 7 septembrie 1945. Am fost și pe frontul din răsărit și pe cel din apus. Bunul Dumnezeu m-a ajutat să fiu sănătos pentru ca astăzi să vă pot scrie. Vreau să vă mulțumesc pentru că ați publicat în numărul din luna octombrie 2014 fotografia, în care apar cele șase persoane, făcută înainte de a pleca pe frontul din răsărit, pentru a participa la încheștarea de la Cotul Donului. De acolo, timp de patru luni, ianuarie-aprilie 1943, împreună cu zece camarazi, am parcurs pe jos, peste 1.200 de km, până la Tighina, pe malul Nistrului. Greu și lung a fost drumul. Dacă nu aveam mila poporului rus, astăzi nu mai puteam să vă pomenesc despre întâmplările respective. De bunăvoința civililor am avut parte și de la populația ungară, cu care eram în război, ca să nu mai vorbim de populația cehoslovacă.

MESAJ

Doamna SABINA CENTEA, din Sibiu, ne comunică: Vă rog să transmiteți domnului Mihail Cociufi, din București felicitările mele sincere pentru observațiile făcute, în rubrica *Dialog cu cititorii*, din numărul 5/2015. De unde atâtea uniri – Mare și Mică –, în istoria noastră? Copiii trebuie să știe clar: 24 Ianuarie nașterea viitorului stat România, prin Unirea Principatelor Române, Moldova și Țara Românească, iar la 1 Decembrie 1918 a fost întregirea teritoriului național, prin alipirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Banatului, sub Ferdinand I Întregitorul. Încă o dată domnului Cociufi: Felicitări!

Prin publicarea acestor rânduri sperăm ca mesajul doamnei Centea să ajungă la domnul Cociufi.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul MIRCEA REVNIC, din comuna Florești, județul Cluj, solicită următoarele numere: 1-9/1967; 1-12/1968; 1-12/1969; 1-12/1970; 2-12/1971; 2-5, 11/1972; 1-4, 11/1973; 2, 3, 6, 7, 10/1974; 5, 8/1976; 4, 7, 9, 10, 12/1978; 3, 5, 6, 9/1979; 6, 9, 11, 12/1980; 2-6, 8, 9, 12/1981;

2-4, 6, 8, 10, 11/1982; 3-6, 10/1983; 1-4, 6, 7, 10, 11/1984; 5-7, 9-11/1985; 1, 3-12/1986; 1-12/1987; 2-12/1988; 1, 3, 7, 8, 10, 11/1989; 1-12/1990; 1-4, 7, 11/1991; 4, 5, 8-12/1992; 7-9, 12/1993; 4, 6-8/1994; 3/1995; 7/1996; 6, 10-12/1997; 9, 10/1999; 2/2000; 1-12/2001; 12/2002; 3, 9/2003; 1-12/2005; 1-12/2006. **Cei care vor să îl ajute îl pot contacta la numărul de telefon 0745.320.131.**

Domnul IULIAN BURCIULESCU, din București, solicită următoarele numere: 1-3/1967. **Cei care vor să îl ajute îl pot contacta la numărul de telefon 0748.061.067.**

Doamna AURELIA CĂRBUNĂREA, din Brăila, solicită numerele apărute în perioada ianuarie-decembrie 1994-2000 și 2002-2011. Cei care vor să o ajute o pot contacta la numărul de telefon 0753.010.223.

Domnul profesor EMANOIL STERESCU, din Curtea de Argeș, oferă spre achiziție, la un preț avantajos, colecția Magazin istoric, din perioada 1967-1999. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0248.726.283.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

